

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

TANRI VAR MIDİR?

Richard Swinburne

Türkçesi: M. Murtaza Özeren

İZ

RICHARD SWINBURNE
TANRI VAR MIDIR?

© İz Yayıncılık Limited Şirketi, 2023

Sertifika no: 49821

Copyright © Richard Swinburne, 1996, 2010

Oxford University Press tarafından yayımlanan İngilizce baskısının yetkilendirilmiş çevirisi.

Bu kitabın Türkçe yayın hakları, Anatolia Telif Hakları Ajansı aracılığıyla alınmıştır ve İz Yayıncılık'a aittir.

İz Yayıncılık: 1372

İnceleme Araştırma Dizisi: 474

ISBN: 978-605-326-801-7

1. baskı, İstanbul 2023

Oruçreis Mahallesi, Tekstil Kent Caddesi

Koza Plaza B Blok No: 12 Kat: 15/151 Esenler / İstanbul

Telefon: (212) 5207210

www.iz.com.tr

E-posta: bilgi@iz.com.tr

Özgün Adı: *Is There A God?*

Editör: Selahattin Bayraktar

Düzeltili: Murat Şamil Şen

Kapak Tasarımı: Emir Tali

Sayfa Tasarımı: Medine Efe

Tüm hakları saklıdır. Bu kitabın hiçbir kısmı yayıncıdan yazılı bir izin alınmaksızın fotokopi, kayıtlama ya da herhangi bir bilgi depolama ve elde etme sistemi de dâhil olmak üzere herhangi bir biçim ve yolla aktarılamaz veya çoğaltılamaz.

Basıldığı yer: Çevik Matbaacılık (Sertifika no: 45509)

Davutpaşa Caddesi, Besler İş Merkezi No: 20/18-19 Topkapı-Zeytinburnu/ İstanbul

TANRI VAR MIDİR?

RICHARD SWINBURNE

Türkçesi: M. Murtaza Özeren

iz

Richard Swinburne; 1934 Staffordshire doğumlu İngiliz filozof. Çağdaş felsefe ve teoloji alanında önemli bir figür olan Swinburne Oxford'da felsefe, politika ve ekonomi alanında dersler aldı ve ana alan olarak felsefeye yoğunlaştı. 1957'de Oxford'dan mezun oldu ve ilk akademik görevine Hull Üniversitesinde öğretim görevlisi olarak 1963 yılında başladı. 1972 yılında ise Keele Üniversitesine felsefe profesörü olarak atandı. Akademik faaliyetlerine, 1985 yılında din felsefesi profesörü olarak atandığı Oxford Üniversitesinden 2002 yılında emekli olana kadar devam etmiştir. Swinburne'nün kitapları ve makaleleri, merkezi dinî iddiaların analizi ve savunmasına odaklanırken, teistik argümanları, Tanrı'nın varlığını ve doğasını tartışır. Swinburne'nün çalışmaları hem akademik çevrelerde hem de geniş bir okuyucu kitlesi arasında büyük ilgi uyandırmaya devam etmektedir. Başlıca eserleri şunlardır: *Space and Time* (1968), *The Concept of Miracle* (1970), *The Coherence of Theism* (1977, yeni baskı 2016) *The Existence of God* (1979, yeni baskı 2004), *Faith and Reason* (1981, yeni baskı 2005), *The Evolution of the Soul* (1986), *Miracles* (1989), *Responsibility and Atonement* (1989), *Revelation* (1991), *The Christian God* (1994), *Is There a God?* (1996, gözden geçirilmiş baskı 2010), *Simplicity as Evidence of Truth*, *The Aquinas Lecture* (1997), *Providence and the Problem of Evil* (1998), *Epistemic Justification* (2001), *The Resurrection of God Incarnate* (2003), *Was Jesus God?* (2008), *Free Will and Modern Science* (Ed. 2011) *Mind, Brain, and Free Will* (2013), *Are We Bodies or Souls?* (2019).

M. Murtaza Özeren; İstanbul 29 Mayıs Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı mezunudur. Aynı üniversite ve bölümde yüksek lisans eğitimine devam etmektedir. Muhtelif yayınevleri için editörlük, mütercimlik ve redaktörlük yapmaktadır. Charles Holcombe'dan *Doğu Asya Tarihi*, Francis Fukuyama'dan *Siyasi Düzen ve Siyasi Çürüme*, Stephen D. King'den *Küreselleşmenin Sonu*, Hugh Kennedy'den *Hilafet*, Sophia Rose Arjana'dan *Batı Tahayyülünde Müslümanlar*, Bernard Lewis'ten *Hata Neredeydi?*, Zena Hitz'den *Düşüncede Kayboluş* ve Katherine May'den *Kış Geçerken* kitaplarının mütercimidir.

İÇİNDEKİLER

Teşekkürler	7
Gözden Geçirilmiş Baskıya Giriş	9
Giriş	13
Tanrı	15
Şeyleri Nasıl Açıklıyoruz?.....	33
Tanrı'nın Basitliği.....	51
Tanrı'nın Varlığı Dünyayı ve Düzeni Nasıl Açıklar?.....	61
Tanrı'nın Varlığı İnsanların Varlığını Nasıl Açıklar?.....	85
Tanrı Kötülüğe Neden İzin Verir?	109
Tanrı'nın Varlığı Mucizeleri ve Dinî Deneyimi Nasıl Açıklar?	129
Sonsöz: Şimdi Ne Olacak?.....	155
Okuma Önerileri.....	157
Dizin	159

TEŞEKKÜRLER

Tanrı Var mıdır?'ın ilk versiyonunu okuyan ve fikirlerimi başka türlü yapabileceğimden daha basit şekillerde ifade etmeme yardımcı olan insanlara minnettarım; bunların arasında özellikle Basil Mitchell, Norman Kretzmann, Tim Barton ve Oxford University Press'ten Peter Momtchiloff ve kızım Caroline var. Ayrıca, birçok başka işin arasında bu kitabın iki hâlini çok hızlı bir şekilde daktilo ettiği için Bayan Anita Holmes'e ve gözden geçirilmiş baskıya eklenen yeni pasajları daktilo ettiği için de Bayan Sarah Barton'a minnettarım.

GÖZDEN GEÇİRİLMİŞ BASKIYA GİRİŞ

Son otuz ya da kırk yıldır, İngilizce konuşulan dünyanın filozofları arasında Tanrı'nın varlığına ilişkin ciddi bir tartışma yeniden canlanmıştır. Bu kitabı yazmaktaki amacım (1996'da ve şimdi 2009'da ise gözden geçirilmiş bir baskısını yapmaktayım) Tanrı'nın varlığına ilişkin müspet meselenin kısa bir versiyonunu daha geniş bir kitleye sunmaktı; bu mesele *The Existence of God* adlı kitabımda (ilk baskı 1979; ikinci baskı 2004) daha uzun bir şekilde savunulmuştur. Tanrı'nın varlığına ilişkin son yıllardaki kamuoyu düşüncesi, modern bilimin biyolojik evrim mekanizmaları, on üç buçuk milyar yıl önceki Büyük Patlama'dan bu yana evrenimizin gelişimi ve diğer evrenlerin olası varlığı hakkındaki keşiflerinden -anlaşılır bir şekilde- çok etkilenmiştir. Ancak bu keşifler, bilim insanlarının keşfettiği düzenli süreçlere uygun olarak evrenimizin ve olabilecek diğer evrenlerin varlığına ve işleyişine neden olan ve sürdüren (ve zaman zaman bu süreçlere müdahale eden) bir Tanrı olup olmadığı ya da evrenin varlığının ve işleyişinin daha nihai bir açıklaması bulunup bulunmadığı sorusunu cevapsız bırakmaktadır.

Benim argümanımın temel yapısı budur. Bilim insanları, tarihçiler ve araştırmacılar verileri gözlemler ve bu verilerin ortaya çıkışını en iyi neyin açıkladığına dair bazı teorilere

ulaşırlar. Belirli bir teorinin veriler tarafından farklı bir teoriden daha iyi desteklendiği, yani bu veriler temelinde doğru olma ihtimalinin daha yüksek olduğu sonucuna varırken kullandıkları kriterleri analiz edebiliriz. Aynı kriterleri kullanarak, bir Tanrı olduğu görüşünün sadece dar bir veri aralığını değil, gözlemlediğimiz *her şeyi* açıkladığını görüyoruz. Bu görüş, bir evrenin var olduğu gerçeğini, bilimsel yasaların bu evrende işlediğini, bilinçli hayvanları ve çok karmaşık bir şekilde organize olmuş bedenlere sahip insanları içerdiğini, kendimizi ve dünyayı geliştirmek için bol miktarda fırsata sahip olduğumuzu ve insanların mucizeler bildirdiği ve dinî deneyimler yaşadığı daha özel verileri açıklamaktadır. Bilimsel nedenler ve yasalar bunların bazılarını açıkladığı ölçüde (ki kısmen açıklamaktadır), bu nedenlerin ve yasaların açıklanmaya ihtiyacı vardır ve Tanrı'nın eylemi bunları açıklamaktadır. Bilim adamlarının kendi teorilerine ulaşmak için kullandıkları aynı kriterler bizi bu teorilerin ötesine, var olan her şeyi ayakta tutan yaratıcı bir Tanrı'ya götürür.

Bazı modern teologlar, Bölüm 1'de geliştirdiğim Tanrı kavramının -özünde her şeye gücü yeten, her şeyi bilen ve tamamen özgür bir kimse- Hristiyan Tanrı kavramı, hatta belki de Yahudi ya da İslami Tanrı kavramı olmadığına itiraz etmiş ve bu nedenle argümanlarımın bu dinlerle hiçbir ilgisi olmadığını iddia etmişlerdir. Bu itiraz iki şekilde ortaya çıkmıştır. Birincisi, bu dinlere göre Tanrı'nın tamamen anlaşılma- sı gerektiğini, oysa benim sıradan kelimelerle "güçlü" ve "her şeyi bilen" olarak tanımladığım bir "Tanrı"nın varlığı için argümanlar sunduğumu iddia ediyorlar. İnsanlara uygulandıklarında anlamlarını normal kullanımlarından anladığımız bazı kelimelerin Tanrı hakkında konuşmak için biraz esnetilmiş veya analogik anlamlarda kullanılması gerektiğini -tıpkı fizikçilerin elektronların özellikleri hakkında konuşmak için "dalga" ve "parçacık" kelimelerini biraz analogik anlamlarda

kullanmaları gerektiği gibi- inkâr etmek istemiyorum. Dolayısıyla Tanrı'nın “bir anlamda” bir kimse olduğunu iddia ediyorum. Ancak duyular sadece *biraz* analogik olabilir. Eğer Hristiyan-Yahudi-İslam geleneği gerçekten Tanrı'nın *tamamen* anlaşılmaz olduğunu ve dolayısıyla bizim anlayabileceğimiz anlamda “güçlü”, “bilen”, “seven”, “şefkatli” ya da “merhametli” olmadığını iddia etseydi, aynı zamanda ona ibadet etmemiz için bize iyi bir neden veren herhangi bir özelliğe sahip olduğunu da iddia edemezdi. İnsanlar Tanrı'ya, diğer nedenlerin yanı sıra, sevgi dolu olduğu varsayıldığı için taparlar; ve Tanrı'nın “sevgisinin” insan sevgisi gibi bir şey olması gerekmedikçe bu iddiayı anlayamayız. Son iki bin yıllık Hristiyan geleneğinin inanç ve doktrin beyanlarına bakan herkes, bunların Tanrı'yı 1. Bölüm'de tartıştığım özelliklere sahip olarak tanımladığını görecektir. Hristiyan geleneğinde Tanrı'nın tamamen anlaşılmaz olması *beklenmez*. İtirazın ikinci şekli, Hristiyan Tanrısının tek bir kişi değil, “tek bir cevherden üç kişi” (Üçlü Birlik doktrini) olduğu ve dolayısıyla benim argümanlarımın artık bu Tanrı'nın varlığını gösterdiği yönündedir. Benim argümanlarım Hristiyanlar, Yahudiler ve Müslümanlar tarafından aynı şekilde tapınılan ve Hristiyan geleneğinin “Baba Tanrı” olarak adlandırdığı bir Tanrı'nın varlığını göstermek üzere tasarlanmıştır. Baba Tanrı'nın ilahi doğası gereği, daha geniş anlamda “kişisel bir varlık” olan tek bir “Tanrı”yı oluşturacak şekilde birbirine bağlı olan diğer iki ilahi şahsı, Oğul ve Kutsal Ruh'u “ezelden beri” meydana getirdiği Hristiyanlığa özgü bir iddiadır. Bu iddiayı tartışmak bu kitabın kapsamı dışındadır, ancak bu kitaba eşlik eden *Was Jesus God?* (2008'de yayınlandı) adlı kitapta tartıştım.

Gözden geçirilmiş bu baskı, çok sayıda küçük düzeltmenin yanı sıra, orijinal baskı metnine bir büyük düzeltme ve bir büyük ekleme içermektedir. Ayrıca “İleri Okuma Rehberi” de içermektedir. Düzeltme, önceki baskıda göz ardı edilen

“tam”, “eksiksiz” ve “nihai” açıklama arasındaki ayrımı netleştirmek ve böylece teizmin neden dünyanın çok basit bir nihai açıklamasını sağladığını ve materyalizmin neden sağlamadığını daha iyi açıklamak için tasarlanan 23-4 ve 35-40. sayfalardaki yeniden yazılmış pasajlardır. Kitabın en önemli ilavesi, 58-62. sayfalar arasında yer alan ve evrenimizin ince ayarından hareketle Tanrı’ya yönelik argümanımın, diğer birçok evrenin olası varlığıyla ilgisi üzerine yeni bir bölümdür. Kitabı aşağı yukarı aynı uzunlukta tutabilmek için, orijinal baskıda yer alan ve argüman için daha az merkezî olan birkaç bölümü çıkarttım.

GİRİŞ

Son yirmi ya da otuz yıldır İngiltere ve Amerika Birleşik Devletleri'ndeki filozoflar arasında Tanrı'nın varlığı konusunda yüksek düzeyde bir entelektüel titizlikle yürütülen ciddi bir tartışma canlanmıştır. Konunun sadece çok fazla öneme sahip olması değil, aynı zamanda büyük bir entelektüel ilgiyi de cezbediği kabul edilmiştir. Hristiyan düşünürler bu tartışmada ön plana çıkmış ve tartışma, din felsefesi dersleri alan felsefe öğrencilerinin sayısında kayda değer bir artışa yol açmıştır. Ancak bunların çok azı, gazeteciler ve yayıncılar tarafından Tanrı'nın varlığının entelektüel açıdan kaybedilmiş bir dava olduğuna ve dinî inancın tamamen rasyonel olmayan bir mesele olduğuna inanmaya yönlendirilen genel kamuoyuna ulaşmıştır.

Kamuoyunun bu konulardaki düşünceleri, aralarında Richard Dawkins'in *Kör Saatçi* (1986) ve Stephen Hawking'in *Zamanın Kısa Bir Tarihi* (1988) adlı kitaplarının da bulunduğu seçkin bilim adamlarının çeşitli kitaplarından etkilenmiştir. Bu kitaplarda savunulan bilimsel teorilere nispeten pek itirazım yok ve Hawking'in fiziksel sezgi derinliğine ve Dawkins'in açıklama netliğine sadece hayranlık duyabilirim. Ancak bu kitaplar, bilimsel teorilerinin, dünyanın sürdürülmesine herhangi bir şekilde dâhil olan bir Tanrı olmadığını gösterdiğine dair bir önerme taşımaktadır. Bununla birlikte,

bu yazarlar felsefi tartışmalara pek aşına olmamakla birlikte, Tanrı hakkındaki görüşlerinin ne ölçüde eleştiriye açık olduğunun genellikle farkında da değillerdir. Bu kitabı yazmaktaki amacım, daha önceki kitabım *The Existence of God*'da (1979) ortaya koyduğum Tanrı'nın varlığına ilişkin olumlu savın kısa bir versiyonunu daha geniş bir kitleye sunarak bu durumun düzeltilmesine yardımcı olmaktır.

Argümanımın temel yapısı şudur. Bilim insanları, tarihçiler ve dedektifler verileri gözlemler ve bu verilerin ortaya çıkışını en iyi neyin açıkladığına dair bazı teorilere ulaşırlar. Belirli bir teorinin veriler tarafından farklı bir teoriden daha iyi desteklendiği, yani bu verilere dayanarak doğru olma ihtimalinin daha yüksek olduğu sonucuna varırken kullandıkları kriterleri analiz edebiliriz. Aynı kriterleri kullanarak, bir Tanrı olduğu görüşünün sadece dar bir veri aralığını değil, gözlemlediğimiz *her şeyi* açıkladığını görüyoruz.

Bu görüş, bir evrenin var olduğu gerçeğini, bilimsel yasaların bu evrende işlediğini, çok karmaşık ve girift bir şekilde organize olmuş bedenlere sahip bilinçli hayvanları ve insanları içerdiğini, kendimizi ve dünyayı geliştirmek için bol miktarda fırsata sahip olduğumuzu, insanların mucizeler bildirdiği ve dinî deneyimler yaşadığı gibi daha özel verileri de açıklamaktadır. Bilimsel nedenler ve yasalar bunların bazılarını açıkladığı ölçüde (ki kısmen açıklamaktadır), bu nedenlerin ve yasaların açıklanmaya ihtiyacı vardır ve Tanrı'nın eylemi bunları açıklamaktadır. Bilim adamlarının kendi teorilerine ulaşmak için kullandıkları aynı kriterler bizi bu teorilerin ötesine, var olan her şeyi ayakta tutan yaratıcı bir Tanrı'ya götürür.

TANRI

Benim ana fikrim, Batı dinlerinin (Hristiyanlık, Musevilik ve İslam) genel olarak anladığı şekilde anlaşılan bir Tanrı'nın olduğu iddiasıdır. Ben bu iddiaya teizm diyorum. Bu bölümde bu iddianın ne anlama geldiğini açıklayacağım. Daha sonraki bölümlerde bunun doğru olduğuna inanmanın gerekçelerine geçebiliriz. Bu bölümde, Tanrı'nın şunu yaptığını ya da böyle olduğunu yazdığımda, bir Tanrı olduğunu varsaydığımı değil, yalnızca bir Tanrı olduğu iddiasının ne anlama geldiğini belirttiğimi vurgulamak isterim. “Tanrı”nın Batı dininde tapınılıandan oldukça farklı bir varlığın adı olarak oldukça farklı bir anlamda anlaşıldığı bir Tanrı olduğu iddiasını değerlendirmekle doğrudan ilgilenmiyorum. Ancak, çeşitli noktalarda teizmin gözlemlenen verileri iyi bir şekilde açıkladığını savunurken, başka bir anlamda bir “Tanrı” çağrıştıranlar da dâhil olmak üzere diğer hipotezlerin verileri daha az iyi açıkladığına işaret edeceğim. Batı geleneğinin ana akımı içinde bile Tanrı'nın neye benzediği konusunda bazı farklılıklar olmuştur ve bu bölümde bu farklılıklardan bazılarına dikkat çekeceğim ve Tanrı'nın neye benzediği konusunda bazı görüşlerin diğerlerine tercih edilmesi gerektiğini öne süreceğim.

Teizm, Tanrı'nın kişisel bir varlık, yani bir anlamda *bir kişi* olduğunu iddia eder. Kişi derken temel güçleri (niyetli eylemde bulunma), amaçları ve inançları olan bir bireyi kastediyorum.

Niyetli bir eylem, bir kişinin yaptığı ve yapmak istediği bir eylemdir -merdivenden indiğimde ya da söylemek istediğim bir şeyi söylediğimde olduğu gibi. *Temel bir eylem* ise bir kişinin başka herhangi bir niyetli eylemde bulunmaksızın sadece niyetine göre yaptığı eylemdir. Oxford'dan Londra'ya gitmem *temel olmayan bir eylemdir*, çünkü bunu başka çeşitli eylemler yaparak yaparım: istasyona gitmek, trene binmek vb. Ancak elimi sıkmak veya bacağımı hareket ettirmek ve hatta "bu" demek temel eylemlerdir. Bunları başka herhangi bir niyetli eylemde bulunmaksızın öylece yapıyorum. (Doğru, temel eylemi gerçekleştirebilmem için vücudumda bazı olayların gerçekleşmesi -sinirlerimin uyarıları iletmesi- gerekir. Ancak bunlar niyetli olarak gerçekleştirdiğim olaylar değildir. Öylece oluverirler; hatta haberim bile olmayabilir). *Temel güç* derken, temel bir eylemi gerçekleştirme gücünü kastediyorum. Biz insanlar birbirimize benzer temel güçlere sahibiz. Bunlar normalde düşünce güçleri ve her birimizin beden olarak adlandırdığı küçük madde yığını üzerindeki güçlerle sınırlıdır. Bedenimin dışındaki dünyada ancak bedenimle niyetli bir şey yaparak etki yaratabilirim. Bir kapının kolunu elimle kavrayıp kendime doğru çekerek kapıyı açabilirim; ya da ağzımı kullanıp size bir şey söyleyerek bir şey öğrenmenizi sağlayabilirim. Başka bir eylem yaparak (örneğin kapıyı kendime doğru çekerek) niyetli olarak bir etki yarattığımda (örneğin kapının açılması), ilkinin yapmak temel olmayan bir eylem yapmaktır. Londra'ya gittiğimde ya da bir kitap yazdığımda, hatta duvara bir vida yerleştirdiğimde, bunlar bazı temel eylemler yaparak gerçekleştirdiğim temel olmayan eylemlerdir. Herhangi bir niyetli eylem gerçekleştirdiğimde, bu yolla bir *amaca* -normalde eylemin kendisinin gerçekleştirilmesinin ötesinde bir amaca (odadan çıkabilmek için bir kapıyı açarım), ancak bazen sadece eylemin

kendisinin gerçekleştirilmesine (şarkı söylemek için şarkı söylediğimde olduğu gibi)- ulaşmaya çalışırım.

İnançlar, dünyanın nasıl olduğuna dair genellikle doğru ama bazen de yanlış olan görüşlerdir. İnançlar doğru ve iyi gerekçelendirilmiş olduğunda, bilgiyi oluştururlar. Bedenlerimizin ötesindeki dünyaya ilişkin insani bilgimiz, bedenlerimizin ötesindeki dünyadan gelen ve bedenlerimize inen ışık, ses, koku ve benzeri uyarıcılarla oluşur. Işık parçacıkları gözlerimize ve ses dalgaları (konuşma ile üretilenler de dâhil olmak üzere) kulaklarımıza düştüğü için dünya hakkındaki bilgilerimizi ediniriz. Tanrı'nın temel güçlere, inançlara ve amaçlara sahip olması bakımından bizim gibi olduğu varsayılır, ancak bunlar bizimkilerden çok farklıdır. İnsanlar ya erkek ya da dişidir. Ancak teistler, elbette, Tanrı'nın ne erkek ne de dişi olduğunu iddia eder. Ne yazık ki İngiliz dilinde, cinsiyetlerine dair herhangi bir ima taşımadan kişilerden bahsetmek için kullanılan bir zamir yoktur. Bu yüzden Tanrı'dan 'o' [he] olarak bahsetme geleneğini takip edeceğim, ancak bunu erkeklik iması olmadan kullanıyorum.

Tanrı'nın temel güçlerinin sonsuz olduğu varsayılır: temel bir eylem olarak seçtiği herhangi bir olayı meydana getirebilir ve bunu yapmak için belirli şekillerde çalışacak kemiklere veya kaslara ihtiyacı yoktur. Maddi nesneler de dâhil olmak üzere nesneleri var edebilir ve onları an be an var kılabilir. Kendimizi yalnızca nesneleri hareket ettirmek için değil, onları anında yaratmak için de temel bir güce sahip bulmuş şekilde hayal edebiliriz: örneğin bir kalem ya da bir tavşanı var etme ve onları var kılıp sonrasında var olmamalarını sağlama gücü. Bu varsayımda bir çelişki yoktur, ancak elbette hiçbir insan böyle bir güce sahip değildir. Teistlerin Tanrı hakkında iddia ettiği şey, onun büyük ya da küçük herhangi bir şeyi yaratma, koruma ya da yok etme gücüne sahip olduğudur. Ayrıca nesneleri hareket ettirebilir ya da başka herhangi

bir şey yapabilir. Bilim adamlarının keşfettiği şekilde birbirlerini çekmelerini ya da itmelerini sağlayabilir ve diğer nesnelerin çeşitli şeyler yapmasına ya da çekmesine neden olabilir: Kepler'in keşfettiği şekilde gezegenlerin hareket etmesini ya da bir kibrit çaktığımızda barutun parlamasını sağlayabilir; ya da gezegenlerin oldukça farklı şekillerde hareket etmesini ve kimyasal maddelerin şu anda davranışlarını yönetenlerden oldukça farklı koşullar altında patlamasını ya da patlamamalarını sağlayabilir. Tanrı doğa yasalarıyla sınırlı değildir; onları yapar ve isterse değiştirebilir ya da askıya alabilir. Teknik bir terim kullanmak gerekirse, Tanrı *her şeye kadir*dir: her şeyi yapabilir.

İnsan inançlarının kapsamı sınırlıdır ve bunların bazıları doğru bazıları ise yanlıştır. Tanrı'nın *her şeyi bildiği* varsayılr. Başka bir deyişle, doğru olan her ne ise, Tanrı onun doğru olduğunu bilir. Eğer 10 milyon yıl önce 1 Ocak'ta bugünkü New York'un bulunduğu yere kar yağmışsa, öyleyse Tanrı orada kar yağdığını bilir. Goldbach sanısının (matematikçilerin son 300 yıldır keşfetmeye çalıştığı bir şey) bir kanıtı varsa, Tanrı bunun ne olduğunu bilir; kanıt yoksa, Tanrı kanıt olmadığını bilir. Tanrı'nın tüm inançları doğrudur ve Tanrı doğru olan her şeye inanır.

İnsanoğlu amaçlarını oluştururken arzularından, şu seçimi değil de bu seçimi yapmaya yönelik doğuştan gelen eğilimlerinden etkilenir. Arzularımız arasında yemek, içmek, uyku ve seks gibi bedensel fizyolojimiz tarafından üretilen; şöhret ve servet arzuları gibi kısmen kültürümüz tarafından şekillendirilen arzular yer alır. Bize öyle geliyor ki (doğru olduğuna inanıyorum) arzularımızla mücadele etmekte ve doğal olarak yapmaya meyilli olduğumuzdan başka bir eylemde bulunmakta bir dereceye kadar özgürüz, ancak bu çaba gerektirir. İnsanoğlu sınırlı bir özgür iradeye sahiptir. Ancak Tanrı'nın bu şekilde sınırlı olmadığı varsayılr. O *mutlak*

özgürdür, çünkü arzular onun üzerinde hiçbir zaman neden-
sel bir etki yaratmaz. Sadece her şeye gücü yettiği için seçtiği
her şeyi yapmakla kalmaz, aynı zamanda seçimlerini yapar-
ken de mutlak özgürdür.

O hâlde teizmin iddiasına göre Tanrı bir kişidir, her şeye
gücü yeter, her şeyi bilir ve mutlak özgürdür. Ancak şim-
di bu iddiaları nasıl anladığımıza dikkat etmeliyiz. Her şeye
gücü yeten bir varlık her şeyi yapabilir. Ancak bu, evreni aynı
anda hem var hem de yok edebileceği, $2+2$ 'yi 5 'e eşitleyebile-
ceği, bir şekli aynı anda hem kare hem de yuvarlak yapabile-
ceği ya da geçmişi değiştirebileceği anlamına mı gelir? Dinî
geleniğin büyük kısmı Tanrı'nın bunları yapamayacağını ile-
ri sürmüştür; Tanrı zayıf olduğu için değil, sözcükler -örne-
ğin, "bir şekli aynı anda hem kare hem de yuvarlak yapmak"-
mantıklı bir şey tarif etmediği için. Bir şeklin hem kare hem
de yuvarlak olmasını sağlayacak hiçbir şey yoktur. Bir şeyin
kare olduğunu söylemenin bir parçası da o şeyin yuvarlak
olmadığını söylemektir. Dolayısıyla, teknik bir deyişle, Tan-
rı mantıksal olarak imkânsız olanı (kendi kendisiyle çelişen
şeyi) yapamaz. Tanrı evreni var edebilir ve evreni yok edebi-
ler, ancak Tanrı evreni aynı anda hem var hem de yok ede-
mez. Teistlerin az önce söylediklerimi neden söylemeleri ge-
rektiğinin nedeni ilk kez on üçüncü yüzyılda büyük Hristiyan
felsefi teolog Aziz Thomas Aquinas tarafından açık bir şekil-
de kavranmıştır.

Bana öyle geliyor ki, aynı hususlar Tanrı'nın her şeyi bilen
olmasını da benzer şekilde dikkatli bir şekilde anlamamızı ge-
rektirmektedir. Nasıl ki Tanrı'dan mantıken yapması müm-
kün olmayan bir şeyi yapması istenemezse, Tanrı'dan mantı-
ken bilmesi mümkün olmayan bir şeyi bilmesi de istenemez.
Bana öyle geliyor ki, birinin yarın özgürce ne yapacağını bil-
mek (hata olasılığı olmaksızın) mantıksal olarak imkânsızdır.
Eğer yarın Londra'ya gitmeyi ya da evde kalmayı seçmekte

gerçekten özgürsem, o zaman bugün herhangi biri ne yapacağıma dair bir inanca sahipse (örneğin Londra'ya gideceğime dair), yarın bu inancı yanlışlamak (örneğin evde kalarak) benim elimde olacaktır. Dolayısıyla hiç kimse (Tanrı bile) yarın ne yapmayı seçeceğimi bugünden (hata yapma ihtimali olmaksızın) bilemez. Bu yüzden Tanrı'nın her şeyi bilen olmasını, Tanrı'nın herhangi bir zamanda, o anda mantıksal olarak bilinmesi mümkün olan her şeyi bilmesi olarak anlamamızı öneriyorum. Bu, insanların özgürce ne yapacaklarını onlar yapmadan önce bilmeyi içermeyecektir. Tanrı her şeye kadir olduğu için, sadece Tanrı özgür kişilerin var olmasına izin verdiğinden özgür kişiler olacaktır. Dolayısıyla ilahi her şeyi bilme yetisine ait bu sınır, Tanrı'nın özgür failler yaratma seçiminin (Tanrı'nın öngörebileceği) sonuçlarından kaynaklanmaktadır. Bununla birlikte, okuyucuyu, Tanrı'nın özgür faillerin ne yapacağını onlar yapana kadar (hata olasılığı olmaksızın) bilmediğine dair bu görüşümün normal Hristiyani (ya da Yahudi veya İslami) görüş olmadığı konusunda uyarmalıyım. Bununla birlikte, benim görüşümün İncil'deki bazı kısımlarca ima edildiğine inanıyorum; örneğin, Yunus kitabının doğal yorumu, Tanrı Yunus'a Ninova'ya yok edileceğini vaaz etmesini söylediği ve muhtemelen onu yok etmesi gerekeceğine inandığı hâlde, Ninova halkının tövbesiyle Tanrı'nın bu kehanetini gerçekleştirmeye gerek görmediği şeklindedir. Her şeyi bilme anlayışımızın bu şekilde geliştirilmesini savunurken, Aquinas gibi diğer Hristiyan filozofların daha önceki günlerde sürdürdükleri temel Hristiyan Tanrı anlayışının içsel olarak netleştirilmesi sürecini daha da ileri götürüyorum.

Elbette tüm bunlar, hiçbir nedenin (ister beyin evreleri ister Tanrı olsun) nasıl seçim yapacaklarını tam olarak belirlemediği anlamında, insanların sınırlı bir özgür iradeye sahip olduğunu varsaymaktadır. Bize genellikle böyle bir güce sahipmişiz gibi görünüyor. Bilim insanları, artık cansız dünyanın

bile tamamen deterministik bir dünya olmadığını, düşünce ve seçim dünyasının daha da az açık bir şekilde öngörülebilir bir dünya olduğunu fark etmiştir. (Bu konu hakkında 5. Bölüm'de biraz daha fazla şey söyleyeceğim.)

Tanrı -her şeye gücü yeten, her şeyi bilen ve mutlak özgür olan kişi- teizm göre *ebedidir*. Ancak "ebedi" kelimesini anlamamanın iki farklı yolu vardır. Kutsal Kitap yazarlarının açıkça yaptığı üzere, bunu sonsuz olarak anlayabiliriz: Tanrı, geçmiş zamanın her anında ve şimdi var olduğu, gelecek zamanın her anında da var olacağı anlamında ebedidir. Alternatif olarak, "ebedi" kelimesini "zamansız" olarak da anlayabiliriz: Tanrı zamanın dışında var olması anlamında ebedidir. MS dördüncü yüzyıldan on dördüncü yüzyıla kadar tüm büyük felsefi teologlar (örneğin Augustinus, Boethius ve Aziz Thomas Aquinas) Tanrı'nın ebediliğini bu şekilde anlamışlardır. Bu görüşe göre Tanrı bugün, dün ya da yarın var değildir, sadece vardır. Zamansız tek "anında", MS 1995 ve MÖ 587 yıllarında yaşananlara "aynı anda" neden olur. Bu tek zamansız anda aynı zamanda (gerçekleştikleri anda) MS 1995'te ve MÖ 587'de neler olduğunu da bilir. Ben kendi adıma bu öneriye -birçok nedenden ötürü- pek anlam veremiyorum. Örneğin, Tanrı'nın MS 1995'teki olayları bildiğini söylemekle, 1995'te var olduğu ve 1995'te neler olduğunu bildiği anlamına gelmedikçe, herhangi bir şeyin kastedilebileceğini anlamıyorum. O zaman da aynı bilgi eylemi içinde MÖ 587 yılındaki olayları bilemez (çünkü bunlar farklı yıllardır). Bu nedenle Tanrı'nın ebedi oluşunu zamansız oluşundan ziyade sonsuz oluşu olarak anlamayı tercih ediyorum. O, sonsuz zamanın her anında vardır.

Teizmin Tanrı'ya zamanın her anında atfettiği diğer tüm temel özellikler, her şeye gücü yetme, her şeyi bilme ve mutlak özgürlük gibi üç özellikten kaynaklanır. Böylece Tanrı'nın *bedensiz* olduğu varsayılır. Bir insanın bir bedene sahip olması, fiziksel dünyada tek başına bir fark yaratabileceği ve bu

dünya hakkında doğru inançlar edinebileceği bir madde parçasının olması demektir. Ancak, her şeye gücü yeten Tanrı, bu şekilde bağımlı olmaksızın dünyada farklılıklar yaratabilir ve onun hakkında bilgi edinebilir. Dolayısıyla bedeni olmayacaktır; dünyayı etkilemek ve dünya hakkında bilgi edinmek için maddeye bağımlı değildir. Bizim kollarımızı temel bir eylem olarak hareket ettirmemiz gibi o da yıldızları hareket ettirir. Her şeye kadir olmasından da Tanrı'nın *her yerde hazır ve nazır* (yani her yerde mevcut) olduğu sonucu çıkmaktadır; öyle ki, bunu yapmak için kollara, duyu organlarına ya da ışık ışınlarının normal işleyişine ihtiyaç duymaksızın her yerde bir şeyleri değiştirebilir ve her yerde neler olup bittiğini bilebilir. Ancak, her yerde mevcut olmasına rağmen, uzamsal olarak genişlemiş değildir; bir uzay hacmi kaplamaz, çünkü bedeni yoktur. Dolayısıyla herhangi bir uzamsal parçası da yoktur: bir yerde mevcut olduğu anlamda her yerde mevcuttur. Bir parçası İngiltere'de, diğer parçası Birleşik Devletler'de değildir.

Her şeye gücü yeten Tanrı, eğer isteseydi evrenin var olmasını engelleyebilirdi. O hâlde evren yalnızca var olmasına izin verdiği için vardır. Dolayısıyla ya evrenin varlığına kendisinin ya da başka bir failin bunu yapmasına neden olur veya izin verir. Dolayısıyla, bu anlamda, *evrenin yaratıcısıdır* ve aynı argümanla, evrenin varlığını sürdürmesinden eşit derecede sorumlu olduğu için, evrenin devam ettiricisidir. Var olduğu sürece evrenin (ve içindeki her nesnenin) varlığından sorumludur. Bu sonlu bir zaman olabilir -evren belli sayıda yıl önce var olmaya başlamış olabilir; mevcut bilimsel kanıtlar evrenin yaklaşık 15 milyar yıl önce "Büyük Patlama" ile var olmaya başladığını göstermektedir. Ya da evren sonsuza dek var olacak olabilir. Teistler bu konumlardan birine ya da diğerine bağlı değildir. Ancak teistler, evren sonsuza dek var olacak olsa bile, zamanın her anındaki varlığının Tanrı'nın o andaki koruyucu eyleminde kaynaklandığını iddia eder.

Tanrı'nın yalnızca diğer tüm nesnelerin varlığından değil, aynı zamanda sahip oldukları güç ve yükümlülüklerden de sorumlu olduğu varsayılır. Cansız şeylerin belirli güçleri vardır: örneğin belirli şekillerde hareket etmek, birbirlerini çekmek ya da itmek gibi. Bunlar, terimi daha önce kullandığım anlamda "temel güçler" değildir; temel güç, bir şeyi niyetli olarak, seçimle yapma gücüdür. Cansız şeylerin güçleri etki üretme güçleridir, ancak seçim yoluyla veya bir amaç için değildir. Genel olarak cansız şeyler yaptıkları gibi davranmak, güçlerini belirli koşullar altında uygulamak zorundadırlar; barut, doğru sıcaklık ve basınçta yaktığınızda patlamak zorundadır. Belirli koşullar altında güçlerini kullanma yükümlülüğü olduğunu söylerken kastettiğim budur. (Çok küçük ölçekte, dünya tamamen deterministik değildir -atomlar ve daha küçük parçacıklar sadece bir olasılığa, bunu yapmak yerine bunu yapma eğilimine sahiptir. Güçlerini kullanma sorumlulukları sadece bir eğilimdir. Ancak bu rastlantısallık bir seçim meselesi değildir ve dolayısıyla eylemleri niyetli değildir). Teizmin iddiasına göre Tanrı, cansız şeylerin sahip oldukları güçlere ve yükümlülüklerle her an sahip olmalarına neden olur. Tanrı sürekli olarak barutun patlama gücüne ve doğru sıcaklık ve basınçta ateşlendiğinde bu gücü kullanma yükümlülüğüne sahip olmasına neden olur. Aynı şekilde, teizmin iddiasına göre, Tanrı bitkilerin ve hayvanların (ve insan bedenlerinin, niyetli olmayan bir şekilde hareket ettikleri sürece -örneğin, kan atardamarlarımızda ve toplardamarlarımızda pompalandığında) sahip oldukları güçlere ve yükümlülüklerle sahip olmalarına neden olur. Ayrıca Tanrı insanların varlığından da sorumludur. Fiziksel zorunlulukla hareket etmemize neden olabilir. Ancak, sınırlı bir özgür iradeye sahip olduğumuz düşünüldüğünde, Tanrı bizim amaçlarımızı oluşturmamıza neden olmaz. Bu bize kalmış bir şeydir. Ancak Tanrı içimizdeki temel eylem güçlerimizi anı anı korur ve

böylece oluşturduğumuz amaçların dünya için bir fark yaratmasını sağlar. Tanrı bir eli hareket ettirme amacını oluşturup oluşturmamayı seçmemize izin verir; ve Tanrı (normalde) bu amacı oluşturduğumuzda etkili olmasını sağlar -elimizi hareket ettirmeye çalışırsak hareket eder.

Tanrı nesneleri var kılıp onların hareket etme güçlerini ve yükümlülüklerini koruyarak bir etki yaratmak üzere hareket ettiğinde, etkiyi temel olmayan bir şekilde üretir. Tanrı barutun patlayıcı gücünü ve ateşlendiğinde bu gücü kullanma yükümlülüğünü koruyarak patlamasını sağladığında, patlamayı temel olmayan bir şekilde gerçekleştirir, tıpkı benim kapıyı kendime doğru çekerek açılmasına neden olmam gibi. Tanrı normalde sıradan tarihsel olayları bu temel olmayan yollarla, yani başka nesnelerin bu olayları meydana getirmesini sağlayarak meydana getirir. Ancak temel bir eylemle herhangi bir olayı meydana getirebilir; ve teistler normalde bazen temel bir yolla etkiler ürettiğini iddia eder. Bazen doğrudan etkiler yaratmak için doğal dünyaya müdahale eder. Örneğin, normal süreçlerle iyileşemeyecek olan birini kanserden kurtarır. (Bu tür ilahi eylemler hakkında 7. Bölüm'de daha fazla bilgi vereceğim.)

Tanrı'nın *mutlak iyi* olduğu varsayılır. Onun mutlak iyi olması, mutlak özgür ve her şeyi bilen olmasından kaynaklanır. Mutlak özgür bir kişi kaçınılmaz olarak (tamamıyla) en iyi eylem olduğuna inandığı şeyi yapacak ve (tamamıyla) kötü bir eylem olduğuna inandığı şeyi asla yapmayacaktır. Herhangi bir durumda, bir hedefe ulaşmak için bir amaç oluşturmak, bir hedefe ulaşmaya çalışmak, hedefi bir şekilde iyi bir şey olarak görmeyi içerir. Londra'ya gitmeye çalışmak için, Londra'da bulunmamın bir şekilde iyi bir şey olduğunu düşünmem gerekir; ya orada bulunmaktan keyif alacağım için ya bu sayede hoş olmayan bir durumdan kaçınabileceğim için ya da Londra'da bulunmak benim göreym olduğu için.

Londra'da bulunmanın bir yönünü iyi olarak görmek, Londra'ya gitmek için bir sebebe sahip olmak demektir. Londra'ya gitmek için hiçbir sebebim olmasaydı, oraya gitmem niyetli bir eylem olmazdı (yapmak istediğim bir şey olmazdı). Dolayısıyla bir kişinin niyetli eylemleri kısmen rasyonel olmalıdır; bu eylemlerde kısmen rasyonel düşünceler tarafından yönlendirilmelidir. Ancak, daha önce de belirtildiği üzere, biz insanlar arzulara tabi olduğumuz için tamamen rasyonel değiliz (Arzuları rasyonel olmayan olarak adlandırmakla, onlarda yanlış bir şey olduğunu ve onlara boyun eğmememiz gerektiğini ima etmek *istemiyorum*. Yalnızca kendimizi içinde bulduğumuz eğilimler olduklarını, yalnızca sebeplerin kontrolü altında olmadıklarını kastediyorum). Ancak amaçlarını yalnızca rasyonel değerlendirmeler temelinde oluşturan, arzulardan arınmış bir kişi kaçınılmaz olarak yapılması gereken (tamamıyla) en iyi eylem olduğuna inandığı eylemi ya da (eğer kişinin inandığı bir en iyi eylem yok fakat eşit birtakım en iyi eylemler varsa) eşit en iyi eylemlerden birini yapacaktır.

Şimdi, eğer ahlaki hakikatler -ahlaki açıdan neyin iyi neyin kötü olduğuna dair hakikatler- varsa her şeyi bilen bir kişi bunların ne olduğunu bilecektir. Örneğin, yalan söylemek her zaman ahlaki açıdan yanlışsa, Tanrı bunu bilecektir. Öte yandan, yalan söylemek yalnızca belirli durumlarda yanlışsa, o zaman Tanrı bunu bilecektir. Ara sıra ortaya çıkan katı şüphecilerin şüphelerine rağmen, neredeyse hepimiz her zaman ahlaki açıdan iyi olan (ve aralarında ahlaki açıdan zorunlu olan) ve ahlaki açıdan kötü olan (ve aralarında ahlaki açıdan yanlış olan) bazı eylemler olduğunu düşünürüz. Açlık çekenlere (en azından bazen biraz para) vermek ahlaken iyidir ve açlık çeken kendi çocuklarımızı doyurmak zorunludur; çocuklara eğlence için işkence etmek ise yanlıştır. Bunları kim ciddi olarak inkâr edebilir? Ahlaki açıdan iyi olan, genel olarak iyi olanlar. Ahlakı doyumaması ahlaken iyi olduğunu

söylemek, bunun her bakımdan iyi olduğunu söylemek değildir; bizi paradan mahrum bırakarak gelecekteki bazı zevklerden mahrum bırakabilir ve bu nedenle vermek her bakımdan iyi olmayacaktır. Ancak insanların hayatlarını kurtarması ve böylece onlara gelecekte çok daha fazla refah fırsatı vermesi gibi daha önemli bir açıdan iyidir. Sonuç olarak, genel olarak iyi bir eylemdir; ya da bunun ahlaki açıdan iyi bir eylem olduğunu iddia eden biri böyle iddia eder. Her şeyi bilen Tanrı, ahlaki açıdan neyin iyi olduğuna dair doğru inançlara sahip olacak ve mutlak özgür olduğu için (tamamıyla) en iyi olduğuna inandığı şeyi yapacaktır. Dolayısıyla her zaman genel olarak en iyi olanı yapacak ve asla genel olarak kötü olanı yapmayacaktır. Dolayısıyla Tanrı mutlak iyi olacaktır.

Tanrı olsa da olmasa da bazı ahlaki hakikatler açıkça ahlaki hakikatlerdir: Tanrı olsa da olmasa da çocuklara eğlen-
ce olsun diye işkence etmek kesinlikle yanlıştır. Öte yandan, eğer teizm haklıysa, varlığımızı an be an Tanrı'nın koruyucu eylemine borçluyuz; ve o bize tadını çıkarmamız için bu harika dünyayı veriyor. (Elbette bu dünyanın tüm yönleri harika değildir ve 6. Bölüm'de kötü yönlerini ele alacağım). Tanrı cömert bir hayır sahibidir (muhsin). En temel insani yükümlülüklerden (yani görevlerden) biri büyük hayır sahiplerimizi (sınırlar dâhilinde) memnun etmektir: Bize verdikleri büyük şeyler karşılığında talep ettikleri bazı küçük iyilikleri onlar için yapmaktır. Eğer teizm haklıysa, Tanrı açık ara en büyük hayır sahibimizdir, çünkü diğer tüm hayır sahiplerimiz bize fayda sağlayabilmeleri için Tanrı'nın destekleyici gücüne muhtaçtır. Tanrı'ya çok şey borçluyuz. Dolayısıyla (sınırlar dâhilinde), eğer Tanrı bize bazı şeyleri yapmamızı söylerse, onları yapmak bizim görevimiz hâline gelir. Nasıl ki (dar sınırlar içinde) ebeveynlerimiz (çocukken) ya da devlet (büyükken) bize bazı şeyleri yapmamızı söylüyorsa, aynı şekilde (daha geniş sınırlar içinde) Tanrı da bize bazı şeyleri yapmamızı

söylediğinde bunları yapmak bizim görevimiz hâline gelir. Örneğin, Tanrı bize yapmamızı söylemeseydi, özellikle pazar günleri Tanrı'ya ibadet etmek bir görev olmazdı; ama Tanrı bize o gün kendisine ibadet etmemizi söylerse, bu bizim görevimiz olur. (Ve eğer emri cumartesi ya da cuma günlerine işaret ediyorsa, o zaman görevimiz ona o günlerde ibadet etmektir). Eğer Tanrı bize başka nedenlerle (örneğin kendi çocuklarımızın beslenmesini ve eğitimini sağlamak için) zaten görevimiz olan bir şeyi yapmamızı söylerse, o şeyi yapmak daha da fazla görevimiz hâline gelir. Dolayısıyla Tanrı ahlaki yükümlülüklerin kaynağıdır: emirleri ahlaki yükümlülükler yaratır. Ancak Tanrı açıkça görevimiz olan şeyleri artık görevimiz olmaktan çıkaramaz: çocuklara eğlence için işkence etmeyi doğru kılamaz. Böyle olduğu için, mutlak iyiliğinden bize bunu yapmamızı emretmeyeceği sonucu çıkar, çünkü yanlış olanı emretmek yanlıştır.

Bir teistin bazı ahlaki hakikatlerin Tanrı'nın iradesinden tamamen bağımsız ahlaki hakikatler olduğunu kabul edebileceğini düşünmek bazı modern okuyucuları şaşırtabilir. Ancak bu, Hristiyan felsefe geleneğinin tam ortadan ikiye bölündüğü bir konudur ve ben Tanrı'nın iradesinden bağımsız ahlaki doğrular olduğunu savunan bu geleneğin en büyük iki temsilcisinin -Thomas Aquinas ve on dördüncü yüzyıl İskoç filozofu Duns Scotus- tarafındayım. Tanrı bunları sadece uygulayabilir, değiştiremez. Ancak, Tanrı'nın iradesinden bağımsız olarak geçerli olan "çocuklara eğlence için işkence etmek yanlıştır" gibi ahlaki doğrular varsa, bunlar "hiçbir şekil aynı anda hem yuvarlak hem de kare olamaz" gibi olacaktır; dünya nasıl olursa olsun bu doğrular geçerli olmalıdır, çünkü bunların geçerli olmadığını varsaymanın nihai olarak bir anlamı yoktur.

İyi eylemler iki çeşittir. Yükümlülükler (yani görevler) vardır ve yükümlülüğün ötesinde, nafile iyi eylemler olarak

adlandırılan iyi eylemler vardır. Yükümlülüklerimizi yerine getirmezsek kınanmaya değer hâle geliriz ama normalde bunları yerine getirdiğimiz için övgüye değer olmayız. Tersine, nafile iyi bir eylemde bulunmazsak suçlanmayız ama bunu yaparsak övgüye layık oluruz. Çizginin tam olarak nereye çekileceği her zaman açık değildir. Ancak bir sınır olduğu açıktır. Eğer borç para alırsam, geri ödeme yükümlülüğüm vardır. Ödünç aldığım parayı geri ödeyemezsem suçlanabilirim; ancak parayı geri ödediğim için normalde herhangi bir övgüyü hak etmem. Tersine, yakınımnda duran bir arkadaşımın hayatını kurtarmak için kendimi patlamak üzere olan bir el bombasının üzerine atmak gibi bir yükümlülüğüm yoktur. Ancak bu eylemi gerçekleştirsem, en büyük övgüyü hak ederim. Yükümlülükler çoğunlukla gönüllü olarak kabul edilen menfaatlerden veya gönüllü olarak girilen taahhütlerden kaynaklanır. Evlenmek ve çocuk sahibi olmak gibi bir yükümlülüğüm yoktur; ancak çocuk sahibi olursam, onları beslemek ve eğitmek gibi bir yükümlülüğüm vardır. Bu, Tanrı'nın başka herhangi bir kişiyi yaratmadan önce herhangi bir yükümlülüğü olmadığını, ancak insanlar da dâhil olmak üzere birçok başka kişiyi yaratmasının nafile bir iyi eylem olduğunu göstermektedir. Eğer onları yaratırsa, o zaman onlara karşı bazı yükümlülükler altına girecektir. Bunların tam olarak ne olduğu tartışılabilir, ancak Hristiyan geleneği normalde, örneğin, Tanrı bize vaatlerde bulunursa, bunları tutmakla yükümlü olduğunu savunmuştur.

Yükümlülüklerinizi yerine getirmemek her zaman tamamıyla kötü bir davranıştır, ancak yükümlülükler sınırlıdır. Tanrı tüm yükümlülüklerini kolaylıkla yerine getirebilir; mutlak iyiliği sayesinde de kolaylıkla yerine getirecektir. Ancak bir insanın yapabileceği olası nafile iyilik eylemlerinin, kendi güçlerinden kaynaklanan sınırlar dışında, bir sınırı yoktur. Biz insanlar sınırlı güçlere sahibiz ve yalnızca birkaç sınırlı

nafile iyilik eylemi gerçekleştirebiliriz. Birikimlerimi bir hayır kurumuna verebilirim, ancak daha sonra başka bir hayır kurumuna hiçbir şey veremem. Hayatımı İngiltere'deki bir grup çocukla ilgilenmeye adarsam, uzak bir ülkedeki başka bir grup çocukla ilgilenemem. Ancak Tanrı'nın gücü sınırsızdır. Ancak gördüğümüz üzere Tanrı bile mantıken imkânsız olanı yapamaz. Mantıksal olarak mümkün olan her nafile iyi eylemi yapmak imkânsızdır. Tanrı'nın insanlar da dâhil olmak üzere kişileri yaratması iyidir. Ancak, ne kadar çok yaratırsa yaratsın, daha fazlasını (belki de sonsuz büyüklükteki bir evrende iyi yerlerde) yaratması daha da iyi olacaktır. İnsan yaşamının genel olarak iyi bir şey olduğu düşünüldüğünde, ne kadar çok insan o kadar iyidir. Tanrı mümkün olan bütün dünyaların en iyisini yaratamaz, çünkü böyle bir dünya olamaz; her dünya daha fazla insan eklenerek veya şüphesiz pek çok başka yolla da geliştirilebilir. Öyleyse Tanrı'nın mutlak iyiliği ne anlama gelir? Mümkün olan bütün iyi eylemleri yapması demek değildir, çünkü bu mantıksal olarak mümkün değildir. Muhtemelen yükümlülüklerini yerine getirir, hiç kötü eylemde bulunmaz ve çok sayıda iyi eylemde bulunur.

Dolayısıyla Tanrı'nın kusursuz iyiliği, hangi eylemleri gerçekleştireceği konusunda çok az kısıtlama getirir. Hiçbir kötü eylemde bulunmaması ve böylece tüm yükümlülüklerini yerine getirmesi gerektiği yönündeki kısıtlama, yaratıklarını varlıkta tutarken onlarla yapabileceklerini bir şekilde sınırlayabilir. Ancak bu kısıtlama, bana kalırsa, bırakın onları ilk etapta yaratmayı, onları sonsuza dek var kılmasını bile (bazı durumlarda bunu yapması iyi olsa da) zorunlu kılmaz. Ancak Tanrı'nın önünde sonsuz sayıda iyi eylem vardır: yaratabileceği sonsuz sayıda farklı evren ve bunlarla yapabileceği sonsuz sayıda farklı şey; hepsi de yaratıcı taşkın sevginin olası ifadelelidir. Yine de, yaratabileceği sonsuz sayıda farklı evren olmasına rağmen, belki de sadece az sayıda yaratabileceği evren

türü vardır. İnsanlar gibi sınırlı güçlere sahip bazı kişileri içeren evrenler ya da böyle kişilerin olmadığı evrenler yaratabilir. Ve ilk türden en az bir evrenin bariz iyiliği, bir tane yaratmasını oldukça muhtemel kılmaktadır. Ancak kaç kişi içerebileceği ve bunların hangi kişiler olabileceğine dair olasılıkların bir sınırı yoktur. Tanrı, her birini yapmak için bir nedene sahip olduğu sonsuz sayıda iyi eylemden hangisini yapacağını seçmelidir. Dolayısıyla, her birini yapmak için eşit nedene sahip olduğumuz eylemler arasında seçim yapmak zorunda olduğumuz bir durumda kendimiz gibi Tanrı da “zihinsel bir yazı-tura” yapmalıdır; yani, doğası ya da başka herhangi bir şey tarafından belirlenmeyen bir şekilde hangi sebeple hareket edeceğine karar vermelidir. Böyle bir belirlenmemiş rasyonel seçim işlemini anlayabiliriz, çünkü bazen bunu kendimizde deneyimliyoruz gibiyiz.

Dolayısıyla, Tanrı’nın daima her şeye gücü yeten, her şeyi bilen ve mutlak özgür olmasından, daima bedensiz, her yerde hazır ve nazır, evrenin yaratıcısı ve sürdürücüsü, mutlak iyi ve ahlaki yükümlülüğün kaynağı olduğu sonucu çıkar. Ancak teizm yalnızca Tanrı olan kişinin bu daima her şeye gücü yeten, her şeyi bilen ve mutlak özgür olma özelliklerine sahip olduğunu iddia etmez. Tanrı’nın bu özelliklere zorunlu olarak sahip olduğunu ileri sürer, bunlar Tanrı’nın *temel özellikleridir*. Bunun ne anlama geldiğini açıklayayım. Her nesnenin bazı zati özellikleri ve bazı arızî (yani zati olmayan) özellikleri vardır. Bir nesnenin zati özellikleri, varoluşunu sona erdirmeden kaybedemeyeceği özelliklerdir. Örneğin masamın temel özelliklerinden biri yer kaplamasıdır. Yer kaplamayı bırakıp (bedensizleşip/cisimsizleşip) yine de var olmaya devam edemez. Buna karşılık, arızî özelliklerinden biri kahverengi olmasıdır. Artık kahverengi olmaması için onu kırmızıya boyasaydım yine de var olabilirdi. Kişiler esasen (niyetli) güçlere, amaçlara ve inançlara sahip olmak potansiyeli bulunan

nesnelerdir. Geçici olarak felçli ve bilinçsiz olabilir ve dolayısıyla düşünme ya da uzuvlarımı hareket ettirme gücümü geçici olarak kaybetmiş olabilirim. Ancak, bu güçlere sahip olma potansiyelimi kaybedersem (bunları tıbbi veya diğer yardımların geri getirme gücünün ötesinde kaybedersem), o zaman varlığım sona erer. Öte yandan, güçlerim artabilir veya azalabilir ve inançlarım değişebilir (bir zamanlar bildiğim şeyleri unutabilir ve yeni bilgi alanları edinebilirim), ancak tüm bu değişimler boyunca aynı ben var olmaya devam eder.

Buna karşın teizm, Tanrı olan kişisel varlığın güçlerinden ya da bilgisinden hiçbir şey kaybetmeyeceğini ya da arzuların etkisine maruz kalmayacağını savunur. Eğer Tanrı güçlerinden herhangi birini kaybetseydi, tıpkı masamın yer kaplamayı bırakması hâlinde varlığının sona ermesi gibi, varlığı sona ererdi. Ve sonsuzluk da (yani daimilik) Tanrı'nın zati bir özelliği olduğundan, var olmaya başlamış ya da var olmaktan vazgeçebilecek hiçbir kişi Tanrı olamaz.

Eğer teizmin iddia ettiği gibi, esasen ebediyen her şeye gücü yeten, her şeyi bilen ve mutlak özgür olan bir Tanrı varsa, o zaman Tanrı diğer her şeyi açıklayan nihai kaba olgu olacaktır. Tanrı, kendisinden başka her şeyin varlığından, olduğu gibi olmasından ve sahip olduğu güçlere ve yükümlülüklerle sahip olmasından sorumludur; zamanın her anında sürekli eylemiyle, Tanrı'nın eyleminin varlığını açıklamadığı tek şey Tanrı'nın kendi varlığıdır. Bunun için hiçbir açıklama yoktur. Bu anlamda Tanrı zorunlu bir varlıktır, başka hiçbir şeye bağımlı olmadan kendi kendine var olan bir şeydir.

İşte, diğerlerinin yanı sıra Hristiyan, Yahudi ve Müslüman teistlerin var olduğunu iddia ettikleri Tanrı budur. Onlara neden inanmalıyız? Bu soruyu yanıtlamak için bilim insanlarının, tarihçilerin ve diğerlerinin gözlemledikleri şeylerin nedenlerine ilişkin teorilerini ortaya koyarken kullandıkları kriterlere bakmalıyız.

ŞEYLERİ NASIL AÇIKLIYORUZ?

İki Tür Açıklama

Dünya nesnelerden ya da daha teknik bir ifadeyle, filozofların bazen dediği üzere, tözlerden oluşur. Masalar ve ağaçlar, yıldızlar ve galaksiler, atomlar ve elektronlar, hayvanlar ve insanlar birer *tözdür*. (Okuyucuyu, “töz” kelimesini bir tür şeyin -petrol ya da kükürt gibi- adı olarak değil tek tek şeylerin adı olarak kullandığım konusunda uyarmalıyım. O masa ya da şu ağaç birer tözdür). Tözlerin nitelikleri vardır: kare şeklindedirler ya da şu kadar kütleyle ya da elektrik yüküne sahiptirler; ve diğer maddelerle ilişkileri vardır: Bir töz başka bir tözden 3 metre uzaktadır ya da onun solundadır, ondan daha önce vardır ya da ona sarı görünür. Bir maddenin bir niteliğe sahip olması (bu masanın kütlesinin 10 kg olması) veya bir ilişkiye sahip olması (masanın yerde durması) veya niteliklerini değiştirmesi (bu macun topağının kare olmaktan yuvarlak olmaya geçmesi) veya bir ilişkiye sahip olması (benim sizden uzaklaşmam) veya var olması ya da var olmaması bir *olaydır* (veya fenomen). Olaylara tözler neden olur. Dinamit patlamaya, bir bılardo topu diğerinin uzaklaşmasına ve nişancı da silahın tetiğinin hareket etmesine neden olmuştur. Genellikle birçok töz birleşerek bir olaya neden olur. Birkaç boyacı bir araya gelerek bir evin boyanmasına neden

olabilir, güneş ve dünya ay üzerinde kuvvet uygulayarak ayın belirli bir yönde hareket etmesine neden olabilir.

İnsanoğlu her zaman bildiği tüm olayların (tüm fenomenlerin) doğru açıklamalarını aramış, olayların nedenlerini ve bu nedenlerin neden böyle sonuçlar doğurduğunu keşfetmeye çalışmıştır. Bunda pratik amaçlarımız olmuştur: eğer patlamalara ya da bitkilerin büyümesine neyin sebep olduğunu bilsek, o zaman bunları kendimiz gerçekleştirebiliriz. Ancak insanların, şeylerin nedenlerini ve nedenlerin neden bu etkileri yarattığını -hem belirli şeylerin nedenlerini (Başkının ya da Başbakanın söylediğini neyin söylettiğini) hem de çok genel şeylerin nedenlerini (yaprakların yeşil olmasına ya da hayvanların var olmasına neyin neden olduğunu ve bu etkilere nasıl neden olduklarını)- bulmak gibi pratik olmayan derin amaçları da olmuştur.

Olayların iki farklı türde açıklamasını, nesnelerin olaylara neden olduğu iki farklı yolu buluruz. Bir cansız nedensellik vardır, bir de niyetli nedensellik vardır. Dinamit belirli bir patlamaya neden olduğunda, bunu yapar çünkü özellikleri arasında bunu yapma gücü ve belirli koşullar altında -belirli bir sıcaklık ve basınçta ateşlendiğinde- bu gücü kullanma eğilimi vardır. Bu koşullar altında patlamaya neden olmak zordur; başka seçeneği yoktur ve bunu yapmasında niyetli hiçbir şey yoktur. Ancak dinamit ateşlenmiştir çünkü diyelim ki bir terörist onu ateşlemiştir. Terörist ateşlemeye neden olmuştur, çünkü bunu yapabilecek güce, bunu yapmanın patlamaya neden olacağına dair inanca ve patlamaya neden olma amacına sahipti. Tutuşmaya neden olmayı seçmiştir; başka türlü de yapabilirdi. Burada iki tür açıklama söz konusudur. Birincisi, güçler ve eğilimler açısından, *cansız* açıklamadır. İkincisi, güçler, inançlar ve amaçlar açısından, niyetli ya da

-ileride adlandıracağım üzere- *şahsi*¹ açıklamadır. Farklı olgular farklı şekillerde açıklanır: Bazı olaylar insanlar (ve bazıları niyetli olarak hareket eden hayvanlar) tarafından niyetli olarak meydana getirilirken, bazı olaylar da cansız şeyler tarafından meydana getirilir.

İnsani açıklama modeli, cansız açıklama modeli gibi, dünya hakkındaki düşüncelerimizde kaçınılmazdır. Bazı düşünürler, kişilerin ve amaçlarının olanlar üzerinde gerçekten hiçbir fark yaratmadığını iddia etmiştir; hem beyin olayları diğer sinir olaylarına neden olur hem de sinir olayları beyin olaylarının nedeni olur; olaylardan ve kişiler ve amaçlar herhangi bir fark yaratmadan bedensel hareketleri meydana getirirler. Ancak hiç kimse tutarlı olarak bu şekilde düşünemez. Biri- nin elini ya da herhangi bir şeyi hareket ettirmek için (tarif ettiğim anlamda) bir amaç oluşturmak, eli hareket ettirmeyi çabalamak gerekir. Çok iyi biliyoruz ki, eğer amaçlar oluşturmayı ve bunları gerçekleştirmeye çalışmayı bırakırsak, hiçbir şey olmaz; yemek yemeyi, konuşmayı, yazmayı ve yürüdüğümüz gibi yürümeyi bırakırız. Neyi başarmaya çalıştığımız, ne olduğu konusunda büyük fark yaratır.

Bilim insanları olaylara ilişkin sıradan günlük açıklamalarımızı geliştirir. Fizik ve kimya cansız açıklamalar sağlarken tarih, psikoloji, sosyoloji ve polisiye çalışmaları da insani açıklamalar sağlar. Benzer türden cansız nesnelerin hepsinin benzer güçlere ve farklı koşullar altında bu güçleri kullanmak için benzer yükümlülöklere sahip olduğunu görürüz. Sadece, belirli bir bakır parçasını ısıtmak onun genleşmesine neden olmaz, tüm bakırlar ısıtıldığında genleşir. Nesnelerin güçlerini ne zaman kullandıklarına ilişkin bu genellemelere doğa yasaları, doğal yasalar ya da bilimsel yasalar denir. Psikologlar

1 Personal terimini burada "insani" diye çevirmek daha anlaşılır olurdu ama sonrasında Tuncel'in de kullandığı için (şahsi iletişim) bırakılmıştır. (Ç.N.)

ve sosyologlar, insanların amaçlı davranışları hakkında genellemeler bulma konusunda şimdiye kadar o kadar başarılı olamamışlardır. Ancak hangi insanların hangi koşullar altında hangi güçlere ve inançlara sahip oldukları ve bir dereceye kadar hangi amaçları (kesin olmasa da) oluşturacakları konusunda bazı genellemeler bulunabileceğine şüphe yoktur.

Eğer dünyadaki her nesne diğerlerinden farklı güç ve eğilimlere (belirli koşullar altında bunları kullanmaya) sahip olsaydı, dünya çok karmaşık ve öngörülemez bir yer olurdu. Ancak nesnelerin, tüm üyeleri aynı şekilde davranan türlere ayrılması, üzerinde çokça duracağım talihli bir gerçektir. Tüm sular aynı sıcaklıkta donar; yani donma gücüne ve sıcaklık 0°C 'ye düştüğünde bu gücü kullanma eğilimine sahiptirler. Tüm elektronlar (elektrik yükü parçacıkları) diğer tüm elektronları her koşulda aynı kuvvetle iter. Gibi gibi... Öyle görünüyor ki, tüm maddi nesneler aynı çok genel davranış yasalarına uymaktadır; örneğin, her biri birbirini Newton'ın yer çekimi yasasında (yüksek bir doğruluk derecesiyle) kodladığı bir yer çekimi kuvvetiyle çekmektedir. Bilim insanları, doğanın en genel yasalarını bulmaya çalışmaktadır; bu yasalar, sadece çok yaklaşık olarak uygulanan ya da sadece özel türdeki nesnelere (su ya da elektronlar) uygulanan daha küçük yasaları içermektedir. Doğa yasalarını tartışırken, bilim adamlarının tartıştığı şey, ya tüm tikel nesneler ya da belirli türden olanlar olmak üzere sayısız tikel maddenin hareket etme güçleri ve eğilimleridir.

Nesnelerin davranışlarındaki bu yaygın tekdüzelik nedeniyle, belirli bir olaya ilişkin açıklamamızı, harekete geçmesine neden olan cismi çevreleyen başlangıç koşulları ve bu tür cisimlerin hangi güçlere ve eğilimlere sahip olduğunu belirten bir doğa yasası açısından ifade edebiliriz. Bakırın geniştiğini çünkü bakırın ısıtıldığını ve ısıtıldığında tüm bakırların genişlemesinin bir doğa yasası olduğunu söyleyebiliriz. Ancak

doğa yasalarının madde olmadığını akılda tutmak önemlidir; bunlar sadece maddelerin güç ve eğilimlerinin insani özetleridir. Belirli bir bakır parçasının ısıtıldığında genleşmesini sağlayan şey, onun güçleri ve eğilimleridir. Bu noktaya tekrar dönmem gerekecek olsa da bu bölümün geri kalanında cansız açıklamayı basitçe *başlangıç koşulları* ve *doğa yasasının olaya* neden olması şeklinde özetlemeyi daha uygun bulacağım.

Doğa bilimlerindeki açıklamalar elbette normalde son paragraftaki (aşırı basitleştirilmiş) örnekten çok daha karmaşıktır. Genel itibarıyla birkaç başlangıç koşulu ve birkaç farklı yasa içerirler. Jüpiter'in şu anda bulunduğu yerde olmasının bir açıklaması, Jüpiter'in ve Güneş'in geçen yılki konumlarını ve diğer gezegenlerin konumlarını ve birkaç yasayı (Newton'un üç hareket yasası ve yer çekimi çekim yasası gibi) içerebilir ve bunlardan açıklanacak olguyu türetme süreci oldukça uzun olabilir. Eğer önerilen başlangıç koşulları gerçekten oluşmuşsa, atıfta bulunulan yasalar gerçekten doğru yasalarsa ve bunlar birlikte Jüpiter'in bulunduğu yerde olmasını beklememize yol açıyorsa, açıklama doğru bir açıklama olacaktır.

Doğa yasaları evrensel olabilir (örneğin "tüm ışık parçacıkları 300.000 km/sn hızla hareket eder") ya da istatistiksel olabilir ("tüm radyum atomlarının 1.620 yıl içinde bozunma olasılığı $\frac{1}{2}$ 'dir").

Açıklamaya dâhil olan faktörlerin kendileri de sıklıkla açıklanabilir. Jüpiter'in geçen yılki konumu, bir önceki yılki konumu açısından açıklanabilir; Newton'un hareket yasalarının işleyişi, daha genel yasaların -örneğin Einstein yasalarının- işleyişiyle açıklanabilir. (Yani, bir cismin Newton yasaları tarafından tanımlandığı şekliyle sahip olduğu hareket etme güçleri ve eğilimleri, Einstein yasaları tarafından tanımlandığı şekliyle sahip olduklarından türetilir). Genel olarak, dar bir bölgede (örneğin dünyanın yüzeyine yakın) kolayca gözlemlenebilen şeyler (örneğin bir test tüpündeki gaz

hacimleri) ilgili düşük seviyeli yasalar, daha geniş bir bölgede kolayca gözlemlenemeyen şeylerin (gazların molekülleri veya atomları) davranışlarıyla ilgili “yüksek seviyeli” yasalarla açıklanır. Benzer şekilde, insani açıklamaya dönecek olursak, bazı amaç ve inançlar başka amaç ve inançlarla açıklanabilir. Buzdolabına gitme amacını oluşturuyorum çünkü yiyecek alma amacım var ve buzdolabında yiyecek olduğuna inanıyorum.

Bir olayın “tam açıklaması” ile kastettiğim, açıklamanın atıfta bulunduğu maddeler ve içinde bulundukları koşullar, eylemde bulunma güçleri ve yükümlülükleri (veya inançları ve amaçları) göz önüne alındığında, olayın kaçınılmaz olarak meydana gelmesi gereken bir açıklamadır. “Doğa yasaları” terminolojisini kullanacak olursak, bir olayın doğa yasaları ve başlangıç koşulları tarafından yapılan tam cansız açıklamaları onun meydana gelmesini gerektirir. Bir olayın “kısmi açıklaması” ile olayın meydana gelmesini yalnızca olası kılan bir açıklamayı kastediyorum; bunun nedeni nedensel sürece dâhil olan tüm maddelerden vs. bahsetmemesi ya da dâhil olan maddelerin söz konusu olayı üretme konusunda yalnızca olasılıksal bir yükümlülüğe sahip olması olabilir. (Örneğin, belirttiğim gibi, bir radyum atomunun 1.620 yıl içinde bozunma olasılığı yalnızca $1/2^{22}$ ’dir). Bir olayın “tam açıklaması” derken, nedenleri en temel güçleri ve yükümlülükleri (ya da inançları ve amaçları) ile belirten tam bir açıklamayı kastediyorum. “Doğa yasaları” terminolojisini kullanmak gerekirse, tam cansız açıklamalar en temel yasalara başvuracaktır. Einstein’ın yasalarının işleyişi bir Büyük Birleşik teoremin yasalarının işleyişiyle açıklanıyorsa ve bu yasaların başka bir açıklaması yoksa, o zaman tam bir cansız açıklamanın parçasını oluşturan bu sonunculardır. Tam bir kişisel açıklama, eş zamanlı daha üst düzey güçlerden, amaçlardan ve inançlardan türemeyen güçlere,

inançlara ve amaçlara başvuracaktır. Dolayısıyla, kilerime yemek alma amacım olduğu için gidiyorsam ve düzenli yemek yeme amacım olduğu için yemek alma amacım varsa, ancak bu ikinci amaca sahip olmamın daha geniş bir amacım açısından daha ileri bir açıklaması yoksa, o zaman kilerime gitmemin tam bir açıklamasının bir parçasını oluşturan ilk amaç değil ikincisidir.

Açıklamanın Gerekçelendirilmesi

İki tür açıklamayla ilgili unsurlar şu kadardır: cansız cisimler ve onların güçleri, eğilimleri ve onları tetikleyen olaylar; insanlar ve onların güçleri, amaçları ve inançları. Bunlar olayların nedenleri ve nedenlerin neden oldukları etkilere sahip olmalarının nedenleridir. Peki ama falanca olayın nedeni falancadır ve falanca olayın neden böyle bir etkisi olmuştur iddiasını haklı çıkaran nedir? Bu soruyu öncelikle cansız açıklamalar için yanıtlayalım ve geçici olarak doğa yasaları ve başlangıç koşulları açısından işlemeye devam edelim. Örneğin neden Newton'ın hareket yasalarının ve Güneş, Ay ve diğer gezegenlerin önceki konumlarının Jüpiter'in şimdiki konumunu açıkladığını varsayıyoruz?

Önerilen bir yasanın gerçekten bir doğa yasası olduğuna dair bir iddia, şu ölçüde doğrulanır (yani doğru olması muhtemeldir, olası hâle getirilir):

(1) gözlemlediğimiz birçok ve çeşitli olayı (doğrulukla) beklememize yol açar (ve gerçekleşmemesini beklememize yol açtığı hiçbir olayı gözlemlemeyiz),

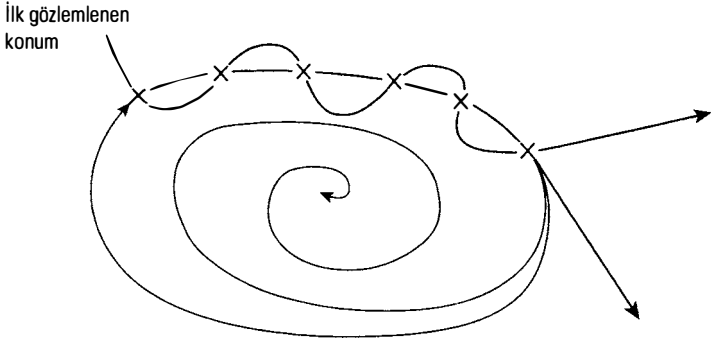
(2) önerilen şey basittir,

(3) arka plandaki bilgilerimizle uyumludur,

(4) başka türlü bu olayları bulmayı beklemeyiz (örneğin, bu olayları beklememize yol açan ve bizim önerdiğimiz yasa kadar (1-3) kriterleri karşılayan rakip başka bir yasa yoktur).

Bu kriterleri, ünlü bir tarihsel vakanın biraz basitleştirilmiş bir versiyonu ile örneklendireyim. On altıncı yüzyılda Mars gezegeninin hareketini inceleyen Kepler'i düşünün. Diğerleri ona Mars'ın geçmişteki konumlarına ilişkin çok sayıda gözlem sağlamıştır. Kepler, Mars'ın hareketini yöneten yasayı, yani Mars'ın hareket ettiği yolu keşfetmek istemektedir; bu bilgi ona Mars'ın gelecekteki konumunu tahmin etme olanağı sağlayacaktır. Gözlemlediği geçmiş konumları bir gökyüzü haritası üzerinde işaretleyebilir ve Mars'ın hareketini yöneten herhangi bir yasanın bu konumlardan (yaklaşık olarak -küçük gözlem yanlışlıkları olabilir) geçen bir eğri ile temsil edileceği açıktır. Böyle bir yasa 1. kriteri karşılayacaktır. Sorun şu ki, sonsuz sayıda farklı eğri 1. kriteri karşılayacaktır. Bir olasılık elbette Mars'ın bir elips şeklinde hareket etmesidir. Bir diğer olasılık ise Mars'ın şimdiye kadar incelenen dönem boyunca elipsten neredeyse hiç ayrılmayan, ancak bundan sonra önemli ölçüde ayrılacak olan bir spiral içinde hareket etmesidir. Bir diğeri ise Mars'ın giderek daha büyük elipsleri tanımlayan ve sonunda parabolik şekle dönüşen bir yol boyunca hareket etmesidir. Bir de Şekil 1'de işaretlenen türden, şimdiye kadar yapılan gözlemlerde elipsle çakışan ancak daha sonra oldukça vahşi bir şekilde ayrılan eğriler vardır. Nasıl bir seçim yapılmalıdır? Olası eğrilerin çoğu iki açıdan çok basit değildir; denklemleri oldukça karmaşıktır ve grafiksel gösterimleri düzgün değildir. Bir elipsin denklemi nispeten basittir ve eğri düzgündür. Diğer bazı rakipler belki de neredeyse eşit derecede basittir ve daha fazla gözlemimiz olana kadar onlarla elips arasında karar veremeyebiliriz ya da bunu başka bir kriterle yapabiliriz. Ancak, sonsuz sayıdaki diğer alternatiflerin neredeyse tamamını elemek gibi ciddi bir iş için Kriter 2 -basitlik kriteri- çok önemlidir.

Şekil 1. Mars'ın hareketi için olası eğriler
(Mars'ın konumları çarpılarla işaretlenmiştir)

Bununla birlikte, Kriter 3 de devreye girmektedir: Önerilen yasa arka plan bilginizle uyumlu olmalıdır. “Arka plan bilgisi” ile komşu alanlarda işlerin nasıl yürüdüğüne dair bilgiyi kastediyorum. Örneğin, belirli bir gazın düşük sıcaklıkta nasıl davrandığına ilişkin teorileri değerlendirirken, diğer gazların düşük sıcaklıkta nasıl davrandığına ilişkin bildiklerimizi de dikkate alırız. Üçüncü kriterimiz, önerilen bir yasanın bu daha geniş bilgi birikimine ne ölçüde “uyduğu” ölçüsünde karşılanır. Mars için eğrisini çizerken Kepler diğer gezegenlerin nasıl davrandığına dair bilgisini dikkate almıştır. Eğer Merkür, Venüs, Jüpiter ve Satürn için en iyi şekilde gerekçelendirilen gezegensel hareket yasası bir elips değil de, örneğin bir spiral olsaydı, o zaman spiral bir yasa elipsten daha az basit olsa da, Kepler’in Mars’ın hareketini yöneten yasa olarak onu elipse tercih etmek için iyi gerekçeleri olurdu. Aslında, Kepler diğer gezegenler için de diğer kriterleri en iyi karşılayan yasanın gezegenin elips şeklinde hareket ettiği yasa olduğunu bulmuştur. Her durumda, diğer gezegenlerin hareketlerinden daha fazla dikkate alınması gereken bir arka plan bilgisi yoktu ve bu nedenle Kepler, yalnızca Mars

için değil, tüm gezegenler için elips şeklinde hareket ettiklerini gezegensel hareket yasası olarak öne sürebilirdi.

Önerilen bir yasa 1-3 kriterlerini ne kadar iyi karşılarsa karşılarsın, bu kriterleri daha iyi karşılayan uyumsuz bir yasa varsa, her ikisi de yasa olamayacağından, o yasa reddedilmedir. Kriter 4 bunu söylemektedir. Mars için önerilen hiçbir rakip yasa 1-3 kriterlerini daha iyi karşılamıyordu ve bu nedenle elips yasası Kriter 4'ü karşılıyordu.

Bilimsel yasalar bilimsel kuramlar içinde bir araya gelir. Kepler'in gezegensel hareket teorisi üç yasadan oluşuyordu ve bunlardan sadece ilkinden bahsedecek zamanımız oldu. Ancak ortaya çıkan teoriyi değerlendirmek için aynı kriterler devreye girer. Bir teorinin basitliği, bileşen yasalarının birbirine iyi uymasını içerecektir. Daha önce de belirttiğimiz gibi, yasalar ve dolayısıyla teoriler daha üst düzey teoriler tarafından açıklanabilir. Yine aynı kriterler iş başındadır. Kepler yasalarının işleyişi, güneşin kütlesinin gezegenlerinkine kıyasla büyük olduğu göz önüne alındığında, Newton yasalarının işleyişi ile açıklanmaktadır. Newton'ın teorisinin doğru olduğuna inanamamızın gerekçesi (Kriter 1), bu teoriden pek çok farklı alanda -Kepler'in yasaları, Galileo'nun düşme yasası, gezegen uydularının hareket yasaları, gelgitler, sarkaçlar vb. gibi (Kriter 4) geçerli olmasını beklememiz için başka hiçbir neden olmayan- iyi gerekçelendirilmiş doğa yasaları türetebilmemizdir. Newton'ın üç hareket yasası ve yer çekimi yasası -inşa edilebilecek düzensiz alternatiflerle karşılaştırıldığında- basittir (Kriter 2).

Arka plan bilgisi kriteri (Kriter 3), herhangi bir komşu araştırma alanında işlerin nasıl yürüdüğüne dair bilgimiz olmadığında işlemez. Diğer gezegenlerin konumlarına ilişkin herhangi bir ölçümümüz yoksa, bırakın davranışlarına ilişkin varsayılan yasaları, Mars'ın davranışına ilişkin bir teoriyi değerlendirirken diğer gezegenlerin davranışlarını dikkate alamayız. Kaçınılmaz olarak araştırma alanımız ne kadar geniş olursa,

hesaba katılacak komşu alanlar da o kadar az olacaktır. Newton mekanik teorisinde o kadar çok şeyi açıklamaya çalışıyordu ki (on yedinci yüzyılda kimya, ışık ve elektromanyetizma hakkında çok az şey bilindiği için) kendi alanını karşılaştırabileceği hiçbir komşu alan yoktu. Teorisini, başka türlü beklenmeyecek olan gözlemlenmiş olguları beklemesine yol açan basit bir teori olduğu gerekçesiyle gerekçelendirdi. Açıkçası, gözlemlenen (kelimenin tam anlamıyla) her şeyi açıklamakla ilgilendiğimiz yerde, arka plan bilgisi kriteri önemsiz olacaktır.

Ne olursa olsun, Kriter 3, Kriter 2'ye indirgenir. Bir yasanın diğerine “uyması” ne demektir? Kepler’in Mars’ın hareketine ilişkin yasaları diğer gezegenlerin hareketine ilişkin yasalarıyla uyumluydu çünkü aynı biçime sahiptiler. Ancak bunun anlamı şudur: “diğer gezegenler her zaman elips şeklinde hareket eder ve Mars da her zaman elips şeklinde hareket eder” yasalarının kombinasyonu, “diğer gezegenler her zaman elips şeklinde hareket eder ve Mars da her zaman spiral şeklinde hareket eder” yasalarına tercih edilmelidir. Neden mi? Çünkü ilk varsayım ikincisinden daha basittir. Basitçe “tüm gezegenler her zaman elips şeklinde hareket eder” şeklinde ifade edilebilir. Başka bir deyişle, dar bir alana ilişkin bir yasa, tüm alan için karmaşık bir yasadan ziyade basit bir yasayı desteklediği sürece, komşu bir alana ilişkin yasalarla iyi uyum sağlar. Önerilen dar bir yasanın kabul edilebilirliğini değerlendirirken arka plan bilgisi kriteri, sonuçta daha geniş bir yasa için basitlik kriterine indirgendiğinden, gelecekte bunu genellikle göz ardı edebileceğim. Gözlemlenen verileri ortaya çıkaran yasalar arasında karar vermede anahtar kriter *basitliktir*.

Bir okuyucu, daha fazla gözlem bekleyerek gözlemlerle uyumlu olan tüm bu “vahşi” eğrileri ortadan kaldıracabileceğimizi düşünebilir. Mars’ın konumunun bir sonraki gözlemi, diyagramımda (Şekil 1) işaretlediğim eğrilerden biri -muhtemelen elips- ~~her şeyi ortadan kaldırmaya~~ ^{her şeyi ortadan kaldırmaya} yetecek mi? Evet,

ama yine de eski ve yeni konumlardan geçen ve gelecekte çılgınca farklılaşan sonsuz sayıda eğri (diyagramda işaretleyecek yerim yoktu) olacaktır. Basitlik kriteri olmadan, verilerle uyumlu sonsuz sayıda teori arasında seçim yapmanın hiçbir yolu yoktur. Bazı yazarlar basitlik tercihimizin sadece bir kolaylık meselesi olduğunu, daha basit teorileri kullanması kolay olduğu için tercih ettiğimizi; basitlik tercihimizin hakikate olan ilgimizle hiçbir ilgisi olmadığını iddia etmektedir. Bu yanlış görünüyor. Çoğu zaman gelecekle ilgili tahminlere ihtiyaç duyarız; bunlar hayatta kalmamız için olduğu kadar daha iddialı planları gerçekleştirmek için de çok önemlidir. Üzerinden kamyonla geçerse köprünün yıkılıp yıkılmayacağını, ilacın öldürüp öldürmeyeceğini, nükleer patlamanın tüm insanlığı yok edecek bir zincirleme reaksiyona yol açıp açmayacağını vb. bilmemiz gerekir. Tahminlerimizi geçmiş gözlemlerden çıkarım yapan en basit teoriyi kullanarak elde ederiz; ve böyle bir teorinin tahminlerinin diğer teorilerin tahminlerinden daha büyük olasılıkla doğru olduğuna inanırız. Eğer gerçekten de tüm teorilerin (şimdiye kadar yapılan gözlemlere dayanan) öngörülerinin doğru olma ihtimalinin eşit olduğunu düşünseydik, birinden ziyade diğerine güvenmekte asla haklı olmazdık. Yine de birinden ziyade diğerine güveniyoruz ve bunu yapmakta haklı olduğumuzu düşünüyoruz, bunun tek nedeni bir teorinin basitliğini onun doğruluğunun önemli bir kanıtı olarak görmemiz olabilir.

Bilimsel bir teorinin “basitliği”, her biri matematiksel olarak basit formüllerle az sayıda değişkeni ilişkilendiren (gözlem sonuçları matematiksel olarak basit adımlarla türetilen) az sayıda bileşen yasaya sahip olması meselesidir. Eğer bir teori gözlemleyebildiklerimizin ötesinde nesneler ya da nitelikler varsayıyorsa (atomlar ve elektronlar, kuarklar ya da kuaslar gibi), basitlik kriteri bize az sayıda yeni nesne, az sayıda yeni nesne türü, az sayıda yeni nitelik ve az sayıda

yeni nitelik türü varsaymamızı söyler; ne kadar az olursa o kadar iyidir. Gözlemlerinizi açıklamak için ihtiyaç duyduğunuzdan daha fazla yeni nesne varsaymamanız gerektiği kuralına genellikle “Ockham’ın usturası” denir. Ancak bunu nasıl uygulayacağınız “ihtiyaç”tan ne anladığınıza bağlıdır. *Pek çok* olguyu açıklayabiliyorsa, *pek az* nesne varsaymak elbette doğrudur. Bilim insanı olmayanlara bazen bilim insanlarının oldukça basit olmayan teoriler ortaya koydukları görünebilir. Einstein’ın Genel Görelilik Teorisi çok basit görünmüyor, ancak onun iddiası, gözlem verilerini ortaya koyan teoriler arasında en basitinin bu olduğuydu. Bir alan için Kriter 1’i karşılayan en basit teori çok basit olmayabilir, ancak yine de Kriter 1’i eşit derecede iyi karşılayan sonsuz sayıda olası teyiden çok daha basit olabilir.

Kısaca Kriter 1’e dönecek olursak, diğer kriterler gibi bu kriterin de farklı derecelerde karşılanabileceğini belirtmek gerekir. Bir yasa ya da teori bizi *çok sayıda* olayı beklemeye yönelttiği ölçüde kabul edilir. Ne kadar çok şeyi açıklayabiliyorsa o kadar iyidir. Açıklayabildiği olaylar ne kadar çeşitliyse o kadar iyidir. Farklı alanlardaki olguları açıklayabilen bir teori, sadece bir alandaki olguları açıklayabilen bir teoriye tercih edilmelidir. Bir teori, olguları doğru bir şekilde açıklayabildiği ölçüde daha iyidir; yani, teori bizi belirli bir şekilde açıklanan bir olguyu beklemeye yönlendirir ve tam olarak açıklandığı gibi bir olgu gözlemlenir. Ancak gözlemlenen şey teorinin bizi yönlendirdiği gibi değilse, örneğin teori gezegenin $106^{\circ} 1' 2''$ göksel boylam açısında olacağını öngörüyorsa ve gezegen $106^{\circ} 2' 12''$ açıda gözlemleniyorsa, teori yaklaşık 1’ kadar yanlıştır. Teori yine de doğru olabilir çünkü gözlemler biraz hatalı olabilir ya da bilmediğimiz faktörler sonucu etkilemiş olabilir. Ancak bu tür hataları varsaymaya ne kadar az ihtiyaç duyulursa, teorinin doğru olduğuna inanmak için o kadar fazla neden vardır. Son olarak, gözlemlenen şeyi sadece

belli bir olasılıkla beklememize yol açan bir yasa, gözlemlenen şeyi kesin olarak beklememize yol açan bir yasadan daha az gerekçelendirilmiştir. Tüm bunlar Kriter 1'in yönleridir.

Şimdiye kadar bilimsel yasaların ya da teorilerin gözlemleri "öngördüğünden" değil, sadece "gözlemleri beklememize yol açtığından" bahsettim, çünkü öngöründen bahsetmek (Kriter 1 ve diğer kriterlerin analizinde) gözlemlerin bir teoriye ancak önce teori formüle edilirse, sonra bilim adamı teorisinin gelecekte ne beklememize yol açacağını hesaplırsa ve sonra da teorisinin beklememize yol açtığı şeyi gözlemlerse kanıt sağlayacağını düşündürebilir. Ancak gözlemlerin teoriye verdiği destek açısından, diyelim ki önce 100 gözlem yapılmış ve teori bunları açıklamak için oluşturulmuş olsun ya da teori elli gözlem temelinde oluşturulmuş ve başarılı bir şekilde elli gözlemi daha öngörmüş olsun, bunun bir önemi olduğunu düşünmüyorum. Gözlemlerin teoriye verdiği destek, gözlemler ve teori arasındaki mantıksal bir ilişkiyle ilgilidir ve gözlemlerin ne zaman yapıldığından bağımsızdır. Aksini düşünenler, teorilerin her zaman gözlemlere uyacak şekilde inşa edilebileceğini, oysa teorilerin her zaman doğru tahmin yapmadığını ve bu nedenle doğru tahminin önerilen bir teori için daha nesnel bir test sağladığını söylerler. Kuşkusuz teoriler her zaman gözlemlere uyacak şekilde inşa edilebilir, ancak her zaman inşa edilemeyecek olan şey, birçok gözlemi ortaya çıkaran basit teorilerdir. Bu teorileri bulmak, doğru tahmin yapan teorileri bulmak kadar zordur ve gözlemlerin desteklediği tek teoriler de bunlardır. Gözlemlerin *ne zaman* yapıldığının teori desteğiyle ilgisizliğini göstermek için Newton'ın hareket teorisi bir örnek olarak verilebilir. Newton'ın teorisi, hâlihazırda bilinen ve Newton'ın teorisinin açıkladığı iddia edilen yasalar (örneğin Kepler'in gezegensel hareket yasaları ve Galileo'nun düşme yasası) tarafından zaten yapılmış olan tahminler dışında, uzun yıllar boyunca test edilebilecek

hiçbir tahminde bulunmamasına rağmen, birçok kişi tarafından (kesinlikle doğru bir şekilde) on sekizinci yüzyılın başlarındaki bilim adamlarının elindeki kanıtlara dayanarak yüksek olasılıklı olarak değerlendirilmiştir. Newton'ın teorisinin yüksek olasılığı, yalnızca bu çeşitli yasaların çıkarılabildiği çok basit bir üst düzey teori olmasından kaynaklanmaktadır.

Bu noktayı biraz uzun tuttum çünkü teizmin ve daha kapsamlı teolojik teorilerin kolayca test edilebilecek “öngörülerde” bulunmadığı sıklıkla iddia edilir. (Örneğin ölümden sonraki yaşam hakkında öngörülerde bulunabilirler, ancak bunlar şu anda kolayca test edilemez). Benim savunduğum ve bilim tarihinin gösterdiği şey teorilerin, bizi gözlem -eski veya yeni- beklemeye yönlendiriyorsa iyi kurulmuş olduğudur; ve ben teizmin bizi çok sayıda eski gözlemi beklemeye yönlendiren çok basit bir teori olduğunu savunuyorum. Bu noktadan hareketle, gelecekte bazen teorilerin gözlemleri “öngördüğünden” bahsedeceğim ve bu gözlemlerin teorinin ortaya atılmasından önce mi yoksa sonra mı yapıldığına dair herhangi bir imada bulunmaksızın, sadece gözlemleri bekleme-mize yol açtıkları anlamına gelecektir.

O hâlde bunlar, bazı bilimsel teorilerin doğru olma ve dolayısıyla bazı olayların doğru açıklamasına katkıda bulunma olasılığını değerlendirmek için iş başında olan dört kriterdir. Bilimsel teorilerin yasaları basitçe belirli maddelerin güç ve eğilimlerindeki düzenliliklerdir. Tüm gezegenlerin güneşin etrafında elipsler çizerek hareket etmesi, her gezegenin bir elips içinde hareket etme gücüne ve güneş elipsin odağında olduğunda bu gücü kullanma eğilimine sahip olduğu düzenlilik-tir. Bilim adamının ölçütleri aracılığıyla keşfettiği şey, belirli maddelerin hareket etme güçleri ve eğilimleridir ve başarılı tahminler yapmasını sağlayacak en basit açıklamayı ararlar.

Bir olayın gerçek açıklaması sadece doğru bilimsel teoriyi değil, aynı zamanda doğru tanımlanmış başlangıç koşullarını

da (yani hangi cisimlerin hangi koşullarda bulunduğunu) içerir. Uranüs gezegeninin bugünkü konumunu açıklayan şey sadece Newton'ın teorisi değil, aynı zamanda Güneş'in, Uranüs'ün ve diğer gezegenlerin geçmişteki konumlarıdır. Bunların ne olduğunu nereden biliyoruz? Onları gözlemlemiş olabiliriz. Ya da gözlemlemediyse bile, gezegenlerin şu ya da bu konumda olduğu hipotezi, gözlemlediğimiz olguların en iyi açıklamasını sağlayabilir. "En iyi açıklama" derken, dört kriterimizi en iyi şekilde karşılayan açıklamayı kastediyorum. Uranüs'ün şimdiki konumunu Newton yasaları, Güneş'in, Uranüs'ün ve gözlemleyebildiğimiz diğer gezegenlerin geçmişteki konumları açısından açıklamaya çalışabiliriz. Ancak, tüm bunlar bizi tam olarak gözlemlediğimiz şeyi beklemeye yöneltmiyorsa, (Leverrier'in 1846'da yaptığı gibi) Uranüs'ün ötesinde, gözlemleyemediğimiz ve Uranüs'ü yörüngesinden çıkaran başka bir gezegen, Neptün olduğunu varsayabiliriz. Eğer bu gezegeni göremiyorsak, orada olduğunu varsaymak için ne gibi gerekçelerimiz vardır? Güçlü gerekçelerden biri, aksi takdirde Newton'un teorisini terk etmek zorunda kalacağımız ve Neptün'ü varsaymadığımız sürece Uranüs'ün davranışını tahmin edemeyeceğimizdir. Yani, çok sayıda fenomenin en basit açıklaması Newton'ın teorisinin doğru olduğu ve gök cisimlerinin Neptün'ü de içerdiğiidir. Neptün'ün varlığının varsayılması, başka türlü açıklanamayan diğer fenomenleri açıklayacaksa, Neptün'ün varlığını iddia etmek için daha fazla gerekçe sağlanmış olacaktır. Gözlemlenemeyen varlıkları öne sürerken, dört kriterimizi birlikte en iyi şekilde karşılayan varlıkları ve bilimsel teoriyi (nesnelerin güçleri ve hareket etme eğilimleri hakkında) öne süreriz. Daha önce de belirttiğim üzere, basitliğin bir yönü de az sayıda nesne varsaymaktır. Eğer gözlemlenemeyen bir gezegen varsaymak, bulduğumuz gözlemleri beklememiz için yeterliyse, cihiz tam varsaymamalıyız.

Aynı dört kriter, şahsi açıklamaların değerini ele alırken de geçerlidir. Bazı olguları insanların neden olduğu şeklinde açıklarken, başka türlü bulmayı beklemeyeceğimiz olguları beklememize yol açan, mümkün olduğunca basit ve arka plandaki bilgilerle uyumlu bir hipotez ararız. Eski bir kütüphaneden çıkarılan sayfalar arasında, aynı el yazısıyla yazılmış, görünüşte birbiriyle bağlantılı felsefi bir argümanın üç sayfasını bulduğumuzu varsayalım. Bir hipoteze göre bu üç sayfayı da aynı kişi yazmıştır. Alternatif bir hipotez ise her sayfanın farklı bir zamanda farklı bir filozof tarafından yazıldığıdır; üç filozofun da el yazısı aynıdır; ancak ilk filozofun metninin yalnızca ilk sayfası, ikinci filozofun metninin ikinci sayfası ve üçüncü filozofun metninin üçüncü sayfası günümüze ulaşmıştır; argümanlar birbirinden farklı olmasına rağmen, tesadüfen üç sayfa, hiçbirinin ileri sürmediği bir argümanı oluşturmak için birbirine uymaktadır. Bu son hipotez Kriter 1'i (gözlemleri tahmin etme) bir önceki hipotez kadar iyi karşılarsa da, basitlik kriterini çok daha az iyi karşıladığı açıktır çünkü tek bir kişi, tek bir amaç ve tek bir inanç kümesi yerine birçok kişi, amaç ve inanç varsaymaktadır. Bu tür hipotezlerin değerlendirilmesinde arka plan bilgisi de devreye girecektir: Örneğin, insanların genellikle aynı el yazısına sahip olup olmadıkları ve farklı argüman(lar)ın farklı sayfalarının, görünüşte bağlantılı argüman(lar) oluşturmak için sıklıkla birbirine uyup uymadığına dair bilgi.

Çok daha geniş bir yelpazedeki olguları, şahıslardan kaynaklanan nedenler açısından değerlendirirken, olguların, elimizden geldiğince sabit güçlere, amaçlara ve düzenli şekillerde değişen inançlara (örneğin çeşitli duyuşsal uyarılara karşılık olarak) sahip az sayıda kişiden kaynaklandığına dair bir resim oluştururuz. Bir şahıs tarafından meydana getirilen iki etkiyi aynı amaç açısından açıklayabiliyorsak, ikinci etkiyi açıklamak için tamamen yeni bir amaçla başvurmaz.

Bir etkinin bir şahıs tarafından diğer insanların sahip olduğu aynı türden güçler sayesinde meydana getirildiğini açıklayabiliyorsak, yeni bir güç varsaymayız; kaşıkların bir başkası tarafından elleriyle bükülmesi olgusunu açıklayabiliyorsak, bir kişinin belli bir mesafedeki kaşıkları bükme gibi temel bir güce sahip olduğunu varsaymayız. Gibi gibi...

Tıpkı fenomenleri açıklamak için gözlemlenemeyen gezegenleri ve atomları varsaymamız gerekebileceği gibi, fenomenin böyle bir açıklaması dört kriteri daha iyi karşılıyorsa, beden sahibi olmayan şahısları varsaymamız gerekebilir. Odamdaki eşyalar uçuşmaya ve kendilerini kelimelere dönüştürmeye başlarsa, en iyi açıklama normal insan güçleri (örneğin belirli bir bölgedeki nesneler üzerindeki temel güçler), amaçlar ve inançlar dışında belirli temel güçlere sahip bir kötü ruhun eylemi üzerinden olabilir. Ayrıca, bir bedenin bir insanın bedeni olduğu ve bu nedenle bazı bölümlerinin hareketlerinin niyetli olarak meydana getirildiği her zaman belirgin olmayabilir. Uzak bir gezegene seyahat ettiğimizi ve orada uzantıları olan hareketli nesneler bulduğumuzu varsayalım. Bunlar insan bedeni midir, yoksa sadece cansız şeyler midir? Cevabımız, hareketlerinin ve uzantılarının büyük bir kısmını, belirli temel güçlere (uzantıları üzerinde kontrol), (sabit) amaçlara ve inançlara (belirli düzenli bir şekilde edinilmiş) sahip şahıslar olduklarını varsayarak açıklayıp açıklayamayacağımıza bağlı olacaktır.

Bu dört kriter, gözlemin ötesindeki dünya hakkındaki pek çok iddiamızdan hangilerinin doğru olma ihtimalinin en yüksek olduğunu belirlemek için iş başındadır. Tüm alanlarda, bulduğumuz olguları beklememize yol açan (ve eğer arka plan bilgisi varsa buna en iyi uyan) en basit hipotezi ararız.

TANRI'NIN BASİTLİĞİ

Nihai Açıklama

Cansız ve şahsi nedensellik etkileşim hâlinindedir. Bazen biri diğerinde yer alan faktörlerin varlığını ve işleyişini açıklar. Fizik bilimi, yerden 64 metre yükseklikteki bir kuleden bırakılan bir topun yere ulaşmasının neden iki saniye sürdüğünü açıklar. Ancak topun neden bırakıldığına dair insani bir açıklamaya ihtiyaç duyabiliriz. Galileo topu, önerdiği yer çekimi yasasını test etmek için düşürmüştü olabilir. Tersine, insan güçlerinin, inançlarının ve amaçlarının cansız faktörlerden nedensel olarak etkilendiği açıktır. İnançlarım gözlerime ışık ışınlarının ve kulaklarıma ses dalgalarının gelmesinden kaynaklanıyor olabilir. İnanç üretme süreci, ışık ışınlarının inançlarıma neden olacak herhangi bir amacı olmasını içermez: süreç, cansız nesnelerin güçleri ve yükümlülükleri açısından analiz edilebilir, en azından kısmen. Aynı şekilde, temel bedensel hareket güçlerim de -en azından kısmen- sinirlerimin ve beynimin durumlarından kaynaklanır. Kolumu istediğim zaman hareket ettirebilmem için beynimin, sinirlerimin, kaslarımın ve benzerlerinin belirli durumlarda olması gerekir. Bunların gerekli durumda olması, kolumu hareket ettirme gücüne sahip olmamın nedeninin bir parçasıdır. Kolumu niyetli olarak hareket ettirmemin yolu (niyetsiz olarak) bir beyin evresine neden olmaktır ki bu da kol hareketine neden olur.

Ayrıca amaçlarım, kökeni bedenimin durumunda olan arzuların etkisi altında oluşur; örneğin yemek yeme arzum midemin boşluğundan kaynaklanır. (Amaçlar konusundaki görüşüm, daha önce de belirttiğim üzere, bu tür etkilerin yalnızca kısmi olduğudur. Kişi bu tür etkilere direnme gücüne sahiptir). Cansız ve insani nedensellik etkileşim hâlinindedir. Cansız faktörler seçimlerimizin şekillenmesine yardımcı olur; seçimlerimiz de cansız dünyanın şekillenmesine yardımcı olur.

Okuyucu, bir olayın “tam açıklaması” derken, en temel şekilde tanımlanan güçleri ve yükümlülükleri vs. ile maddeleri içeren tam bir açıklamayı kastettiğimi hatırlayacaktır. Eğer tam açıklama kişilerden, onların güçlerinden, inançlarından ve amaçlarından bahsediyorsa, o zaman bu açıklama kişisel bir açıklamadır. Eğer cansız maddelere, onların güçlerine ve yükümlülüklerine (ya da başka bir deyişle doğa yasalarına) atıfta bulunuyorsa, tam açıklama cansız bir açıklamadır. Ancak çoğu zaman bir olayın herhangi bir tam açıklamasından daha fazlasını ararız; sadece olayın meydana geldiği anda o olayı meydana getirmek için işleyen faktörler açısından tam bir açıklama değil, aynı zamanda olayın meydana geldiği anda o olayı meydana getirmek için işleyen faktörlerin neden ilk başta var olduğunu daha önceki nedenler açısından açıklayan bir açıklama isteriz. Daha önceki bir zamanda var olmama ve sahip olduğum güçlere, inançlara ve amaçlara sahip olmama neyin sebep olduğunu bilmek istiyoruz; daha önceki bir zamanda ışık ışınlarının gözlerime düşmesine ya da midemin boşluğuna neyin sebep olduğunu bilmek istiyoruz. İlgili tüm faktörlerin daha önceki nedenler açısından tam ya da kısmi başka bir açıklamasının olmadığı bazı olayların tam bir açıklaması, olayın nihai açıklaması olarak adlandıracağım şeyi oluşturur.

İnsanın açıklama arayışı kaçınılmaz ve haklı olarak gözlemlenebilir her şeyin -diğer her şeyin varlığı ve özellikleri için bağlı olduğu nesne veya nesnelerin- nihai açıklamasını arar. Her şeyin bir açıklaması olmayacaktır. A, B tarafından ve B

de C tarafından açıklanabilir, ancak sonuçta diğer tüm nesnelerin bağlı olduğu şu veya bu özelliklere sahip bir veya birçok nesne olacaktır. *Bir şeyi* nihai olarak kabul etmek zorunda kalacağız; büyük metafizik mesele bunun *ne* olduğudur. Üç olası nihai açıklama mevcut gibi görünmektedir. Bunlardan biri *materyalizmdir*. Bununla kastettiğim, şahsi açıklamaya dâhil olan tüm faktörlerin varlığının ve işleyişinin tam bir cansız açıklaması olduğu görüşüdür. Bu, kişilerin, inançlarının, amaçlarının ve benzerlerinin sadece maddi nesneler ve onların fiziksel durumları *olduğu* şeklindeki aşırı ve bana göre açıkça yanlış olan görüştür. Bu görüş açıkça yanlış görünmektedir; birinin dünyayı fethetme amacı beyindeki bazı sinirlerin ateşlenmesiyle aynı olay değildir. Dünyada meydana gelen olaylara dair sadece beyinde bazı sinirlerin ateşlenmesini içerip dünyayı fethetme arzusunu içermeyen bir liste bir şeyleri dışarıda bırakmış olurdu. Beynimle ilgili her şeyi keşfeden bir Marslı yine de amaçlarımın olup olmadığını ya da sadece cansız bir robot olup olmadığını bilmek isteyecektir. (Bu konuda 5. Bölüm'de daha fazla şey söyleyeceğim.) Burada materyalizmden kastım, şahsi ve zihinsel olanın, ondan farklı olsa da, tamamen fiziksel olandan kaynaklandığı; insanların ve sahip oldukları amaçlara, güçlere ve inançlara sahip olmalarının tamamen (sinir hücreleri gibi maddi şeylerin güçleri ve yatkınlıkları açısından) cansız bir açıklaması olduğu görüşüdür. Belki de evrenin tüm durumunu açıklarken, sonunda bir ilk duruma, sonraki tüm maddeleri üretme gücüne ve bunu herhangi bir zamanda yapma yükümlülüğüne sahip bir ilk madde yığınınına ulaşırız. Bu ilk durum kendi başına her şeyin nihai açıklamasını sağlayacaktır. Alternatif olarak açıklama zinciri sonsuza kadar geriye gidebilir; evrenin bugünkü durumu çünkü durumla, çünkü durumu da evrenin dünden önceki günkü durumuyla açıklanır ve bu sonsuza kadar böyle devam eder. Bu durumda -materyalist görüşe göre- evrenin herhangi bir nihai açıklaması, evrenin başlangıcı olmayan daha

önceki bir hâlini -daha önceki tüm zamanlarda var olan güçleri ve yükümlülükleriyle birlikte tüm maddeleri- içerecektir.

Materyalizme alternatif, karma bir teoridir: Şahsi açıklamada yer alan faktörlerin varlığı ve işleyişi cansız terimlerle nihai olarak açıklanamaz; ve tersine, cansız açıklamada yer alan faktörlerin varlığı ve işleyişi de şahsi terimlerle nihai olarak açıklanamaz. Bu teoriye *hümanizm* diyelim.

Üçüncü olasılık ise, cansız açıklamada yer alan faktörlerin varlığının ve işleyişinin bizzat şahsi terimlerle açıklanmasıdır; burada şahsılık yalnızca insan şahısları değil, her türden şahsı da kapsar. *Teizmin*, yani bir Tanrı olduğu görüşünün iddiası budur. Bu görüşe göre, 1. Bölüm'de gördüğümüz üzere, Tanrı evrenimizin maddi nesnelerini an be an, güçleri ve eylemde bulunma eğilimleriyle birlikte var kılar. Bizim bedenlerimiz üzerinde eylemde bulunduğumuz gibi, o da dünya üzerinde eylemde bulunur; ancak bizden farklı olarak, eylemde bulunma gücü için herhangi bir bedene bağımlı değildir. Dolayısıyla, metalin ısıtıldığı için genleştiği, ısıtıldığında genleşme gücüne ve bu gücü kullanma eğilimine sahip olduğu doğru olsa da, metal Tanrı onu var kıldığı için vardır ve ısıtıldığında genleşme gücüne ve bu gücü kullanma eğilimine sahiptir çünkü bir kişi olan Tanrı, temel güçleri sayesinde bu gücü ve eğilimi aynı anda onda sürdürmektedir. Tanrı böylece doğa yasalarını işler hâlde tutar; ve evrenimizin maddi nesnelere varlık vererek maddenin korunumu yasasını işler hâlde tutar. Tanrı aynı zamanda, teizmin iddiasına göre, insanların varlığına neden olur ve onları an be an var kılar; ve onların sahip oldukları güçlere ve inançlara sahip olmalarına ve bunları sürdürmelerine neden olur. Bunu kısmen, genlerde insanı üretecek güçleri ve beyni oluşturan moleküllerde insanın güçlerini ve inançlarını sürdürecektir güçleri muhafaza etmek gibi yollarla yapar. Tanrı aynı zamanda insanların amaçlarını oluşturmalarına da izin verir, ancak bunu yapmak yerine bu yolu seçmelerini sağlamaz. Böylece Tanrı, insanların özgür seçimler

yapmasına izin verdiği durumlar dışında, evrenin ve içinde olup biten her şeyin eksiksiz bir açıklamasını sunar. Eğer evrenin bir başlangıcı varsa, Tanrı ilk maddi nesneleri o zaman yaratmıştır; eğer her zaman var olmuşsa, Tanrı sonsuz zamanın her anındaki eylemiyle maddi nesneleri her zaman varlıkta tutar. Dolayısıyla, her iki durumda da, insanların özgür seçimler yapmasına izin verdiği sürece, evrenin nihai açıklamasını (maddi nesnelerin varlığını sürdürmeye yönelik sürekli seçimi sayesinde) sağlar.

Tüm gözlemlenebilir olguların nihai açıklamasını sağlamaya yönelik bu üç rakip, Bölüm 2'de analiz ettiğim önerilen açıklamaları değerlendirmeye yönelik dört kritere göre değerlendirilmelidir. Ancak tüm gözlemlenebilir olguların açıklamalarını ele aldığımızda, orada gördüğümüz gibi, açıkça Kriter 3 devre dışı kalmaktadır. Gözlemlenebilen her şeyi açıklamaya çalıştığınızda, hakkında bilgi sahibi olabileceğiniz ve teorisinin uyması gereken komşu alanlar yoktur. Dolayısıyla dört kriterin uygulanması şu şekilde özetlenebilir: Nihai açıklama teorisinin, başka türlü bulmayı beklemediğimiz gözlemlenebilir olguları öngören en basit teori olan doğru teori olması en muhtemeldir. Bu kitabın tezi, teizmin tüm fenomenler için açık ara en basit açıklamayı sağladığıdır. Materyalizmin basit bir hipotez olmadığını ve açıklayabilme ihtimalinin çok düşük olduğu bir dizi fenomen olduğunu ileri sürüyorum. Hümanizm ise materyalizmden daha basit bir hipotez değildir.

İleride daha ayrıntılı olarak göreceğimiz üzere, materyalizmin büyük karmaşıklığı şuradan kaynaklanmaktadır: Şeylerin şu anda olduğu gibi davranmasının nihai açıklamasının muazzam (muhtemelen sonsuz) sayıda maddi nesnenin güçleri ve yükümlülükleri tarafından sağlandığını varsaymaktadır. Bunların her biri atomlardan, atomlar da elektronlar ve protonlar gibi temel parçacıklardan, bunlar da kuarklardan ve şu anda bildiğimiz kadarıyla kuarklar da alt kuarklardan meydana gelmektedir. Bu maddi nesneler, birbirleriyle tamamen

aynı güç ve eğilimlere sahip olan türlere aittir. Daha önce de belirttiğimiz üzere, tüm bakır parçaları genleşme, erime ya da elektrik iletme konusunda tamamen aynı güçlere ve aynı koşullar altında bu güçleri kullanma eğilimlerine sahiptir. Her olay için, olayın neden meydana geldiğine dair tam açıklama, olaya dâhil olan belirli nesnelerin güç ve eğilimlerinde bulunur. Bu taşın iki saniye içinde yere düşmesinin tam açıklaması, taşın ve dünyanın (Newton yasaları ya da Newton yasalarını açıklayan yasalar tarafından kodlandığı şekliyle) güç ve eğilimlerinde yatmaktadır. Ve bu bakır parçasının ısıtıldığında genişlemesinin tam bir açıklaması da bu bakır parçasının güç ve yükümlülüklerinde yatmaktadır.

Eğer evrenin bir başlangıcı yoksa, şeylerin nasıl olduğunun nihai açıklaması -materyalistlere göre- sayısız temel parçacığın ya da temel parçacıkları var eden madde-enerji parçaları gibi maddi maddelerin güç ve yükümlülüklerinde yatmaktadır. İster temel parçacıklar ister madde-enerji parçaları olsun, muazzam bir tesadüf eseri hepsi birbiriyle aynı güç ve yükümlülüklerle sahiptir (örneğin hepsi yer çekimi yasasına uyar); ve birkaç türe ayrılabilirler (örneğin elektronlar ya da protonlar ya da kendi daha temel bileşenleri). Her türün tüm üyeleri -bir başka büyük tesadüf olarak- diğer güç ve yükümlülükleri birbirleriyle aynıdır. Eğer evrenin bir başlangıcı varsa, muhtemelen çok yoğun bir madde-enerji yığını oluşturan maddi maddelerle başlamıştır ve bunların hepsi (yoğunlaştırılmış yığının tüm parçaları) güç ve sorumluluklarında bu genel tesadüfü göstermiştir.

Teizmin çok daha iyisini yapabileceğini savunacağım. Bu bölümde teizmin çok basit bir hipotez -olabilecek nihai bir açıklama sağlayan en basit hipotez- olduğunu ortaya koyacağım ve sonraki bölümlerde teizmin bulduğumuz şeyleri -başka türlü bulmayı beklemediğimiz hâlde- bize nasıl umdurduğunu göstereceğim.

Teizmin Basitliği

Teizm, var olan diğer tüm nesnelerin tek bir töz, yani Tanrı tarafından var edildiğini ve var kılındığını iddia eder. Her maddenin sahip olduğu her özelliğin, Tanrı'nın onun var olmasına neden olması ya da izin vermesinden kaynaklandığını iddia eder. Az sayıda neden öne sürmek basit bir açıklamanın ayırt edici özelliğidir. Bu bağlamda, yalnızca tek bir neden öne süren bir açıklamadan daha basit bir açıklama olamaz. Teizm çok tanrıçılıktan daha basittir. Teizm, tek nedeni olan bir kişi için, kişiler için gerekli olan özelliklerin sonsuz derecelerini varsayar: sonsuz kudret (Tanrı mantıken mümkün olan her şeyi yapabilir), sonsuz bilgi (Tanrı mantıken bilinmesi mümkün olan her şeyi bilir) ve sonsuz özgürlük (Tanrı'nın hangi amaçları oluşturacağını hiçbir dış neden etkilemez: Tanrı yalnızca eylemde bulunmak için bir neden gördüğü ölçüde eylemde bulunur).

Sonsuz güçlü, bilgili ve özgür bir kimse bulunduğu hipotezi gücünün, bilgisinin ve özgürlüğünün (mantık dışında) sıfır sınırı olan bir kimse olduğu hipotezidir. Bilim insanları her zaman bir niceliğin sonsuz derecelerini varsaymayı, o niceliğin çok büyük sonlu derecelerini varsaymaktan daha basit görmüş ve gözlemleri eşit derecede iyi öngördüğünde her zaman ilkini yapmışlardır. Newton'ın yer çekimi teorisi, yer çekimi kuvvetinin çok büyük bir sonlu hız (örneğin 2.000.000.000,325 km/sn) yerine sonsuz bir hızla hareket ettiğini varsayıyordu ki bu da ölçümlerin yapılabileceği doğruluk sınırı dâhilinde gözlemleri eşit derecede iyi tahmin ederdi. Ancak Einstein'ın elektromanyetizmanın yanı sıra yer çekimiyle de ilgili olan Genel Görelilik Teorisi, geniş bir veri yelpazesini kapsayan en basit teori olarak kabul edildiğinde, bilim insanları bu teorinin bir sonucu olarak yer çekimi kuvvetinin sonlu bir hızla hareket ettiğini kabul ettiler. Aynı şekilde Orta Çağ'da insanlar ışığın gözlemlerle eşit derecede uyumlu büyük bir sonlu hız yerine

sonsuz bir hızla hareket ettiğine inanıyordu. Ancak on yedinci yüzyılda Römer tarafından sonsuz hız teorisiyle uyumsuz gözlemler yapıldığında ışığın sonlu bir hıza sahip olduğu kabul edildi.

Sıfır ve sonsuz birbirine karşıttır. Işığın sonsuz hızla hareket ettiğini varsaymak, sonlu uzaklıktaki herhangi bir hedefe ulaşmasının sıfır zaman aldığını varsaymak demektir. Bilim insanları, sonsuzluk tercihlerine benzer şekilde, bir niceliğin gözlemlerle eşit derecede uyumlu çok küçük bir derecesi yerine sıfır derecesini varsayan teorileri tercih etmişlerdir. Örneğin fotonların (ışık parçacıkları) çok küçük bir durgun kütle (örneğin $2,62 \times 10^{-1000}$ gms) yerine sıfır durgun kütle (hareketsizken sıfır kütle) sahip olduğunu varsaymayı tercih etmişlerdir, oysa her iki hipotez de gözlemlenebilen her şeyle eşit derecede uyumludur.

Gördüğümüz üzere şahıslar (niyetli) güçleri, amaçları ve inançları olan nesnelerdir. Eğer bir kişinin eylemi evrenin varlığını ve işleyişini açıklayacaksa, o kişinin çok güçlü bir kişi olması gerekecektir. Gücünün çok büyük olmasından ziyade sonsuz olduğunu varsaymak daha basit bir hipotezdir. Eğer Tanrı'nın şu kadar kütleli bir evren yaratacak kadar güçlü olduğunu ama daha büyük bir evren yaratacak kadar güçlü olmadığını söylersek, neden gücünün başka bir sınırı değil de sadece sınırının bu olduğu sorusu ortaya çıkacaktır. Tanrı'nın gücünün sonsuz olduğu iddiasına doğal olarak uyan şey, bu gücü nasıl kullandığını etkileyen hiçbir nedensel etkinin olmamasıdır; dolayısıyla Tanrı'nın özgürlüğünün de sonsuz olduğunu kabul etmek en basitidir. Gücü etkin bir şekilde kullanabilmek için eylemlerinizin sonuçlarının ne olacağını bilmeniz gerekir. Dolayısıyla, Tanrı'nın sonsuz derecede güçlü ve özgür olduğu iddiasına, sonsuz derecede bilgili olduğu iddiası da doğal olarak uymaktadır. İlerleyen bölümlerde anlatılacak olan çeşitli olguları Tanrı'nın niyetli eylemiyle açıklayacaksak,

eylemlerinin sonuçlarını büyük ölçekte anladığını varsaymamız gerekecektir. En basitinden Tanrı'nın olayları kavrayışının sınırsız olduğunu varsaymak gerekir. Dolayısıyla bilimde, tarihte ve nedenlere ilişkin diğer tüm insani araştırmalarda kullandığımız ilkeler, dünyayı şahsi açıklama terimleriyle açıklayacaksa, sonsuz güç, bilgi ve özgürlüğe sahip şahsi bir varlık varsaymamız gerektiğini gösterir.

Tanrı'nın daima var olmuş olduğunu varsaymak daha basittir. Eğer Tanrı sadece zamanın geçmişteki belli bir anında var olmuş olsaydı, daha önceki bir zaman diliminde olanların Tanrı ile hiçbir ilgisi olmazdı. Başka güçler iş başında olurdu ve Tanrı'nın var olup olmaması onlara bağlı olurdu. Dolayısıyla, dünyanın nasıl olduğunu açıklamak için öne sürdüğümüz hipotez, başka güçleri ve bu ölçüde sınırlı ilahi gücü varsayarak kaçınılmaz olarak daha karmaşık hâle gelecektir. Aynı şey Tanrı'nın gelecekte var olmayabileceğini varsaydığımızda da geçerlidir.

Bana öyle geliyor ki, Tanrı'nın yalnızca daima sonsuz güçlü, bilgili ve özgür olduğunu değil, özünde böyle olduğunu varsaymak daha basittir. Eğer Tanrı'nın sonsuz güçlü vs. olmasının sadece bir tesadüf olduğunu söylersek, Tanrı'nın isterse tahttan çekilebileceğini kabul etmiş oluruz. Kendisini sınırlı güce sahip bir varlığa indirgeyebilir. Hatta intihar bile edebilir. O zaman da bir rakibinin onun yerine sonsuz güce sahip olmasının önü açılmış olur. Ancak bu durumda, Tanrımızın evrenden sorumlu olması bir tesadüf olurdu; başka bir Tanrı'nın (belki daha az kapsamlı güçlerle) sorumluluğu üstlenmesi mümkün olabilirdi ve hâlâ da olabilir. Tanrı'nın neden güçlerini sınırlamadığı ya da intihar etmediği açıklanmalıdır. Bir rakibin hangi koşullar altında her şeye kadir hâle gelebileceğini belirleyen başka nedensel faktörler de iş başında olacaktır. Tanrı'nın esasen her şeye gücü yeten, her şeyi bilen, tamamen özgür ve ebedi olduğunu varsayarsak, tüm bunlar artık açıklama gerektirmez.

Buradaki motivasyon, temel parçacıkları ancak güçlerini korudukları takdirde o parçacıklar olarak düşünen fizikteki benzer motivasyonla aynıdır. Sahip oldukları güçler, onları oldukları nesneler yapan şeyin bir parçasıdır. Bir elektron ancak diğer tüm elektronları belli bir sabit kuvvetle itiyorsa elektrondur. En alt açıklayıcı düzeyde, şeyler kısmen güçleri sayesinde oldukları şeydir.

Bir şahıs sıfır derecede güç, bilgi ve özgürlüğe sahip olsaydı o kişi olamazdı. Bu nitelikler için sonlu bir sınır varsaymak, sınır olmadığını varsaymaktan daha az basittir. Bu niteliklerin sonsuz derecelerinin birbirine ve sonsuzluğa bağlı olduğunu varsaymak, olabilecek en basit insan türünü varsaymaktır; ve Bölüm 1’de gördüğümüz üzere, Tanrı’nın diğer tüm temel özellikleri, kadir-i mutlak, alim-i mutlak ve mükemmel özgürlükten oluşan üç özellikten kaynaklanmaktadır. Dolayısıyla teizm, evrenin olabilecek en basit türden şahsi açıklamasını sağlar. Tanrı nedenlerle ya da nedenler arasında seçim yapar ve evreni meydana getirir çünkü bu, meydana getirebileceği pek çok iyi şeyden biridir.

Her şeye gücü yeten Tanrı her şeyi meydana getirebilir ve bu nedenle, eğer bir Tanrı varsa, gözlemlediğimiz şeyin beklenen bir şey olduğunu göstermek, gözlemlediğimiz şeyin, mükemmel iyiliği sayesinde Tanrı’nın meydana getirmek için nedene sahip olduğu bir tür evrene ait olduğunu göstermekten ibaret olacaktır. Bu, onun bunu gerçekleştireceğini garanti etmez, ancak bunu oldukça olası kılar. Bunu çevremizde gördüğümüz bir dizi olgu için gösterirken, aynı zamanda bu olgulardan bazılarının materyalist açıklamasının ne kadar karmaşık olduğunu ve materyalizmin diğer olguları açıklamadaki yetersizliğini de göstereceğim.

TANRI'NIN VARLIĞI DÜNYAYI ve DÜZENİ NASIL AÇIKLAR?

Evren ve Doğa Kanunları

Farklı boyutlardaki sayısız madde parçasından oluşan fiziksel bir evren var. Dünyamız, küçük bir yıldız, büyük bir alev topu olan güneşin etrafında dolanan birkaç gezegenden biridir. Bu yıldız, galaksimiz Samanyolu'ndaki milyonlarca yıldızdan biridir. Galaksimiz yerel bir galaksi kümesine aittir ve gökbilimciler bu türden binlerce, milyonlarca kümeyi gözlemleyebiliyorlar. Büyük ölçüde tekdüze olmasına rağmen, evren çok fazla yerel "kümelenme" içerir. Yıldızlar ve gezegenler farklı boyutlardadır ve bizimki gibi gezegenler, tıpkı deniz kıyısındaki farklı boyut ve şekildeki çakıl taşları gibi düzensizdir.

Herhangi bir şeyin sadece var olması bile olağanüstüdür. Şüphesiz en doğal durum hiçbir şeyin olmamasıdır: evren yok, Tanrı yok, hiçbir şey yok. Ama bir şeyler, hem de pek çok şey var. Belki şans tek bir elektronu ortaya çıkarmış olabilir. AMA *o kadar çok* parçacık var ki! Her şeyin bir açıklaması olmayacaktır. Ancak, gördüğümüz gibi, bilimin ve diğer tüm entelektüel araştırmaların tüm ilerlemesi, en az sayıca kaba olguyu varsaymamızı gerektirir. Eğer evrenin pek çok parçasını, onları var eden basit bir varlıkla açıklayabiliyorsak,

kaçınılmaz olarak bu basit varlığın varlığını açıklayamamak bile o varlıkla açıklamalıyız.

Yine de yalnızca muazzam sayıda şey olmakla kalmaz, aynı zamanda hepsi bazı açılardan tamamen aynı şekilde davranır. Teleskoplarımızla gözlemleyebildiğimiz en uzak galaksileri yöneten doğa yasaları ile yeryüzünde işleyen yasalar aynıdır ve zamanın en eski olaylarını yöneten yasalar ile bugün işleyen yasalar aynıdır. Ya da benim ifade etmeyi tercih ettiğim şekliyle, zaman ve mekân olarak bizden ne kadar uzakta olursa olsun her nesne, kendi bedenlerimizi oluşturan parçacıklarla bazı açılardan aynı güçlere ve bu güçleri kullanmak için aynı yükümlülöklere sahiptir. Eğer bütün bunların bir nedeni yoksa, bu çok sıra dışı bir tesadüf olur, hem de mantıklı bir insanın inanamayacağı kadar sıra dışı. Ancak bilim her nesnenin neden aynı güç ve eğilimlere sahip olduğunu açıklayamaz. Bir nesnenin neden daha geniş bir güce sahip olması nedeniyle bir güce sahip olduğunu (neden bu yerel doğa yasasının daha genel bir doğa yasasının işlemesi nedeniyle işlediğini) açıklayabilir. Ancak her bir nesnenin neden sahip olduğu en genel güçlere sahip olduğunu açıklayamaz. Newton'ın üç hareket yasasının ve yer çekimi yasasının doğanın temel yasaları olduğunu varsayalım. O zaman bunun anlamı, her atomun, her elektronun ve benzerlerinin evrendeki diğer tüm nesneleri tam olarak aynı çekim kuvvetiyle (yani aralarındaki mesafenin karesiyle değişen bir kuvvetle) çektiğidir. Şimdi Newton'ın yasaları doğanın temel yasaları değildir; çok doğru bir şekilde geçerlidirler ancak tamamen doğru değildirler ve yalnızca ele aldıkları cisimler çok büyük olmadığında ve çok hızlı hareket etmediğinde geçerlidirler. Ancak, Newton yasalarının geçerli olduğu ölçüde, bunun nedeni Genel Görelilik ve Kuantum Teorisi yasalarından kaynaklanıyor olmalıdır; ve belki de bunlar daha genel bir teorinin -Büyük Birleşik Teorinin- sonuçlarıdır. Ancak, nerede durursak duralım,

aynı genel nokta geçerlidir. Büyük Birleşik Teori ile durduğumuzu varsayalım. O zaman evrendeki her atom ve her elektron Büyük Birleşik Teori tarafından tanımlanan aynı güç ve yükümlülüklere sahiptir. Kendinizi yalnızca bilimsel açıklamalara bırakırsanız, işte burada durmuş olursunuz. Materyalistlere göre, işler böyle yürür.

Ancak bu tür bir durak, hiçbir mantıklı araştırmacının durmayacağı yerdir. Bir arkeolojik alanda bulunan tüm sikeler aynı işaretlere sahipse ya da bir odadaki tüm belgeler aynı karakteristik el yazısıyla yazılmışsa, ortak bir kaynak açısından bir açıklama ararız. Görünüşte tesadüfi olan, açıklama için haykırır.

Tüm maddi nesnelerin birbirleriyle aynı çok genel güçlere ve eğilimlere sahip olması (örneğin Büyük Birleşik Teori'ye uygun davranmaları) tek başına yeterli değildir; aynı zamanda mensupları birbirleri gibi daha özel şekillerde davranan türlere ayrılırlar. Her bir elektron, diğer tüm elektronları aynı elektriksel kuvvetle itme konusunda diğer tüm elektronlar gibi davranır. Belirli türdeki parçacıkların neden güç ve yükümlülüklere sahip olduklarının bilimsel bir açıklaması, bu parçacıkların başka türdeki parçacıklar tarafından var edilmeleri olabilir. Dolayısıyla protonlar genellikle nötronların bozunmasıyla (bir nötron bir protona, bir elektrona ve bir nötrinoya bozunabilir) var olurlar ve sahip oldukları güç ve yükümlülüklere sahip olurlar. Ancak o zaman cansız bir türün nihai açıklaması yine de birbirleriyle aynı güç ve yükümlülüklere sahip birkaç türden parçacıklar (ya da sadece madde-enerji parçaları) açısından olacaktır. Daha büyük nesneler de türlere ayrılır. Meşe ağaçları diğer meşe ağaçları gibi, kaplanlar da diğer kaplanlar gibi davranır. Tüm maddi nesnelerin ve belirli türden nesnelerin (neredeyse her zaman için) birbirleri gibi davrandığı bu hususların çoğu da basittir ve insanlar tarafından kolayca tespit edilebilir.

Maddenin nihai bileşenleri (elektronlar, protonlar, fotonlar vb. ya da her neyden yapılmışlarsa) aynı basit şekillerde davranmış olabilirler, ancak orta büyüklükteki maddi nesneleri oluşturmak için bir araya geldiklerinde, davranışlarının yalnızca yüzeysel bir incelemesiyle insanların ne olacağını asla tahmin edemeyeceği kadar karmaşık bir şekilde davranmışlardır. Belki bir gün kayalar parçalanır, başka bir gün havada süzülürlerdi, ama tek başına bilimsel olmayan gözlemler, hangisinin ne zaman olacağına dair en ufak bir fikre sahip olmamızı sağlayamazdı. Ama neyse ki bizim dünyamız böyle değildir.

Dünyamızda orta büyüklükteki nesnelerin davranışlarında, bilim dışı kişiler tarafından kolayca tespit edilip kullanılabilecek düzenlilikler vardır; bu düzenlilikler neredeyse her zaman ve yüksek bir benzerlik derecesinde geçerlidir. Ağır nesneler yere düşer, insanlar ve diğer kara hayvanları yaşamak için havaya ihtiyaç duyar, ekilen ve sulanan tohumlar bitkiye dönüşür, ekmek insanı besler ama ot beslemez, gibi gibi. Elbette istisnalar vardır; ağır nesnelerin yere düşmeyeceği durumlar vardır (örneğin, altlarındaki bir miknatis tarafından itilecek şekilde yoğun bir şekilde manyetizmaya maruz kalmışlarsa); ve sadece bir bilim adamı, bir nesnenin *tam olarak* ne kadar sürede düşeceğini ve insanların normal faaliyetleri için *tam olarak* ne kadar ekmeğe ihtiyaç duyacağını tahmin edebilir. İnsanların kolayca tespit edebildiği bariz benzer düzenlilikler, yaşamamız ya da ölmemiz (yaşamak için yeterince yemek, yırtıcı hayvanlardan ve kazalardan kaçmak), nasıl çiftleşebileceğimiz, çocuk sahibi olabileceğimiz, ısınabileceğimiz, seyahat edebileceğimiz ve benzeri konularda önemli sonuçları olan düzenliliklerdir. İnsanlar bu düzenlilikleri gözlemleyip anlayarak, bunları bedenlerimizin dışındaki dünyada ve dolayısıyla kendi yaşamlarımızda bir fark yaratmak için kullanabilirler. Temel eylemlerimiz aracılığıyla dünyada bir fark yaratmak istiyorsak, bu eylemlerimizin etkileri

hakkında doğru inançlara ihtiyacımız vardır. Ancak yalnızca nesneler insanlar tarafından anlaşılabilir kadar basit ve düzenli şekillerde davranırsa bu inançları edinebiliriz. Ekmeğin beslediğini gözlemleyerek, ekmek yiyerek hayatta kalmak için adımlar atabiliriz. Tohumların (buğday taneleri de dâhil olmak üzere) ekilip sulandığında bitkiye dönüştüğünü gözlemleyerek, ekmek yapmak üzere buğday yetiştirmek için adımlar atabiliriz. Gibi gibi... Ancak maddi nesneler tamamen düzensiz davransaydı, dünyayı ya da kendi yaşamlarımızı hiçbir şekilde kontrol etmeyi seçemezdik. Dolayısıyla, tüm maddi nesnelerin neden birbirleriyle aynı basit güç ve eğilimlere sahip olduğuna dair bir açıklama ararken, bunların neden orta büyüklükteki maddi nesnelerin (insan yaşamı için önemli olanlar da dâhil olmak üzere) yaklaşık güç ve eğilimlerinin insanlar tarafından kolayca tespit edilebileceği şekilde olduğunu açıklayan bir açıklama aramalıyız. Çünkü bu, tüm maddi nesnelerin yaygın bir özelliğidir; güçleri ve eğilimleri bu sonucu doğuracak şekildedir.

Teizmin basit hipotezi bizi, tanımladığım tüm olguları makul bir olasılıkla beklemeye yönlendirir. Her şeye gücü yeten Tanrı bu açılardan düzenli bir dünya yaratabilir. Ve bunu yapmayı seçmek için iyi bir nedeni vardır: İnsanları içeren bir dünya iyi bir şeydir. İnsanların deneyimleri ve düşünceleri vardır, seçimler yapabilirler ve seçimleri kendileri, başkaları ve cansız dünya için büyük farklar yaratabilir. Ve insanlar, Tanrı'nın kendisinin sahip olmadığı ve bu yüzden ortaya çıkarmak için çok güçlü bir nedene sahip olacağı özel bir tür özgür seçime -iyi ve kötü arasında seçim yapma özgürlüğüne- sahiptir. Bir bedenle, kontrolümüz altında sınırlı bir madde yığınınına sahibiz ve eğer istersek, dünyanın nasıl işlediğini öğrenmeyi seçebilir ve böylece hangi bedensel eylemlerin daha uzak etkileri olacağını öğrenebiliriz. Kayaların ne zaman düşeceğini, yırtıcı hayvanların ne zaman saldıracağını ve bitkilerin ne zaman

büyüyeceğini hızlı bir şekilde öğrenebiliriz. Böylece Tanrı yaratıcı seçim faaliyetini paylaşmamıza izin verir. Kendimiz için hayati önem taşıyan seçimler yapabiliriz; düşen kayalardan kaçınmak, yırtıcı hayvanlardan kaçmak, karnımızı doyurmak için ekin ekmek ya da hiç uğraşmamak; evler inşa edip rahat yaşamak ya da daha ilkel bir yaşam tarzıyla yetinmek gibi. Başkaları için de çok önemli seçimler onlara yiyecek vermek ya da açlıktan ölmelerine izin vermek gibi- yapabiliriz.

Ancak, orta büyüklükteki nesnelerin davranışlarındaki benzer gözlemlenebilir düzenlilikler, küçük ölçekli bileşenlerinin davranışlarındaki daha kesin düzenliliklerden kaynaklandığı için, eğer istersek, bu son bileşenlerin ne olduğunu bulmaya çalışabiliriz. Bu bilgiyle, dünya hakkındaki bilgimizi ve kontrolümüzü daha da genişletecek araçlar inşa edebiliriz. İnsanlar dinamiğin ve kimyanın yasalarını keşfedebilir ve böylece arabalar ve uçaklar ya da alternatif olarak bombalar ve silahlar yapabilir; böylece gücümüzün menzilini yalnızca bedenlerimizi ve yerel çevrelerini kontrol etmekten, dünyayı çok daha geniş bir şekilde kontrol etmeye kadar genişletebilir. Düzenli bir dünyada vücut bulma, yalnızca hayatta kalmak için kullanılabilecek düzenliliklerin hızlı bir şekilde öğrenilmesine değil, aynı zamanda bilim ve teknolojiye -yıllar boyunca iş birliğine dayalı çabalarla dünyamızı seçtiğimiz şekillerde yeniden inşa etmek için kullanılabilecek derin yasaların keşfedilmesine- olanak sağlar. Kontrolü öğrenmeyi ve genişletmeyi seçip seçmemek bize bağlıdır ve kontrolü nasıl genişleteceğimiz de bize bağlıdır. İyi bir ebeveyn gibi, cömert bir Tanrı'nın da bize belli bir sabit bilgi ve kontrol ölçüsü dayatmaması, bunun yerine bilgi ve kontrolde büyüüp büyümeme konusunda bize bir seçim hakkı vermesi için bir nedeni vardır.

İnsanlara bu fırsatları sağladığı içindir ki, Tanrı'nın bizim bulduğumuz türden doğal yasalarla yönetilen bir dünya yaratmak için bir nedeni vardır. Elbette Tanrı'nın başka pek

çok şey yaratmak için nedeni vardır ve böyle bir dünya yaratacağından emin olunabileceğini söylemekte tereddüt ederim. Ancak bu tür bir şeyi yaratmasının önemli bir olasılık olduğu açıktır.

Dünyanın insanlar için bir sahne olarak uygunluğu, Tanrı'nın düzenli bir dünya yaratmasının tek nedeni değildir. Daha gelişkin hayvanlar da bilinçlidir, öğrenir ve plan yapar; en kolay algılanabilir yönleriyle şeylerin öngörülebilirliği bunu yapmalarını sağlar. Ancak bunun ötesinde düzenli bir dünya güzel bir dünyadır. Güzellik düzen örüntülerinden oluşur. Tam bir kaos çirkindir. Yıldızların düzenli yasalara uygun hareketleri güzel bir dansır. Orta Çağ'da gezegenlerin gökyüzünde kürelerce taşındığını ve düzenli hareketlerinin, var olan en güzel şeylerden biri olmasına rağmen insanların güzelliğini görmezden geldiği "kürelerin müziğini" ürettiğini düşünürlerdi. Tanrı'nın düzenli bir dünya yaratmak için bir nedeni vardır, çünkü güzellik iyi bir şeydir; hem de benim görüşüme göre, hiç kimse onu gözlemlemese de, ama kesinlikle sadece bir kişi gözlemlese de.

Dünyadan ve onun düzenliliğinden hareketle Tanrı'ya yöneltilen argümanın, insan bilincinin derinliklerine işlemiş olan düzenli bir dünyaya karşı doğal ve rasyonel bir tepkinin filozoflar tarafından kodlanması olduğuna inanıyorum. İnsanlar dünyanın anlaşılabilirliğini, kavrayan bir yaratıcının kanıtı olarak görürler. Peygamber Yeremya, bir tür yaratıcı-tanrının varlığının kabul edildiği bir çağda yaşadı. Söz konusu olan onun iyiliğinin, bilgisinin ve gücünün boyutuydu. Yeremya dünyanın düzeninden yola çıkarak onun güçlü ve güvenilir bir tanrı olduğunu, bu tanrının 1. Bölüm'de anlattığım türden bir Tanrı olduğunu savundu. Yeremya yaratılışın kapsamından yaratıcının gücüne işaret etmiştir: "Göklerdekiler sayılamaz, denizin kumu ölçülemez" (Yer. 33:22); ve düzenli davranışlarının yaratıcının güvenilirliğini gösterdiğini

savunmuş ve birbirlerini düzenli olarak takip ettikleri “gece ve gündüzün antlaşmasından” ve “göğün ve yerin düzeninden” bahsetmiştir (Yer. 33:20-1 ve 25-6).

Bir hedefe doğru hareket etme eğilimi olarak tanımladığı maddi cisimlerin düzenli davranışı (örneğin düşen cismin yere doğru yönelmesi, havanın suda kabarması), Aziz Thomas Aquinas tarafından Tanrı’nın varlığını kanıtlamak için kullandığı “beş yol”dan beşincisinin temelini oluşturmuştur:

Beşinci yol, şeylerin yönlendirilmişliğine dayanır. Bilinçten yoksun bazı şeylerin, yani doğal cisimlerin, bir amaca ulaşmak için hareket ettiklerini görürüz. Bu, her zaman ya da çok sık olarak aynı şekilde davranmalarından ve en iyi sonuca ulaşmalarından bellidir; bu da onların gerçekten bir hedefe yöneldiklerini ve sadece tesadüfen ona ulaşmadıklarını gösterir. Ancak farkındalıktan yoksun olan hiçbir şey, farkındalık ve anlayış sahibi birinin yönlendirmesi dışında bir hedefe yönelmez; örneğin ok için bir okçu gerekir. Dolayısıyla doğadaki her şey, akıl sahibi biri tarafından hedefine yönlendirilir ve biz buna “Tanrı” diyoruz.

(*Summa Theologiae* Ia 2.3)

Maddi nesnelerin varlığından ve düzenli davranışlarından yola çıkarak, onları birbirleriyle aynı güç ve eğilimlerle var eden bir Tanrı’ya giden argüman, 2. Bölüm’de ortaya konan kriterleri çok iyi karşılayan bir argümandır. Teizm hipotezi, başka hiçbir basit hipotezin yapamayacağı bu gözlemlenebilir olguları beklememize yol açan basit bir hipotezdir. Tanrı’nın mükemmel iyiliği, esasen her şeye gücü yeten, her şeyi bilen ve tamamen özgür olmak gibi üç basit özelliğinden kaynaklanmaktadır. Onun iyiliğinden, insanları yaratması muhtemeldir ve hayatta kalmamız için bulduğumuz türden bir düzenliliğe sahip bir evrende yaşamamız gereklidir. Materyalist

hipoteze göre, maddi nesnelerin birbirleriyle aynı güçlere sahip olması sadece bir tesadüftür ve açıklama için basit bir durak noktası değildir. Teizm kriterleri iyi bir şekilde karşıladığı için, maddi nesnelerin varlığı ve düzenli davranışları Tanrı'nın varlığı için iyi bir kanıt sağlar.

İnsan ve Hayvan Bedenleri

Nesnelerin zaman içindeki düzenli davranışlarında görülen ve doğa yasalarında kodlanmış olan doğanın düzenliliği, doğal dünyanın düzenliliğinin tek yönü değildir. İnsan ve hayvan bedenlerinin de harikulade bir düzeni vardır. Onlar çok çok karmaşık makineler gibidir. Çevrenin pek çok yönüne duyarlı olan ve çevremiz hakkında doğru inançlara sahip olmamıza neden olan hassas duyu organlarına sahiptirler. Çevremizdeki nesnelerin nerede olduğunu, dostlarımızın nerede olduğunu ve düşmanlarımızın nerede olduğunu, nerede yiyecek olduğunu ve nerede zehir olduğunu gözlerimizin ışık ışınlarını ve kulaklarımızın ses dalgalarını sinir uyarılarına dönüştürmesi sayesinde öğreniriz. Ve sonuçta ortaya çıkan bu inançları kullanarak kendimizi, kollarımızı, ellerimizi ve ağzımızı temel eylemler olarak -tırmanmak, kayaları tutmak ve konuşmak- her türlü farklı hedefe (hayatta kalmamız için gerekenler de dâhil olmak üzere) ulaşmamızı sağlayacak şekilde hareket ettirebiliriz. İnsan ve hayvan bedenlerinin, onları bilgi edinmemiz ve bu yollarla eylemler gerçekleştirmemiz için etkili araçlar hâline getiren karmaşık ve girift organizasyonu, on sekizinci yüzyılın anatomistlerini ve doğa bilimcilerini önceki yüzyıllarınkinden daha fazla etkileyen bir şeydi (kısmen on yedinci yüzyılın sonunda mikroskobun icadı, bu bedenlerin ne kadar karmaşık bir şekilde organize edildiğini görmelerine izin verdiği için).

Pek çok on sekizinci yüzyıl yazarı, tesadüfün böylesine güzel bir organizasyonu ortaya çıkaracağını düşünmek için hiçbir neden olmadığını, oysa Tanrı'nın bunu yapabildiğini ve

bunu yapmak için bolca nedeni olduğunu -bölümün başlarında kendimce dikkat çektiğim gibi, bedenlenmiş hayvanların ve insanların varlığının iyiliği- savundu. Dolayısıyla onların varlığının Tanrı'nın varlığının iyi bir kanıt olduğunu ileri sürmüşlerdir. Bu argümanın (şu ana kadar belirtildiği üzere) 2. Bölüm'de verilen kriterlere göre doğru olduğuna inanıyorum. Tanrı'nın bedenlenmiş insanları ve hayvanları, dolayısıyla da insan ve hayvan bedenlerini yaratmak için bir nedeni vardır. Daha önce ileri sürdüğüm üzere Tanrı bu tür bedenlerin var olmasını sağlayabilir. Bunu yapabildiğini 3. Bölüm'de gördük, bu basit bir hipotezdir. Dolayısıyla Tanrı'nın insan ve hayvan bedenlerinin yaratıcısı olduğuna inanmak için iyi bir neden vardır. Bu bedenlerin varlığı, Tanrı'nın varlığı için (evrenin varlığı ve doğa yasalarına uygunluğu tarafından sağlanlara ek olarak) bir başka kanıt dizisi sağlar.

Bu argümanın en iyi bilinen sunumu William Paley tarafından *Natural Theology* (1806) adlı eserinde yapılmıştır ve şu ünlü pasajla başlar:

Bir fundalıktan geçerken, ayağımı bir taşla çarptığımı ve taşın oraya nasıl geldiğini sorduklarını varsayalım; muhtemelen, aksini bildiğim bir şey için, en başından beri orada durduğunu söyleyebilirim; ve belki de bu cevabın saçmalığını göstermek çok kolay olurdu. Ama diyelim ki yerde bir *saat* buldum ve saatin nasıl olup da o yerde olduğu sorulacak olursa, daha önce verdiğim yanıtı, yani bildiğim her şeye rağmen saatin en başından orada olabileceği yanıtını vermeyi pek düşünmezdim. Yine de bu cevap neden taş için olduğu kadar saat için de geçerli olmasın? Neden ikinci durumda da birinci durumdaki kadar kabul edilebilir olmasın? Yalnızca bu nedenle, yani saati incelemeye geldiğimizde, (taşta keşfedemediğimiz şeyi) çeşitli parçalarının bir amaç için çerçvelendiğini ve bir araya getirildiğini

algılarız, yani bu parçalar hareket üretecek şekilde biçimlendirilmiş, ayarlanmış ve bu hareket günün saatini gösterecek şekilde düzenlenmiştir; eğer farklı parçalar olduklarından farklı bir şekilde biçimlendirilmiş, olduklarından farklı bir boyutta ya da başka bir şekilde ya da yerleştirildiklerinden başka bir düzende yerleştirilmiş olsalardı, ya makinede hiç hareket olmazdı ya da şu anda onun hizmet ettiği kullanıma cevap verecek bir hareket olmazdı... Saatin bir yapımcısı olması gerektiği çıkarımının kaçınılmaz olduğunu düşünüyoruz: Bir zamanda, bir yerde ya da başka bir yerde, onu gerçekten cevap verdiğini gördüğümüz amaç için şekillendiren; yapısını kavrayan ve kullanımını tasarlayan bir zanaatkâr ya da zanaatkârlar var olmalıydı.

Paley'in kitabının geri kalanı, hayvanların ve insanların tüm karmaşık ayrıntılarıyla ne kadar iyi inşa edildiklerini göstermeye ve böylece yaratıcıları olarak Tanrı'ya sahip olmaları gerektiği sonucuna varmaya ayrılmıştır. Hayvanların karmaşık makinelere benzetilmesi bana doğru ve varılan sonuç da haklı görünüyor.

Ancak bu argüman, Tanrı'nın insanları ve hayvanları aşamalı bir süreç yerine tarihin belirli bir gününde temel bir eylem olarak yarattığını varsaymak için herhangi bir neden sunmamaktadır. Artık bildiğimiz üzere, insanlar ve hayvanlar, yaklaşık 4 milyar yıl önce dünyanın soğumasıyla oluşan ilkel bir madde çorbasından aşamalı bir evrim süreciyle var olmuşlardır. Bu süreçte doğal seçim merkezî bir rol oynamıştır. Darwin'in *Türlerin Kökeni* (1859) bize hikâyenin ana hatlarını öğretti ve biyologlar o zamandan beri ayrıntıları dolduruyorlar. Richard Dawkins'in *Kör Saatçi* (1986) kitabındaki açık ve basit modern sunum haklı olarak popülerdir.

Hikâye çok iyi bilindiği için, onu hızlı ve çok özet bir paragrafta özetleyeceğim. İlkel çorbanın molekülleri şans eseri

birleşerek kendini yeniden üreten çok basit bir yaşam formuna dönuştü. Kendisine çok benzeyen ama her biri şans eseri çeşitli açılardan biraz farklılık gösteren yavrular üretti. Bu farklılıklar sayesinde bazı yavrular hayatta kalmaya daha iyi adapte oldu ve hayatta kaldı; diğ erleri hayatta kalmak için iyi donanımlı değ ildi ve hayatta kalamadı. Sonraki nesil yavrular ortalama olarak ebeveynlerinin özelliklerini taşı salar da, çeş itli şek illerde onlardan küçük farklılıklar sergilediler. Bir özellik hayatta kalma mücadelesinde ne kadar avantaj sağ lı yorsa, evrim o özelliğ in geliş imini o kadar desteklemiştir. Diğ er şeyler eş it olduğ unda, organizasyonun karmaşı klığ ı hayatta kalma değ eri olan bir özellikti ve böylece yeryüzünde daha karmaş ık organizmalar ortaya çı kmaya başladı. Karmaş ık organizmalara avantaj sağ layan bir özellik de eş eyli üremeydi ve böylece yavaş yavaş günümüzün erkek ve dişi organizmaları evrimleş ti. Bir hayvanın hangi özelliğ ini sayarsanız sayın, ebeveynlerin özelliklerinin küçük varyantları olan birçok özellikten biri olması ve hayatta kalma mücadelesinde diğ er özelliklere göre avantaj sağ laması açısından bu özelliğ e nasıl sahip olduğ una dair anlatılacak bir hikâ ye vardır. Bir zamanlar zürafaların boyunları, kendi vücut ölçülerindeki diğ er hayvanlarla aynı uzunlukta ydı. Ancak şans eseri bazı zürafa çiftleri normalden daha uzun boyunlu yavrular üretti. Daha uzun boyunlu olan bu yavrular diğ erlerine göre yiyeceğ e (örneğin ağ aç tepelerindeki yapraklara) daha iyi ulaş abildikleri için geliş tiler ve kısa boyunlu olanlara göre daha fazla yavru doğ urmak üzere hayatta kaldılar. Daha uzun boyunlu zürafaların yavru-ları ortalama olarak kendi ebeveynleriyle aynı uzunlukta boynlara sahipti, ancak bazılarının ki biraz daha uzun, bazılarının ki ise biraz daha kı saydı. Daha da uzun boynlarda bir avantaj vardı ve böylece popülasyonun ortalama boynu daha uzun hâ le geldi. Ancak çok uzun boyunlu zürafaların yırtıcı hayvanlardan kaçma kabiliyetlerinin daha az olduğ u ortaya

çıktı; ormandan kaçamadılar ya da aslanlar tarafından takip edildiklerinde çok hızlı koşamadılar. Böylece zürafa boyunlarının uzunluğu optimum bir boyutta sabitlendi: zürafaların yaprakları almasına yetecek kadar uzun ama yırtıcılardan kaçamayacakları kadar uzun değil. Bu ya da buna benzer bir şey, zürafanın neden uzun boyunlu olduğunun açıklamasıdır. Her hayvan ve insan özelliği için anlatılacak benzer bir hikâye vardır. Işığa karşı biraz duyarlılık, hayatta kalma mücadelesinde (birçok ortamda birçok hayvana) bir miktar avantaj sağlamış, biraz daha duyarlılık daha fazla avantaj sağlamış ve bu nedenle birçok hayvanda göz gelişmiştir. Ve hepsinden önemlisi, bir dizi duyu organını ve bedensel hareketi destekleyen sinirsel organizasyonun karmaşıklığı büyük avantaj sağladı ve böylece bugün sahip olduğumuz karmaşık bir şekilde organize olmuş hayvanlara ve insanlara sahip olduk.

Özetle, bugün neden karmaşık hayvan ve insan bedenlerinin var olduğuna dair Darwinci açıklama, bir zamanlar yeryüzünde belirli kimyasalların var olduğu ve evrim yasaları (örneğin, küçük varyasyonlarla üreme) göz önüne alındığında, karmaşık organizmaların ortaya çıkmasının muhtemel olduğudur. Karmaşık organizmaların varlığına ilişkin bu açıklama kesinlikle tam bir açıklamadır, ancak bu gerçeğin nihai bir açıklaması değildir. Nihai bir açıklama için, neden başka yasalar yerine bu yasaların işlediğine ve neden yeryüzünde bu kimyasalların var olduğuna dair en üst düzeyde bir açıklamaya ihtiyacımız vardır. Evrim yasaları hiç şüphesiz hayvanların yapıldığı organik maddeyi yöneten kimya yasalarının sonuçlarıdır. Kimya yasaları geçerlidir çünkü fiziğin temel yasaları geçerlidir. Ama neden diğer yasalar değil de sadece bu temel fizik yasaları? Eğer fizik yasaları, bazı kimyasal düzenlemelerin yaşamı doğuracağı ya da yavruların ebeveynlerin özelliklerinden rastgele varyasyonlar oluşturacağı vb. sonuçlara sahip olmasaydı, doğal seçim yoluyla evrim olmazdı.

Öyleyse, doğa yasaları olduğu (yani maddi nesnelerin birbirleriyle aynı güç ve yükümlülüklerle sahip olduğu) kabul edilse bile, neden sadece bu yasalar?

Son bilimsel çalışmalar, eğer doğa yasaları bizim gerçek yasalarımızla aynı türden ise, evrenin herhangi bir yerinde yaşamın evrimleşmesi için bu yasaların sabitlerinin gerçekten de çok dar bantlar içinde yer alması gerektiğine dikkat çekmiştir. Eğer sabitlerden birkaçı gerçek değerlerinden milyonda bir oranında daha büyük ya da daha küçük bir değere sahip olsaydı, bırakın insan yaşamını, hiçbir hayvan yaşamı bile evrimleşemezdi. “Gerçek yasalarımızla aynı türden yasalar” derken, fizikçilerin analiz ettikleri dört kuvvetin yasalarını kastediyorum -yer çekimi elektromanyetizma, güçlü ve zayıf nükleer kuvvet. Doğa yasalarının “sabitleri” ile kuvvetlerin cisimlerin kütleleri, elektrik yükleri, birbirlerine olan uzaklıkları vs. tarafından nasıl belirlendiğini belirleyen sabit sayısal değerleri kastediyorum. Dolayısıyla yer çekimi yasası $F = G.(m.m^1 / r^2)$ olarak ifade edilir; bu da iki cismin birbirini çekmesini sağlayan yer çekimi kuvvetinin kütlelerinin (sırasıyla m ve m^1) çarpımının G katı olduğu ve aralarındaki mesafenin (r) karesiyle ters orantılı olduğu anlamına gelir. (Bu “ince ayarın” çok kısa ve basit bir açıklaması için John Leslie’nin *Universes* kitabında sayfa 2-6’ya bakınız; ve daha kapsamlı ve biraz daha yeni bir açıklama için Paul Davies, *The Goldilocks Enigma*, bölüm 1-7, özellikle bölüm 7’ye bakınız).

Materyalist bunun bir açıklaması olmadığını söyler. Teist ise Tanrı’nın bu yasaları ortaya çıkarmak için bir nedeni olduğunu, çünkü bu yasaların eninde sonunda hayvanların ve insanların evrimleşmesi sonucunu doğurduğunu iddia eder.

Fizik yasalarının belirli bir ilkel madde çorbasından karmaşık organizmaların evrim yasalarını doğuracak şekilde olduğu varsayılsa bile, hayvanlar ve insanlar ancak başlangıçta doğru kimyasal yapıya sahip bir ilkel çorba varsa evrimleşecektir.

Dünyanın gerçekte başladığı kimyasal yapıdan farklı olan bazı çorbalar da, gerçek fizik yasaları göz önüne alındığında, hayvanların ortaya çıkmasına neden olabilirdi. Ancak farklı şekilde düzenlenmiş temel parçacıklardan oluşan kimyasal element çorbalarının çoğunda hayvan oluşmazdı. Öyleyse neden böyle bir ilkel çorba vardı? Dünyanın tarihini daha da geriye doğru izleyebiliriz. İlkel çorba vardı çünkü dünya o şekilde oluştu; dünya o şekilde oluştu çünkü galaksi o şekilde oluştu ve bu böyle devam etti... ta ki Büyük Patlama'ya, yani 13,5 milyar yıl önce evrenin başladığı patlamaya gelene kadar. Büyük Patlama sırasındaki madde-enerjinin yaşamı ortaya çıkarması için yine çok dar dalgalarda bir yoğunluğa ve belirli bir geri çekilme hızına sahip olmalıydı. Örneğin, Büyük Patlama madde-enerji parçalarının birbirlerinden biraz daha hızlı uzaklaşmasına neden olsaydı, dünyada ya da evrenin herhangi bir yerinde hiçbir galaksi, yıldız ya da gezegen ve yaşam için uygun ortam oluşmazdı. Eğer geri çekilme biraz daha yavaş olsaydı, yaşam oluşmadan evren kendi üzerine çökecekti. Eğer nihai bir bilimsel açıklama varsa, evrenin yaşamın evrimleşebileceği bir durumda ve doğa yasalarına sahip olarak başladığını kaba bir gerçek olarak bırakmak zorunda kalacaktır, oysa bu başlangıç koşullarındaki marjinal bir farklılık hiçbir yerde yaşamın evrimleşmemesini sağlayabilirdi.

Elbette, evrenin Büyük Patlama ile bir başlangıcı olmayabilir, ancak en baştan beri var olmuş da olabilir. Öyle olsa bile, herhangi bir zamanda evrenin hayvan ve insan üretmeye uygun bir durumda olması için maddesinin belirli genel özelliklere sahip olması gerekirdi. Örneğin, herhangi bir zamanda kimyasal maddelerin oluşması için yeterli miktarda madde olması ama çok fazla olmaması gerekir; çok sayıda temel parçacığa ihtiyaç vardır ama aralarında geniş boşluklar olmalıdır. Yalnızca belirli ve kısıtlı bir dizi yasa, herhangi bir zamanda hayvanların ve insanların var olmasına izin verecektir.

Yine materyalist, sonsuz bir evrenin ve yasalarının bu özelliklere sahip olmasını nihai bir kaba gerçek olarak bırakmak zorunda kalacaktır, oysa teist, şeylerin neden böyle olduğuna dair basit bir nihai açıklamaya sahiptir: Tanrı, sonsuz zamanın her anındaki eylemiyle onları böyle tutar. Diğer nedenlerin yanı sıra bunu yapmasının nedeni, insanların belli bir zamanda dünyada (ve belki de başka zamanlarda başka gezegenlerde) evrimleşmesini sağlamaktır.

Doğru, Tanrı insanları uzun bir evrim sürecinden geçirmeden de yaratabilirdi. Ancak bu yalnızca, Tanrı'nın herhangi bir şeyi yaratmasının tek nedeninin insanoğlunun iyiliği olduğunu varsayarsanız, teistik hipoteze bir itirazdır. Daha önce değindiğim noktayı tekrarlamak gerekirse, Tanrı'nın hayvanları yaratmak için de bir nedeni vardır. Hayvanlar, neler yapacaklarını özgürce seçmeseler bile, yaşamdan büyük keyif alan ve niyetli eylemlerde bulunan bilinçli varlıklardır. Elbette Tanrı'nın fillere, zürafalara, kaplanlara ve salyangozlara hayat vermek için bir nedeni vardır. Zaten cansız dünyanın Büyük Patlamadan (ya da sonsuzluktan) bu yana geçirdiği evrimin güzelliği, bunu gözlemleyen tek kişi Tanrı olsaydı bile, onu üretmek için yeterli bir neden olurdu. Ama öyle değil; bizler artık teleskoplarımız aracılığıyla kozmik evrimin çok erken aşamalarını hayranlıkla izleyebiliyoruz. Tanrı büyük bir boya kutusundan büyük bir fırçayla resim yapar ve güzel bir evreni boyamak için kullandığı boyada cimri davranmasına gerek yoktur.

Darwin evrenin hayvanları ve insanları yaratmak için bir makine olduğunu göstermiştir. Ancak bu doğru noktayı Richard Dawkins'in yaptığı gibi cilalamak yanıltıcıdır: "kendi varlığımız bir zamanlar tüm gizemlerin en büyüğünü sunuyordu, ama ... artık bir gizem değil ... Darwin ve Wallace onu çözdü" (*The Blind Watchmaker*, s. xiii). Bu yanıltıcıdır çünkü Darwin'in (ve Wallace'ın) "kendi varlığımızı" açıklamak için atıfta bulunduğu faktörler olan bu makinenin varlığının ve

işleyişinin kendilerinin başka bir açıklaması olup olmadığı gibi ilginç bir soruyu göz ardı etmektedir. Rasyonel sorgulama ilkelerinin bunu önerdiğini ileri sürdüm. Darwin hayvanların ve insanların varoluşuna doğru bir açıklama getirmiştir; ancak bence nihai bir açıklama değildir. Saat bazı kör torna-vidalar (hatta kör bir saat yapım makinesi) yardımıyla yapılmış olabilir, ancak bunlar çok net görüşe sahip bir saat yapımcısı tarafından yönlendirilmiştir.

İtiraz eden bir kimse, *antropik ilke* olarak bilinen şeyin bir biçimine başvurarak, evren benim tanımladığım türden bir düzen (hayvanların ve insanların evrimine yol açacak şekilde madde üzerinde işleyen basit yasalar) sergilemeseydi, gerçek hakkında yorum yapacak hiçbir insanın hayatta olmayacağını iddia edebilir. (Eğer doğa yasaları olmasaydı, düzenli işleyen organizmalar ve dolayısıyla insanlar da olmazdı). Dolayısıyla düzen bulmamızda şaşırtıcı bir şey yoktur; başka bir şey bulmamız da mümkün değildir. (Bu sonuç açıkça biraz fazla güçlüdür. Var olabilmemiz ve düşünebilmemiz için vücudumuzun içinde ve çevresinde epeyce düzen olması gerekirdi, ancak dünya bu kaostan büyük ölçüde etkilenmediği sürece dünyanın dışında kaos olabilirdi. Dünyada insanların varlığı için gerekli olandan çok daha fazla düzen vardır. Dolayısıyla, dünya olduğundan çok daha az düzenli bir yer olsaydı bile, bu gerçek hakkında yorum yapacak insanlar yine de olabilirdi). Ancak, bu küçük husus bir yana, argüman en iyi şekilde bir benzetmeyle ortaya konabilecek bir nedenden ötürü hâlâ tamamen başarısızdır. Bir delinin bir kurbanını kaçırdığını ve onu bir kart karıştırma makinesinin bulunduğu bir odaya kapattığını varsayalım. Makine on paket kartı aynı anda karıştırıyor ve ardından her paketten bir kart çekerek on kartı aynı anda sergiliyor. Kaçıran kişi kurbana makineyi birazdan çalıştıracağını ve ilk çekilişini sergileyeceğini, ancak çekiliş her paketten bir kupa ası içermediği takdirde makinenin

aynı anda kurbanı öldürecek bir patlamaya yol açacağını, bunun sonucunda da makinenin hangi kartları çektiğini göremeyeceğini söyler. Daha sonra makine çalışmaya başlar ve kurbanın şaşkınlığı ve rahatlaması üzerine makine her paketten bir kupa ası çektiğini gösterir. Kurban, bu olağanüstü gerçeğin makinenin bir şekilde hileli olduğu şeklinde bir açıklamaya ihtiyacı olduğunu düşünür. Ancak şimdi yeniden ortaya çıkan fidyeci bu öneriye şüpheyile yaklaşır. “Makinenin sadece kupa ası çekmesi hiç de şaşırtıcı değil” der. Başka bir şey görmeniz mümkün değil. Çünkü başka kartlar çekilmiş olsaydı, burada hiçbir şey göremezdiniz. Ama tabii ki kurban haklı, kaçırın ise yanılıyor. On kupa asının çekilmesinde gerçekten de açıklanmaya muhtaç olağanüstü bir şey vardır. Bu tuhaf sıralamanın çekilişin algılanması için gerekli bir koşul olduğu gerçeği, algılanan şeyi daha az olağanüstü ve açıklamaya muhtaç hâle getirmez. Teistlerin başlangıç noktası düzensizlikten ziyade düzen algılamamız değil, düzensizlikten ziyade düzenin var olduğudur. Belki sadece düzen varsa orada ne olduğunu bilebiliriz, ama bu da orada olanı daha az olağanüstü ve açıklamaya muhtaç yapmaz. Doğru, her çizim, maddenin her düzenlemesi, *a priori* -yani neyin çizileceğini yalnızca şans belirliyorsa- eşit derecede olasılık dışıdır. Ancak eğer bir kişi bir şeyleri düzenliyorsa, diğerlerinden ziyade bazı düzenlemeleri üretmek için nedeni vardır (on as kupa, hayvan ve insan üretmek için ince ayarlanmış bir dünya). Ve eğer bu tür düzenlemeler bulursak, bu, düzenlemeyi bir kişinin yaptığını varsaymak için bir nedendir.

Bir başka itirazcı ise çoklu dünyalar teorisi olarak adlandırılan teoriyi savunabilir. Eğer aralarında çok farklı düzen ve düzensizlik türleri sergileyen trilyonlarca kere trilyonlarca evren (“çoklu evren” olarak adlandırılır) varsa, bu evrenlerden birinin (insan ve hayvan) yaşamı geliştiren basit anlaşılabilir yasalar tarafından yönetilmesinin çok muhtemel

olduğunu söyleyebilir. Ancak kendi evrenimizden başka evrenler olduğunu varsaymak için bir nedene ihtiyacımız var. Sahip olabileceğimiz tek neden, evrenimizde gözlemleyebildiğimiz kanıtlara göre olası olan bir fizik teorisinin (Bölüm 2'de belirtilen kriterlere göre olası), evrenlerin (ya da sadece tek bir enerji alanının), yasaları ve başlangıç koşulları (yani madde-enerjinin başlangıçta düzenlenme şekli) bakımından birbirlerinden farklı olan diğer evrenleri “doğurması” sonucuna sahip olmasıdır. (Son zamanlarda fizikçilerin öne sürdüğü çoklu evren türlerinin tanımı için bakınız Paul Davies, *The Goldilocks Enigma*, bölüm 9.) Buradan, evrenimizin daha eski bir evrenden (ya da alandan) doğduğu ve bir ya da daha fazla genç evreni doğurabileceği sonucu çıkar ki bu evrenler yasaları ve başlangıç koşulları bakımından bizimkinden farklıdır. Bu evrenlerin çoğu, bizim evrenimizin aksine, hayvanları ve insanları ortaya çıkaran yasalara ve başlangıç koşullarına sahip olmayacaktır. Ancak tüm bu evrenler sisteminin, bu çoklu evrenin, kendisi de yasalar tarafından yönetilecek ve belirli başlangıç koşullarına ya da (eğer bir başlangıcı yoksa) diğer genel özelliklere sahip olacaktı ki bu da şu ya da bu zamanda (insan ve hayvan) yaşamı geliştiren (yani, şu ya da bu gezegende hayvanlar ve insanlar üreten) bir evren üretmesi sonucunu doğuracaktı. Dolayısıyla bu çoklu evren, her evrende daha spesifik biçimler alan ve bizim evrenimizde yaşamı geliştiren yasalar biçimini alan çok genel yasalara sahip olacaktır. Dolayısıyla çoklu evrenin kendisi de yaşamı geliştiriyor olacaktır. Tüm bunlar, bu öneriyi ciddiye alabilmemiz için çoklu dünyaları savunanların göstermesi gereken şeylerdir.

Ancak bunu ciddiye alırsak, doğa yasalarının işleyişine ilişkin argüman daha önce olduğu gibi devam edecektir. Çoklu evrenin bizim kavrayabileceğimiz kadar basit olan çok genel yasalar tarafından yönetiliyor olması (eğer bir çoklu evren varsayımında haklı çıkmak istiyorsak öyle olmalıdırlar), çoklu

evrendeki tüm maddi nesnelerin birbirleriyle aynı çok genel basit güçlere ve yükümlülüklerle sahip olduğu anlamına gelir. Bu çok çarpıcı gerçeğin bir açıklamasını bulmaya çalışmalıyız; ve bu açıklama olarak Tanrı'yı varsaymak için daha önce olduğu gibi aynı nedene sahibiz (Bölüm 2'deki kriterlere göre).

Ayrıca (evrenimizin ait olduğu) gerçek çoklu evren yerine (kendisi oldukça farklı türden yasalar tarafından yönetilen ve oldukça farklı başlangıç koşullarına ya da diğer genel özelliklere sahip olan) farklı bir çoklu evren olabileceğini ve bunun hiçbir zaman yaşamın geliştiği bir evren doğurmayacağını belirtmeliyiz. Ve sayısız farklı olası çoklu evren de bunun gibi, yaşamın gelişmediği evrenler olacaktır. Dolayısıyla, evrenimizin bir çoklu evrene ait olduğunu varsaymak için bir neden bulursak, bu gerçek çoklu evrenin neden yaşamı geliştirdiğine dair bir açıklama bulmaya çalışmalıyız; yani, çok genel yasalarının ve başlangıç koşullarının (veya diğer genel özelliklerinin) neden bir zaman sonra insanları ve hayvanları doğuracak bir evrenin evrimine yol açacak şekilde olduğuna dair bir açıklama bulmaya çalışmalıyız. Yine bunu Tanrı'nın gerçekleştirdiğini varsaymak için daha önce olduğu gibi aynı nedene sahibiz. Tanrı basit bir varlıktır (hem de çoklu evrenden çok daha basittir) ve insanların ve hayvanların varlığını ve dolayısıyla onları içeren bir evreni meydana getirmesi ve böylece bir çoklu evren meydana getirirse bunun yaşamı geliştirici olmasını sağlaması beklenebilir; aksi takdirde bir çoklu evrenin yaşamı geliştirici olacağını düşünmek için hiçbir neden yoktur.

Olası çoklu evrenler farklı boyutlardadır; bazıları yalnızca bir evren içerirken, diğerleri sonsuz sayıda evren içerebilir. Bunlar aynı zamanda farklı türlerdedir. Benim "dar" çoklu evrenler olarak adlandıracığım evrenler, yalnızca bizim yasalarımızla (yer çekimi elektromanyetizma ve diğer iki kuvvet yasaları) aynı formdaki yasalar tarafından yönetilen, ancak farklı sabitler içeren, bizim evrenimize benzer türde maddeye

sahip evrenleri içerecektir. (Doğa yasalarındaki sabitler kuvvetlerin gücünü belirler. Dolayısıyla bu tür evrenlerdeki yer çekimi ve elektromanyetizma kuvvetleri bizimkilerden daha güçlü ya da daha zayıf olabilir). Pek çok fizikçi “enflasyon teorisi” adı verilen ve bizim bu türden bir çoklu evrene ait olduğumuzu varsayan bir versiyona inanmaktadır. Ancak benim “geniş” olası çoklu evrenler olarak adlandıracağım evrenler, birbirlerinden ve bizim evrenimizde işleyenlerden farklı biçimlerdeki yasalar tarafından yönetilen, birbirlerinden farklı madde türlerine sahip evrenleri içerecektir. Örneğin geniş bir çoklu evren, cisimler arasında etkili olan on iki farklı kuvvet türü için yasalara sahip bir evreni içerebilir; bu kuvvetlerin gücü her bir cismin sahip olduğu belirli özelliklerin miktarına göre değişir; bu özellikler bizim evrenimizde bulunmayan türdendir (cisimlerin bizim evrenimizdeki davranışlarını belirleyen kütle, elektrik yükü vb. özelliklerinden oldukça farklı özellikler). Çoklu evren ne kadar genişse (yani ne kadar çok farklı türde evren içeriyorsa), yaşamın geliştiği bir evren içermesi de o kadar olasıdır. Dolayısıyla, eğer çok geniş bir çoklu evren varsa, bunun insanları içermesi oldukça muhtemel görünebilir. Ancak bu türden çok geniş bir çoklu evrenin çok genel yasalarının son derece karmaşık olması gerekir. Bazı ana evrenlerin, ana evrende işleyenlerden oldukça farklı türde özel yasalarla yönetilen yavru evrenler üreteceği çok genel yasaların, yalnızca farklı sabitler içererek ana evrenin yasalarından farklı yasalarla yönetilen evrenler üreten yasalara göre çok daha karmaşık olması gerekir. (Bir benzetme yapmak gerekirse, farklı türlerde çikolatalar ve diğer tatlılar üreten bir makine, yalnızca aynı türde ama farklı boyutlarda çikolata çubukları üreten bir makineden daha karmaşık olmalıdır). Bu da (evrenimizde gözlemlenebilen kanıtlara dayanarak) daha dar ve dolayısıyla daha basit bir çoklu evren öngören bir fizik teorisinin, daha geniş bir çoklu evren öngören

bir teoriye göre (2) numaralı kriteri her zaman daha iyi karşılayacağı anlamına gelmektedir. Dolayısıyla, geniş bir çoklu evren varsayımında bulunmadan önce, yalnızca dar bir çoklu evrene ait olduğumuzu varsayarak açıklanamayacak çok sayıda yeni gözlemsel kanıt (yalnızca evrenimizi gözlemleyerek elde edebileceğimizden daha fazlasını, ki yapabileceğimiz tek şey budur) ihtiyacımız olacaktır. Her geniş çoklu evren yaşamı geliştiriyor olsa bile, neden dar bir çoklu evren ya da tek bir evren (hiç evren olmaması yerine) yerine geniş bir çoklu evren olduğu sorusu hâlâ geçerli olacaktır.

Ancak çok geniş bir çoklu evren olsaydı, sadece bizimki gibi bir evren içermesi değil, aynı zamanda insanları içeren birçok başka evren içermesi de muhtemeldir. Yine de insan içeren bu diğer evrenlerin çoğu birçok açıdan bizimkine benzemeyecektir. Bu tür pek çok evreni yöneten yasalar, sadece birkaç insan sakininin tahminler yapmasına ve bunları küçük bir bölgedeki davranışlarını yönlendirmek için kullanmasına yetecek kadar basit sonuçlara sahip olabilir. Orada yaşayan insanların kendilerini ya da birbirlerini iyi ya da kötü yönde etkileyecek güçleri olmayabilir. Birbirlerine zarar veremeyecek ya da fayda sağlayamayacak şekilde sert kabuklar içinde yaşıyor olabilirler. Yiyecek bol olabilir ve yiyecek üretmek için iş birliğine gerek olmayabilir. Bebekler ebeveyn bakımına ihtiyaç duymadan asexual bir şekilde dünyaya gelebilir. İnsanların birbirlerine karşı doğal bir sevgisi ve ahlak duygusu olmayabilir. Evrenimizde var olanlardan çok daha kötü acı türleri olabilir. Kendimizi böyle olmayan, ama çok değerli hayatlar yaşayabildiğimiz ve trilyonlarca mil ötedeki şeylerin nasıl davrandığını anlayabildiğimiz bir evrende olduğumuz gerçeği, Tanrı evrenimizi yarattıysa (muhtemelen dar bir çoklu evrenin mensubu olarak) (Bölüm 2'deki kriterlere göre) beklenebilir, ancak Tanrı tarafından yaratılmamış geniş bir çoklu evren varsa bu çok daha az olasıdır. Kriter (4)'e

göre, kendimizi evrenimizin az önce bahsettiğim özelliklerine sahip bir evrende bulmamız, evrenimizin (ya da ait olduğu dar bir çoklu evrenin) Tanrı tarafından yaratılmış olması durumunda, Tanrı tarafından yaratılmamış geniş bir çoklu evrenin mensubu olmasından çok daha fazla beklenen bir durumdur. Rasyonel bir araştırmacı elindeki kanıtlara göre hareket etmelidir ve bu kanıtlar bir çoklu evrene işaret etse bile, bu büyük olasılıkla görece dar bir çoklu evren olacaktır ve böyle bir çoklu evrenin varlığı bu bölümün argümanı açısından hiçbir fark yaratmaz.

İşte bizim evrenimiz (ya da çoklu evrenimiz) burada. Bu evren, insanlar tarafından formüle edilen bilimsel yasalarda kaydedilen, doğanın formüle uygunluğu, geniş, her şeyi kapsayan zamansal düzen ile karakterize edilir. Hayvanların ve insanların evrimine yol açacak şekilde başladı (ya da sonsuzluk boyunca bu özelliklerle karakterize edildi). Bu olgular açıkça bilimin açıklayamayacağı kadar “büyük” şeylerdir. Bilimin durduğu yerdir. Bilimin kendi çerçevesini oluştururlar. Açıklamanın bilimin durduğu yerde durduğunu varsaymanın rasyonel bir sonuç olmadığını ve bu nedenle evrenin varlığına, yasalara uygunluğuna ve evrimsel potansiyeline dair şahsi bir açıklama aramamız gerektiğini savundum. Teizm tam da böyle bir açıklama sunmaktadır. Bu, 2. Bölümde ortaya koyduğum kriterlere göre doğru olduğuna inanmak için güçlü bir gerekçedir. “Boşlukların Tanrısı”nı, yani yalnızca bilimin henüz açıklayamadığı şeyleri açıklayacak bir tanrıyı öne sürmediğimi unutmayın. Bilimin açıkladığını açıklayacak bir Tanrı varsayıyorum; bilimin açıkladığını inkâr etmiyorum, ancak bilimin neden açıkladığını açıklamak için Tanrı varsayıyorum. Bilimin bize doğal dünyanın ne kadar derin bir düzene sahip olduğunu göstermedeki başarısı, bu düzenin daha da derin bir nedeni olduğuna inanmak için güçlü gerekçeler sağlamaktadır.

TANRI'NIN VARLIĞI İNSANLARIN VARLIĞINI NASIL AÇIKLAR?

Son bölümde evrimsel süreçlerin hayvanların ve insanların varoluşuna neden olduğunu gevşek bir şekilde yazarken, çok önemli bir şeyi atladım. Evrimsel süreçler, fizik bilimleri tarafından keşfedilen (iddiama göre Tanrı tarafından desteklenen) doğa yasaları sayesinde hayvan ve insan bedenlerinin varlığına kesinlikle neden olmaktadır. Ancak insanlar için bedenlerinden daha fazlası vardır. İnsanlar (ve üst hayvanlar) bilinçli varlıklardır. Düşünceleri ve duyguları vardır; atomların düşünceleri ve duyguları yoktur. Ancak iddia edeceğim üzere, bilinç yalnızca bir beden, maddi bir nesnenin özelliği olamaz. Bir bedene bağlı başka bir şeyin özelliği olmalıdır; ve ben bu başka şeyi geleneksel adıyla ruh diye anacağım. Evrimsel tarihin bir döneminde karmaşık hayvanların bedenleri ruhlarla bağlantılı hâle gelmiştir ve bu, ileri süreceğim üzere, bilimin açıklama gücünün tamamen ötesinde bir şeydir. Ancak teizm bunu açıklayabilir çünkü Tanrı ruhları bedenlere bağlama gücüne ve sebebine sahiptir. Ancak öncelikle olguları tanımlamam ve insanların (ve üst hayvanların) iki parçadan oluştuğunu ortaya koymam gerekiyor: materyal bir töz olan beden ile materyal olmayan bir töz olan ve bilinçli düşünce ve duygu yaşamının ait olduğu ruh. Örneğimi insanlarla ilgili olarak ortaya koyacağım ve daha sonra

aynı şeyin yüksek hayvanlar için de geçerli olduğuna kısaca işaret edeceğim.

İnsan Ruhları

2. Bölümde belirttiğim üzere dünya tözlerden oluşur. Masalar ve sandalyeler, insanlar, sinir hücreleri ve kemiklerin hepsi birer tözdür. Tözlerin kahverengi ya da kare olmak gibi özellikleri ve başka bir masadan 3 metre uzakta olmak ya da ondan sonra var olmak gibi diğer tözlerle ilişkileri vardır. Tikel bir tözün, tikel bir zamanda tikel bir özelliğe ya da ilişkiye sahip olması bir olaydır: Örneğin kravatımın 1 Ocak 1995 günü sabah 8'de yeşil olması ya da belirli bir nöronun (bir sinir hücresinin) 2 Ocak 1994 günü öğleden sonra 2'de ateşlenmesi (yani hızla elektrik boşaltması) gibi. Herhangi bir şey bir olaya neden olabiliyorsa ya da bir şey onda bir değişikliğe neden olabiliyorsa tözdür. Dolayısıyla, uzayda yer kaplayan maddi tözlerin yanı sıra, uzayda yer kaplamayan maddi olmayan tözler de olabilir. Ben bu kitapta böyle maddi olmayan töz olan bir Tanrı olduğunu ve eğer hayaletler ve öcüler varsa, onların da maddi olmayan tözler olduğunu savunuyorum. Bu bölümde her birimizin temel parçasının maddi olmayan bir töz olan ruh olduğunu iddia edeceğim.

Dünya tarihi, şimdiye kadar meydana gelmiş tüm olayların sıralanmasından ibarettir. Eğer olmuş olan tüm olayları (hangi tözlerin var olduğunu, ne zaman hangi özelliklere ve hangi diğer tözlerle ilişkilere sahip olduklarını) bilseydiniz, şimdiye kadar olmuş olan her şeyi bilirdiniz.

Özellikler ve olaylar fiziksel ya da zihinsel olabilir. Fiziksel bir olaydan öyle bir olayı anlayacağım ki, bu olayın gerçekleştiğini bilmek için herhangi bir kişinin diğer herhangi bir kişiden daha iyi bir konumda olması gerekmeyecektir. Fiziksel olaylar alenidir; bunlara ayrıcalıklı erişim yoktur. Dolayısıyla masamın kare olması fiziksel bir olaydır çünkü bunu

gözlemleyen tek kişi ben olsam bile, başka herhangi biri de masamın kare olduğunu benim kadar iyi kontrol edebilir. Fiziksel olaylar arasında beyin olayları da vardır. Beyindeki belirli bir nöronun belirli bir zamanda ateşlenip ateşlenmediği birçok farklı gözlemci tarafından eşit derecede iyi gözlemlebilecek bir şeydir ve bu nedenle ateşlenme de fiziksel bir olaydır. Buna karşın zihinsel olaylar, sadece tek bir kişinin özel bir şekilde öğrenebildiği, yani gerçekten deneyimlediği olaylardır. Bu olayların sahibi olan kişi, bu olaylara ayrıcalıklı bir erişime, başka hiç kimsenin paylaşamayacağı bir öğrenme yöntemine sahiptir.

Açıktır ki -her şeyden daha açık bir şekilde- kendi deneyimlerimizden de bildiğimiz gibi, gerçekten de zihinsel olaylar vardır. Bunlar kişinin görme alanındaki renk örüntülerini, acıları ve heyecanları, inançları, düşünceleri ve duyguları içerir. Ayrıca, 2. Bölümde tartıştığım, bedenim aracılığıyla ya da başka bir şekilde gerçekleştirmeye çalıştığım amaçları da içerirler. Dün öğle vakti acı çekiyor olmam ya da görme alanımda kırmızı bir görüntü olması ya da öğle yemeğini düşünmem ya da Londra'ya gitme amacını oluşturmam vs. eğer başkaları bunları bir yöntemle öğrenebilirse, ben de aynı yöntemle öğrenebilirim. Başkaları davranışlarımı ve belki de beynimi inceleyerek benim acılarımı ve düşüncelerimi öğrenebilir. Yine de ben de davranışlarımı inceleyebilirim: Kendi filmimi izleyebilirim; bir ayna ve mikroskop sistemi aracılığıyla beynimi başkaları kadar iyi inceleyebilirim. Ancak, elbette, acılar, düşünceler ve benzerleri hakkında, davranışlarımı ya da beynimi en iyi şekilde inceleyen diğer öğrencilerden farklı bir bilgiye sahibim: Onları gerçekten deneyimliyorum. Sonuç olarak, bunlar beyin olaylarından ya da diğer bedensel olaylardan farklı olmalıdır. Bir nörofizyolog görme alanımdaki rengin niteliğini ya da aldığım biftik kokusunun keskinliğini gözlemleyemez. Dünyaya gelen, bir insanı yakalayan ve

beynini inceleyen bir Marslı, beyinde olup biten her şeyi keşfedebilir ama yine de “Bu insan ayak parmağına bastığımda gerçekten bir şey hissediyor mu?” diye merak eder. Beyinde meydana gelen olayların ötesinde bir başka gerçek de acılar ve ardıl imgeler, düşünceler ve niyetlerdir. Aynı şekilde, bu tür olaylar tipik olarak yol açtıkları davranışlardan ayırt edilmelidir. İnsanların ifade etmedikleri duyumları vardır -gizledikleri ağrılar veya kimseye bildirmediikleri rüya duyumları- ve eğer duyumlar davranışa yol açıyorsa, özne duyumun yol açtığı davranıştan ayrı bir olay olarak farkındadır.

Zihinsel olanı, öznenin ayrıcalıklı erişime sahip olduğu şey olarak tanımladığımın altını çiziyorum. İnsanlara atfettiğimiz, bazen “zihinsel” olarak adlandırabileceğimiz ancak benim anladığım anlamda zihinsel olmayan, yalnızca kamusal davranışın özellikleri olan pek çok özellik vardır. Birinin cömert, sinirli ya da yararlı bir bilgi kaynağı olduğunu söylediğimizde, bu davranışın ardında yatan düşünce ve duygu yaşamı hakkında bir şey değil, sadece toplum içinde nasıl davrandıkları hakkında bir şey söylüyor olabiliriz. Sinirli olmayı doğal olarak zihinsel bir özellik olarak tanımlayabiliriz, ancak bu benim tanımladığım anlamda zihinsel bir özellik değildir. Benim kaygım, beyin olaylarından farklı olarak, benim anladığım anlamda zihinsel olayların var olduğuna işaret etmektir. Bu noktaya değinirken, zihinsel olaylarımın çoğunun beynimdeki olaylardan kaynaklandığını bir an bile inkâr etmek istemiyorum. (Dışındaki bir olayın neden olduğu) beynimdeki bir olay dışı ağrıma neden oldu; ve (pencerenin dışındaki dalın hareket etmesinin neden olduğu) beynimdeki başka bir olay dalın hareket ettiğine dair inancımı doğurdu. Ancak burada önemli olan nokta, benzinin ateşlenmesinin daha sonra neden olduğu patlamadan farklı olması gibi, beyin olayının da neden olduğu ağrıdan ya da her neyse ondan farklı olmasıdır. Elbette diğer yönde de nedensellik vardır:

amaçlarım (istemeden) beyin olaylarına neden olur ve bu olaylar da (amaçladığım) uzuvlarımın hareketine neden olur.

İnsanlar, cansız şeylerden farklı olarak, zihinsel özelliklere sahiptir; zihinsel bir yaşamları vardır. Ancak insanlar için bir bedene bağlı zihinsel bir yaşama sahip olmaktan daha fazlası vardır. Şimdi bu zihinsel yaşamın kendisinin, bedene bağlı maddi olmayan bir tözün, bir ruhun durumu olduğunu iddia ediyorum. İnsanların birbirine bağlı iki tözden -beden ve ruh- oluştuğu görüşü töz düalizmi olarak bilinir. Bunun alternatifi, insanların sadece bedenlerden ibaret olduğunu söylemektir (=ben, takriben beden diye adlandırdığımız şeyle aynı şeyim). Bu durumda, acı çekmek ya da ardıl bir imgeye sahip olmak gibi zihinsel özelliklerim bedenimin özellikleri olacaktır. İnsanlar hakkındaki bu görüşe de *töz monizmi* - sadece tek türden tözler yani maddi tözler olduğu görüşü- diyelim. Eğer monizm doğru olsaydı, o zaman dünya tarihinde maddi tözleri, onların varlığa gelmelerini ya da yok olmalarını, (fiziksel ya da zihinsel) özelliklere ve ilişkilere sahip olmalarını içeren olayların birbirini izlemesinden başka bir şey olmazdı. Ancak, şimdi belirteceğim gibi, tüm bunları bilseydiniz, yine de en önemli şeylerden birini bilemezsiniz: sizin ya da başka herhangi bir insanın zaman içinde bilinçli bir yaşam sürmeye devam edip etmediğini.

Bunu beyin nakli örneği ile açıklayayım. Beyin iki yarım küre ve bir beyin sapından oluşur. Bir yarımkürenin büyük bir kısmı yok edildiğinde insanların hayatta kalabildiğine ve bilinçli varlıklar olarak davranabildiğine dair iyi kanıtlar vardır. Şimdi beynimin (yarı küreler artı beyin sapı) ikiye bölündüğünü ve her bir yarım beynin kafatasımdan çıkarılarak beyni henüz çıkarılmış bir bedenin boş kafatasına nakledildiğini ve naklin gerçekleşmesi ve bilinçli deneyimler yaşayan iki canlı insan olması için gerekli olan diğer parçaların (örneğin daha fazla beyin sapı) başka bir beyinden (örneğin

tek yumurta ikizimin beyni) her bir yarım beyne eklendiğini düşünün. Bu incelikte bir operasyonun şu anda pratikte mümkün olmadığının ve belki de salt insan kaynaklarına sahip bilim insanları için asla mümkün olamayacağının çok iyi farkındayım; ancak böyle bir operasyonun önünde aşılamaz teorik zorluklar olduğunu göremiyorum. (Bu nedenle şu soruyu sormaya hakkımız var: Eğer bu işlem gerçekleştirilirse ve o zaman her ikisi de bilinçli deneyimler yaşamış iki canlı insanımız olursa, hangisi ben olurum? Muhtemelen her ikisi de bir dereceye kadar benim gibi davranır, ben olduğunu iddia eder ve benim yaptıklarımı yaptığını hatırlardı; çünkü davranış ve konuşma büyük ölçüde beyin durumlarına bağlıdır ve iki yarım küre tarafından taşınan “bilgi” arasında davranış ve konuşmaya yol açan çok önemli örtüşmeler vardır. Ancak her iki kişi de ben olmazdı. Çünkü eğer her ikisi de benimle özdeş olsalardı, birbirleriyle aynı kişi olurlardı (eğer a , b ile aynıysa ve b de c ile aynıysa, o zaman a da c ile aynıdır) ama değiller. Artık farklı deneyimlere sahipler ve farklı yaşamlar sürüyorlar. Geriye üç olasılık daha kalıyor: Sağ yarım beynime sahip olan kişi benim, sol yarım beynime sahip olan kişi benim ya da ikisi de ben değilim. Ancak hangisinin geçerli olduğundan emin olamayız. Buradan şu sonuç çıkar ki, beyinlere, bedenlere ya da başka herhangi bir maddi şeye ne olduğuna dair salt bilgi, kişilere ne olduğunu size söylemez.

Üç olasılıktan hangisinin doğru olduğunun keyfi bir tanım meselesi olduğunu söylemek cazip gelebilir. Ancak bu ayartmaya direnmek gerekir. Burada çok önemli bir olgusal mesele vardır; bu mesele, üzerimde bölünmüş beyin ameliyatı yapmak üzere olan çılgın bir cerrah tarafından yakalandığımı hayal edersek gösterilebilir. Bana (ve ona inanmak için her türlü nedene sahibim) sol yarım beynimden oluşacak kişinin keyifli bir yaşam süreceğini, sağ yarım beynimden oluşacak kişinin ise işkence dolu bir yaşama maruz kalacağını söylüyor.

Gelecekteki hayatımın mutlu mu yoksa çok acı verici mi olacağı ya da bir ameliyattan sağ çıkıp çıkmayacağım açıkça olgusal sorulardır. (Sadece çok güçlü bir felsefi dogmanın pençesindeki biri bunu inkâr edebilir). Ancak nakli beklediğim ve beynime ne olacağını tam olarak bildiğim için, bana ne olacağı sorusunun cevabını bilecek durumda değilim. Belki de gelecekteki iki kişi de ben olmayacağım; beyin sapının kesilmesi orijinal kişiyi sonsuza dek yok edecek ve kopan sapın onarılması iki yeni kişi yaratacak olsa da, ikisi de ben olmayacağım. Belki sol yarım beyinli kişi ben olacağım, belki de sağ yarım beyinli kişi ben olacağım. Sonraki kişilerden biri karakter ve hafıza iddiaları açısından önceki bana diğerinden daha çok benzese bile, o kişi ben olmayabilir. Belki de ameliyattan sağ çıkacağım ama karakterim değişecek ve bunun sonucunda hafızamın büyük bir kısmını kaybedeceğim, bunun sonucunda da sonraki kişi kamusal davranışlarında önceki bana benden daha çok benzeyecek.

Bu düşünce deneyi üzerinde düşündüğümüzde, beynime ne olduğu hakkında ne kadar çok şey bilirsek bilelim -beynimdeki her bir atomun ve diğer tüm maddi parçalarımın başına ne geldiğini tam olarak bilebiliriz- bana ne olduğunu bilmemiz gerekmediğini görürüz. Buradan çıkan sonuca göre, bedenimin ve beynimin yapıldığı maddeden daha fazlası, var olmaya devam etmesiyle bağlı olduğu beyni (ve dolayısıyla bedeni) benim beynim (ve bedenim) yapan bir başka materyal olmayan temel parça daha olmalı ve ben bu şeye anılageldiği üzere “ruh” adını veriyorum. Ben ruhum artı onun bağlı olduğu beyin (ve bedenim). Normalde ruhum beynim gittiğinde gider, ancak olağandışı durumlarda (beynimin bölünmesi gibi) nereye gittiği belirsizdir.

Biraz farklı bir örnek verelim. Günümüz doktorlarının tedavi edemediği bir beyin kanamasından ölüyorum ama akrabalarım cesedimi alıp doğruca Kaliforniya’da derin dondurucuya

koyuyorlar. Kısa bir süre sonra bir deprem oluyor ve bunun sonucunda donmuş beynim birçok parçaya bölünüyor ve bunlardan birkaçı kayboluyor. Ancak elli yıl sonra, tıp teknolojisi geliştiğinde, torunlarım parçalanmış cesedimin parçalarını alır, ısıtır ve başka bir yerden eksik parçaları değiştirerek onarır. Ceset, bir şekilde benim gibi davranan ve geçmiş yaşamıma dair pek çok şeyi hatırlıyor gibi görünen canlı bir insanın bedeni hâline geliyor. Yeniden hayata döndüm mü, dönmedim mi? Belki böyle, belki de değil. Burada da kanamadan istediğim gibi kurtulup kurtulmadığımla ilgili bir gerçek var ve beynimin hikâyesi hakkında ne kadar çok şey bilirsek bilelim yine de emin olamayacağımız bir gerçek. Dolayısıyla benim hayatta kalmam, ruhum olarak adlandırdığım ve önceki bedenime bağlı olan başka bir şeyin devam etmesinden ibarettir; ve ben bu yeni bedende ancak ve ancak bu ruh ona bağlıysa hayatta kalırım. Ekstra gerçeğin, beyne ne tür bir zihinsel yaşamın bağlı olduğuna dair bir gerçek olmadığına dikkat edin. Zihinsel özelliklerle, yeniden canlanan kişinin hangi düşünce, duygu ve amaçlara sahip olduğuyla ilgili bir gerçek değildir. Aksine, ekstra gerçek, yani hayatta kalıp kalmadığıma dair gerçek, bu özelliklerin KİM’de, yani hangi maddede somutlaştığına dair bir gerçektir. Her maddi töze ne olduğuna dair salt bilgi bana bunu söylemediğine göre, bu maddi olmayan bir töz hakkında bir gerçek olmalıdır. Düşüncelere, duygulara ve amaçlara sahip olmaya devam ettiğim sürece, herhangi bir operasyondan -maddi parçalarım ne olursa olsun- kurtulmuş olurum. Dolayısıyla ruhum benim asli parçamdır -onun hayatta kalması benim hayatta kalmamı sağlar; ve düşünceler, duygular ve benzerleri ruhuma ait oldukları için bana aittir. Ruh, insan şahsiyetinin temel parçasıdır.

Düalizm günümüzde popüler bir felsefi görüş değildir, ancak bu argümanları (tamamen teolojik olmayan türden) onun lehine kaçınılmaz buluyorum. Sadece hangi fiziksel olayların

hangi diğer fiziksel olaylar tarafından takip edildiğinin hikâyesini anlatırsanız, dünya tarihinde çok önemli bir şeyi atmış olursunuz. İnsanların nasıl düşündüğü ve hissettiği çok önemlidir. Aynı derecede önemli olan, bu düşünce ve duygulara kimin sahip olduğudur; ne zaman bir insanın varlığı sona erdi de bir diğeri ortaya çıktı?

Daha önce de yazdığım gibi, normalde bu soruların yanıtlarını biliyoruz. Birinin ne zaman bilinçli olduğuna ve bu kişinin kim olduğuna dair sağduyulu yargılarımızın hiçbirini sorgulamak istemiyorum. Bedenleri gözlemlememiz normalde bize kişilerin ne zaman aynı olduklarını ve ne hissettiklerini söyler. Elbette bir bebek iğne batırıldığında çığlık atıyorsa acı çekiyordur. Ancak bir fabrikada üretilen insan görünümü lü bir organizma ya da başka bir gezegenden gelen bir yaratık bir iğne ile dürtüldüğünde ve bir ses çıkardığında, bunun acı çekip çekmediği o kadar açık değildir. Elbette, bugün bu bedene sahip olan ve beyin ameliyatı geçirmemiş olan kişi, dün bu bedene sahip olan kişiyle aynı davranış kalıplarını paylaşan kişiyle aynı kişidir. Ancak, bırakın uzak bir gezegenden gelen yaratıkları, insanlar bile büyük beyin ameliyatları geçirdikten sonra, eskisiyle aynı kişiyle karşı karşıya olup olmadığımız hiç de açık değildir. Bu örneklerin ortaya koyduğu şey, birinin acı hissetmesinin bir iğne tarafından dürtülmesinden farklı bir olay olduğu ve bu kişinin bununla aynı kişi olmasının - normalde ikinci türden bir olay ilk türden bir olayla birlikte gitse bile- bu bedenin bununla aynı beden olmasından farklı olduğudur. Dünyanın tam bir tarihi, beyin olaylarının yanı sıra duyguların ve bedenlerin yanı sıra kişilerin (ve dolayısıyla onların temel maddi olmayan parçaları olan ruhların) hikâyesini de anlatacaktır.

İnsanların beden ve ruh olmak üzere iki parçaya sahip olduğunu gösteren bu argümanlar, zihinsel yaşamı olan herhangi bir yaratığın da iki parçaya sahip olacağını gösterecektir. Bir

insan için olduğu gibi bir şempanze ya da kedi için de aynı sorunlar ortaya çıkacaktır. Bir kedi ciddi bir beyin ameliyatı geçirecekse, kedinin ameliyat sonrası yaşayacağı kötü deneyimlerden korkmak ve iyi deneyimleri dört gözle beklemek için bir nedeni olup olmadığı sorusu ortaya çıkacaktır. Bu soru sadece kedinin beynindeki her moleküle ne olduğunu bilmekle yanıtlanamaz. Dolayısıyla, kedinin temel parçası olan ve devamı kedinin devamını sağlayan bir kedi-ruhu varsaymalıyız. Ancak düşüncesi ya da hissi olmayan hayvanlara geldiğimizde böyle bir soru ortaya çıkmaz ve o zaman hayvanın maddi olmayan bir parçasını varsaymaya gerek kalmaz. Kuşkusuz insan ruhları üst hayvanların ruhlarından farklı kapasitelere sahiptir (birincisi, ikincisinin sahip olamayacağı türden düşüncelere -ahlak ya da mantıkla ilgili düşüncelere- sahip olabilir ve ikincisinin sahip olamayacağı türden amaçlar -örneğin bir denklemi çözmek- oluşturabilir). Ancak benim argümanlarımın gösterdiği şey, düşünen ve hisseden hayvanların temel bir parçası olarak maddi olmayan bir ruha sahip olduklarıdır.

Beyindeki olayların zihinsel olaylara (yani bir kez var olduğunda ruhtaki olaylara) neden olduğunu ve bunun tersini inkâr etmek istemediğim gibi, beyindeki olayların ruhların varlığına neden olmada rol oynadığını da inkâr etmek istemiyorum. Hayvan evriminin bir aşamasında, bir hayvan beyni o kadar karmaşık hâle geldi ki, bu ona bağlı bir ruhun varlığına neden oldu ve bu beyin sürekli gelişimi ve çalışması ruhun varlığını sürdürdü; ve evrim ilerledikçe, benzer karmaşıklık benzer ruhlara neden olur. Bir ruh ile bir beyin arasında kurulan bağlantı nedensel bir bağlantıdır. Bu belirli beyindeki olaylar bu belirli ruhtaki olaylara neden olur ve bu belirli ruhtaki olaylar bu belirli beyindeki olaylara neden olur; bu beyin ile bu ruh arasındaki bağlantı budur.

Evrim sürecinin hangi aşamasında hayvanlar ilk kez ruha ve dolayısıyla zihinsel bir yaşama sahip olmaya başladılar?

Bunu bilmiyoruz. Ancak davranışları oldukça açık bir şekilde memelilerin zihinsel bir yaşama sahip olduğunu göstermektedir. Benim görüşüme göre tüm omurgalıların zihinsel bir yaşamı vardır, çünkü hepsinin insan beynine benzer bir beyni vardır, bu da bizde zihinsel bir yaşama neden olduğunu biliyoruz ve onların davranışları da en iyi duygu ve inançlara sahip olmaları açısından açıklanabilir. Köpekler, kuşlar ve balıkların hepsi acı hisseder. Ancak virüslere ve bakterilere ya da benim görüşüme göre karıncalara ve böceklerle zihinsel bir yaşam atfetmek için hiçbir neden yoktur. Bizim sahip olduğumuz türden bir beyne sahip olmadıkları gibi, davranışlarını açıklamak için onlara duygu ve inançlar atfetmemiz de gerekmez. Evrimsel tarihin belirli bir anında tamamen yeni bir şey ortaya çıkmıştır: zihinsel özelliklere sahip ruhlar açısından analiz edilecek bir bilinç, zihinsel bir yaşam.

Pek çok filozof ve bilim insanının, evrimsel tarihin belirli bir anında, hayvan bedenlerine bağlı, zihinsel özelliklere sahip ruhların ortaya çıktığını kabul etmekteki isteksizliği, bana öyle geliyor ki, kısmen, böyle bir şey olduysa bile, bunun nasıl gerçekleştiğine dair bir açıklama bulamamalarından kaynaklanmaktadır. Ancak bir şeyin nasıl orada olduğunu açıklayamadığınız için onun orada olmadığını söylemek son derece mantıksızdır. Açık olan gerçeği kabul etmeliyiz; ve eğer bunu açıklayamıyorsak, alçakgönüllü olmalı ve alim-i mutlak olmadığımızı kabul etmeliyiz. Ancak, ruhların ve zihinsel yaşamlarının oluşumunun doğa bilimlerine özgü türden cansız bir açıklaması olamasa da, teistin bir açıklaması olduğunu öne sürmeye devam ediyorum.

Bilimsel Açıklama Yok

Beyin olayları zihinsel olaylara, zihinsel olaylar da beyin olaylarına neden olduğundan, bilim insanları belki de insanlarda bu tür nedensel bağlantıların uzun bir listesini oluşturabilirler.

Bu listeye göre, belli türden beyin olayları mavi görüntülere, farklı türden beyin olayları ise kırmızı görüntülere neden olur; bir türden beyin olayları $36 \times 2 = 72$ inancına, başka türden beyin olayları ise güçlü bir çay içme arzusuna neden olur; kek yeme amacı ile kekin dolapta olduğu inancı, dolaba doğru bacak hareketlerine neden olan beyin olaylarına neden olur. Bu böyle gider. Ayrıca, muhtemelen, bilim insanları hangi ilkel beyinlerin bilince, yani ruhlara yol açtığını listeleyebilirler. “Muhtemelen” diye yazmamın nedeni, başka herhangi bir organizmanın -ister bedeni yeryüzünde normal cinsel süreçlerle oluşmuş bir hayvan, ister başka bir gezegendeki bir yaratık ya da fabrikada üretilmiş bir makine olsun- bilinçli olduğuna inanmak için tek dayanağımızın, davranışlarının ve beyin organizasyonunun kendimize benzerliği olmasıdır. Bilinçli olup olmadığına dair bağımsız bir kontrolümüz yoktur. Benzerlikler güçlü olmadığında -örneğin kurbağalar ve insanlar arasında olduğu gibi- hayvanın bilinçli olup olmadığı hiçbir şekilde açık değildir. Ancak bu tür şeyleri nasıl tespit edebileceğimize dair zorluklardan vazgeçelim ve beyin olayları ile zihinsel olaylar arasındaki nedensel bağlantıların listelerine ve hangi tür ilkel beynin bilince -yani ruhlara- yol açtığına dair listelere sahip olduğumuzu varsayalım; sonraki beyin olayları sonraki zihinsel olaylara, zihinsel olaylar da beyin olaylarına neden olur.

Yani olgular var. Sorun bunları açıklamaktır. Belirli bir hayvanın (belki de erken bir omurgalı) kadar ya da ondan daha büyük karmaşıklıkta bir beynin oluşumu neden bilince, yani zihinsel durumlara sahip bir ruha yol açar? Beyin olayları neden belirli zihinsel olaylara yol açmaktadır? Neden bu türden bir beyin olayı mavi bir görüntüye neden olurken, bu türden bir beyin olayı kırmızı bir görüntüye neden oluyor da tam tersi olmuyor? Çikolata yemek neden ananas tadı dediğimiz tada değil de çikolata tadı dediğimiz tada neden olan beyin olaylarına yol açar? Sadece bir korelasyon listesi, bu cümlelerin

neden doğru çeviriler olduğunu açıklayacak herhangi bir gramer ya da kelime sözlüğü olmadan, İngilizce cümleleri çeviren yabancı bir dilin cümlelerinin listesi gibi olacaktır. Gramer ve sözlüğün yokluğunda, yeni bir cümleyi tercüme edecek konumda değilsinizdir.

Bu fenomenlere cansız bir açıklama getirmek için 2. Bölümde açıklanan kriterleri karşılayan bilimsel bir ruh-beden teorisine ihtiyacımız olacaktır. Bu teori sinir, bilgisayar ya da başka bir maddi ağın bir ruha yol açacağını ve diğerinin açmayacağını; beyin olayının kırmızı bir görüntüye ve diğerinin mavi bir görüntüye neden olacağını; beyin olayının Rusya'nın büyük bir ülke olduğu düşüncesine ve diğerinin her insanın kendi mesleği olduğu düşüncesine neden olacağını takip eden birkaç basit yasa içerecektir vs. vs. Böylece teori, hangi yeni tür beyin olaylarının hangi yeni tür zihinsel olaylara yol açacağını ve hangi yeni tür makinelerin duygulara sahip olup hangilerinin olmayacağını tahmin etmemizi sağlayacaktır.

Bir mekanik teorisinin çok çeşitli mekanik fenomenleri açıklayabilmesini sağlayan şey, mekanik yasalarının hepsinin aynı türden şeylerle -maddi nesneler, kütleleri, şekilleri, boyutları ve konumları ile kütle, şekil, boyut ve konum değişimleriyle ilgilenmesidir. Ve materyal nesneler bu özellikleri bakımından birbirlerinden ölçülebilir şekillerde ayrılırlar (birinin kütlesi diğerinden iki kat fazladır ya da diğerinden üç kat daha uzundur). Özellikler ölçülebilir olduğu için, tüm cisimlerde ölçülen iki ya da daha fazla niceliği matematiksel bir formülle ilişkilendiren genel yasalara sahip olabiliriz. Sadece şu kütlede ve şu hızda bir cisim, şu kütlede ve şu hızda bir cisimle çarpıştığında şöyle şöyle sonuçlar ortaya çıkar, demek zorunda değiliz; ve bu sayısız farklı cisim için böyle devam eder. Çarpışan her maddi nesne çifti için, birincinin kütlesinin hızıyla çarpımı artı ikincinin kütlesinin hızıyla çarpımının toplamının her zaman korunacağını söyleyen genel bir formüle, bir yasaya sahip

olabiliriz. Ancak bu sadece kütle ve hız bir ölçekte -örneğin gram veya metre/sn- ölçülebiliyorsa geçerli olabilir.

Bugün bir ruh-beden teorisi çok farklı türden şeylerle ilgilenecektir. Materyal nesnelerin kütlesi ve hızı ile elektriksel ve diğer fiziksel özellikleri, ruhlara ait olan düşünce ve duyguların zihinsel (zati) özelliklerinden tamamen farklıdır. Fiziksel özellikler ölçülebilirdir. Dolayısıyla beyin olayları, içerdikleri kimyasal elementler (ki bunlar da ölçülebilir şekillerde birbirlerinden farklıdır) ve elektrik yükünün iletim hızı ve yönü bakımından birbirlerinden farklıdır. Ancak düşünceler ölçülebilir ölçeklerde birbirlerinden farklı değildir. Bir düşünce diğerine göre iki kat daha fazla anlam içermez. Dolayısıyla, beyin olaylarının özelliklerindeki değişimlerin zihinsel olaylar üzerindeki etkilerini gösteren genel bir formül olamaz, çünkü birincisi ölçülebilir açılardan farklılık gösterirken ikincisi göstermez. Düşünceler için geçerli olan, diğer türden zihinsel olaylar için de geçerlidir. Kızarmış biftek istemek, çikolata istemekten, bir şeyin iki kat daha fazla olmasıyla ayrılmaz. (Elbette, birinin altında yatan nedenler diğerinin altında yatan nedenlerden iki kat daha fazla bir şeye sahip olabilir, ama bu aynı şey değildir). Dolayısıyla, beyin olaylarındaki belirli varyasyonların nasıl arzu değişikliklerine yol açtığını gösteren genel bir formül olamaz; yalnızca beyindeki hangi varyasyonların hangi arzu değişikliklerine yol açtığının bir listesi olabilir ve duyumlar, düşünceler vb. diğer duyum ve düşüncelerden ölçülebilir şekillerde farklılık göstermediğinden, daha da açık bir şekilde duyumlar düşüncelerden ya da amaçlar inançlardan ölçülebilir şekillerde farklılık göstermez; dolayısıyla, bu beyin olayının neden bir amaca, bunun bir inanca ve bir diğerinin de çikolata tadına neden olduğuna dair genel bir formülden türetilen bir açıklama olamaz. Maddi nesnelerin ve ruhların zaman zaman sahip oldukları özellik türleri birbirinden çok farklı olmakla kalmaz, daha da açıkçası, maddi nesneler

ruhlardan tamamen farklı türde şeylerdir. Ruhlar birbirlerinden ya da başka herhangi bir şeyden daha fazla ya da daha az miktarda maddeden yapılmış olmak açısından farklı değildir. Dolayısıyla, yine, beyin karmaşıklığının artmasını bir ruhun ortaya çıkmasıyla ilişkilendiren genel bir formül olamaz. Sinir ağları gittikçe daha karmaşık hâle gelebilir, ancak bir karmaşıklık derecesinin bir ruha yol açmayacağı ve biraz daha fazlasının bir ruha yol açacağı yönünde bir formül olamaz. Bir ruha sahip olmak ya hep ya hiçtir (bir yaratık ya bir miktar duygu ve farkındalığa sahiptir ve dolayısıyla bir ruhu vardır ya da hiçbir duygu ve farkındalığı yoktur ve dolayısıyla ruhu da yoktur); ölçülemez. Bu nedenlerle ruh-beyin korelasyonunun bir açıklaması, bir ruh-beyin bilimi olamaz; sadece açıklanamayan nedensel bağlantıların uzun bir listesi olabilir.

Ama bilim bizi her zaman yeni keşiflerle şaşırtmaz mı? Bilim tarihi, bir bilim dalının görünüşte tamamen farklı olan başka bir bilim dalına indirgenmesi ya da görünüşte çok farklı olan bilimlerin bir süper bilime “entegre edilmesi” gibi pek çok “indirgeme” ile noktalanmıştır. Isı ile ilgilenen termodinamik, büyük madde parçacık gruplarının hızları ve aralarındaki çarpışmalarla ilgilenen istatistiksel mekaniğe indirgenmiştir; bir gazın sıcaklığının, moleküllerinin ortalama kinetik enerjisi olduğu kanıtlanmıştır. Optik, elektromanyetizmaya indirgend; ışığın elektromanyetik bir dalga olduğu kanıtlandı. Ayrı elektrik ve manyetizma bilimleri bir araya gelerek bir süper bilim olan elektromanyetizmayı oluşturdu. Hem zihinsel olayları hem de beyin olaylarını açıklayan bir süper-bilim olamayacağı iddiam doğruysa, bu kadar büyük entegrasyonlar nasıl başarılabilir?

Bu durumlar arasında çok önemli bir fark vardır. Görünüşte niteliksel olarak çok farklı varlıklar ve özelliklerle ilgilenen bilimlerin bir süper-bilim olarak daha önceki her entegrasyonu, bu varlıkların ve özelliklerin bazılarının gerçekten de göründükleri gibi olmadıklarını söyleyerek başarılmıştır. Bir yandan

altta yatan (hemen gözlemlenemeyen) maddi varlıklar ve fiziksel özellikler, diğer yandan da bunların yol açtığı duyuşsal özellikler arasında bir ayırım yapıldı. Termodinamik başlangıçta sıcaklık değişimi yasalarıyla ilgiliydi ve sıcaklığın bir nesnenin doğasında bulunan ve nesneye dokunduğunuzda hissettiğiniz bir özellik olduğu varsayılıyordu. Sıcak bir cismin hissedilen sıcaklığı gerçekten de parçacık hızları ve çarpışmalardan niteliksel olarak farklıdır. İstatistiksel mekaniğe indirgeme, sıcaklığın altında yatan neden (moleküllerin hareketi) ile moleküllerin hareketinin gözlemcilerde neden olduğu hisler arasında ayırım yaparak ve sıcaklığın gerçekte ne olduğunun birincisi olduğunu, ikincisinin ise sadece sıcaklığın bizim gibi gözlemciler üzerindeki etkisi olduğunu söyleyerek başarıldı. Bu yapıldığında, sıcaklık doğal olarak istatistiksel mekaniğin kapsamına girer çünkü moleküller parçacıktır; varlıklar ve özellikler artık farklı türlerden değildir. İki bilim de artık aynı (ölçülebilir) türden varlıklar ve özelliklerle uğraştığından, birinin diğerine indirgenmesi artık pratik bir olasılık hâline geldi. Ancak bu indirgeme, hissedilen sıcaklığın nedenlerinden ayrılması ve yalnızca ikincisinin açıklanması pahasına gerçekleştirilmiştir.

Bir bilimin diğerine diğer tüm “indirgemeleri” ve görüşünde çok farklı özelliklerle ilgilenen ayrı bilimlerin “entegrasyonu”, bir bilimin ilgilendiği görünür özelliklerin (renk, ısı, ses, tat gibi “ikincil nitelikler”) fiziksel dünyaya ait olduğunu inkâr eden bu araçla başarılmıştır. Onları zihinsel dünyaya çekti. Ancak zihinsel olayların kendileri sorunuyla yüzleşmeye başladığınızda bunu yapamazsınız. Zihinsel olayların kendilerini açıklayacaksa, onları ve altında yatan nedenleri birbirinden ayıramaz ve yalnızca ikincisini açıklayamazsınız. Aslında, bilimin bütünleşik bir fiziko-kimya üretmedeki muazzam başarısı, renkleri, kokuları ve tatları fiziksel dünyadan ayırmak ve bunları tamamen özel duyuşsal fenomenler olarak görmek pahasına elde edilmiştir. Bilim tarihinin kanıtlarının

gösterdiği şey, bilimlerin entegrasyonunu sağlamanın yolunun zihinsel olanı görmezden gelmek olduğudur. Fiziksel dünya basit yasalarla yönetilir (yani maddi nesneler aynı basit güçlere ve yükümlülüklere sahiptir); bu yasaları keşfetmenin yolu zihinsel olanı görmezden gelmektir. Bilimin fizik ve kimyadaki muazzam entegrasyonunu sağlamadaki başarısı, zihin dünyası ile fizik dünyasını entegre etmede nihai bir başarıyı görünüşe göre dışlayan şeyin ta kendisidir.

4. Bölümde gördüğümüz üzere, Darwinci doğal seçim yoluyla evrim teorisi, nihai bir açıklama olmasa da, insan ve hayvan bedenlerinin evrimine bir açıklama getirebilmektedir. Ancak bu Darwinci açıklama cansız robotların evrimini de aynı derecede iyi açıklayacaktır. Darwinizm bize bedenlerin bilinçle, yani ruhlarla nasıl bağlantılı hâle geldiği hakkında da bir şeyler söyleyebilir mi? Doğal seçim bir eleme teorisidir; evrimin ortaya çıkardığı pek çok varyantın neden elendiğini açıklar: hayatta kalmak için uygun değillerdi. Ancak neden ilk aşamada ortaya çıktıklarını açıklamaz. Fiziksel varyantlar (zürafanın boynunun uzunluğu gibi) söz konusu olduğunda, yeni varyantın kimyanın temel yasalarına uygun olarak ortaya çıkmasına neden olan özelliklere sahip yeni bir gen üreten bir mutasyon (rastgele bir kimyasal değişim) açısından şüphesiz yeterli bir açıklama vardır. Ancak bizim sorunumuz, bazı fiziksel durumların neden inançlar, arzular, amaçlar, düşünceler ve hisler gibi zihinsel özelliklere sahip ruhların ortaya çıkmasına neden olduğunu açıklamaktır. Darwinizm bu sorunun çözümünde hiçbir işe yaramaz.

Bununla birlikte, Darwinci teori farklı bir sorunun çözümünde işe yarayabilir ve kesinlikle üçüncü bir sorunun çözümünde de işe yarar; ancak bu sorunların hiçbirisi asıl sorunla karıştırılmamalıdır. Bu ek sorunlardan ilki, evrimsel tarihte ilk kez ortaya çıkan bilinçli hayvanların neden hayatta kaldığıdır. Darwinci teori, bilinçli organizmaların hayatta kalma

mücadelesinde, çevrelerine benzer şekillerde tepki vermeye programlanmış bilinçsiz organizmalara göre bir avantaja sahip olduğunu gösterebilir. Bunun ne olabileceğini görmek zordur, ancak belki de bir avantaj vardır.

İkinci ek sorun, Darwinizmin net ve bana göre oldukça açık bir şekilde doğru bir yanıt üretebileceği bir sorundur. Bu sorun şudur. Zihin-beyin bağlantılarının varlığı ve zihinsel bir yaşama sahip organizmaların hayatta kalma mücadelesinde tercih edileceği göz önüne alındığında, zihinsel olaylara neden olan ve bu olayların neden olduğu beyin olayları neden diğer bedensel olaylarla ve beden dışı olaylarla bu şekilde bağlantılıdır? İnançları ele alalım. Bir beyin olayı, bir masanın mevcut olduğu inancına neden olur. Bu beyin olayına, bir masadan gelen ışık ışınlarıyla gözde bir masa görüntüsü oluştuğunda, gözden optik sinir boyunca bir sinir uyarısına neden olur. Ancak, masa inancına neden olan beyin olayının dış dünyada oldukça farklı olaylardan kaynaklandığı bir hayvan evrimleşmiş olabilir. Beyin ile dış dünya arasındaki bu özel bağlantılar nedendir? Cevap açık: İnançları olan hayvanların, inançları büyük ölçüde doğruysa hayatta kalma olasılıkları daha yüksektir. Yanlış inançlar -örneğin yiyeceklerin veya avcılarının yeri hakkında- yiyecek veya avcı mücadelesinde hızlı bir şekilde elenmeye yol açacaktır. Eğer masa olmadığına inanıyorsanız, masa varsa üzerine düşersiniz vs. vs. İnançlara yol açan beyin durumlarının nedensel zincirlerle dış dünyaya bağlandığı, öyle ki nedensel zincirin normalde yalnızca beyin durumuna neden olan bir durum tarafından etkinleştirildiği ve bunun da söz konusu durumun geçerli olduğu inancına neden olduğu kişiler, normalde dünya hakkında doğru inançlara sahip olacak ve sonuç olarak hayatta kalma olasılıkları daha yüksek olacaktır. Benzer şekilde, beyin olaylarının neden olduğu arzulara sahip olacağım göz önünde bulundurulduğunda, bazı koşullarda diğer koşullardan daha

fazla arzuya sahip olmamın evrimsel avantajları vardır; örneğin, tok olduğumdan ziyade aç olduğumda yemek arzusu duymam gibi. Amaçlar tarafından üretilen beyin olaylarının neden amaçlanan beden hareketlerine yol açtığı konusunda da aynı türden bir açıklama yapılabilir. Ayağımı hareket ettirmeye çalıştığımda onun yerine elim hareket etseydi, yırtıcı hayvanlar çok geçmeden beni yakalardı. Ancak (beyin olaylarının zihinsel olaylara neden olduğu göz önüne alındığında) beynin neden sinirlerle vücudun geri kalanına bu şekilde bağlandığına dair bu doğru açıklama, beyin olaylarının neden zihinsel olaylara neden olduğunu açıklamaz, ki bu oldukça farklı bir sorundur. Benzer şekilde zihinsel olayların neden beyin olaylarına neden olduğunu da açıklamaz.

O hâlde, özetle, hayvanların zihinsel yaşamının evrimi (yani belirli zihinsel olaylara sahip ruhları olan hayvanlar) şunları içerir:

- (a) belirli fiziksel-zihinsel bağlantıların mevcut olması (belirli fiziksel olayların belirli zihinsel özelliklere sahip ruhların varlığına neden olması ve bunun tersi);
- (b) hayatta kalma mücadelesinde avantajlı olan ruhlara yol açan beyinlere sahip hayvanların var olması;
- (c) evrimin, beyinleri vücutlarına belirli şekillerde “bağlanmış” hayvanları seçmesi.

Darwinci mekanizmalar (c) ve muhtemelen (b)'yi açıklayabilir; ancak ne Darwinizmin ne de başka bir bilimin (a)'yı açıklama ihtimali vardır. Hayvanların en yeni ve çarpıcı özelliklerinin (bilinçli duygu, seçim ve akıl yaşamları) ortaya çıkışı tamamen bilimin menzilinin dışında kalıyor gibi görünmektedir.

Yine de ruh ve beyin arasında, bilimin açıklayabileceği türden maddi nesnelerin güçlerinden ve eğilimlerinden kaynaklanmayan bu nedensel bağlantılar vardır. Belirli türden beyin olayları ile belirli türden zihinsel olaylar arasında nedensel

bağlantılar vardır; ve beyin olayları ile ruhların varlığı arasında nedensel bağlantılar vardır.

Ancak şimdi ikinci iddiayı bile nitelendirmek zorundayım. Belirli ilkel beyin durumları ruhların varlığına neden olabilir: Cenin beyni belirli bir gelişim aşamasına ulaştığında kendisiyle bağlantılı bir ruh ortaya çıkar. Ancak neden olamayacağı şey, hangi ruhun onunla bağlantılı olduğudur. Benim ruhumun bu beyne, sizinkinin de buna bağlı olmasına neden olan şey, bu beynin, bu genlerden doğan bu fetüsün moleküllerinin güçleri olamaz. Bilimin, sizin ve benim beyinlere, bizim bağlı olduğumuzun tam tersi bir şekilde bağlı olmamız gerektiğini keşfetmesi, olay türleri arasındaki tüm düzenliliklerle (bu tür bir beyin organizasyonu ve bir tür şeyin -ruhun- varlığı) eşit derecede uyumlu olacaktır. Herhangi birinin hayal edebileceği ve bunun neden o şekilde değil de bu şekilde olduğunu açıklayabilecek olası bir bilimsel keşif yoktur. Bağlantı kurulduktan sonra, belirli bir beyne uygun hâle gelmeye başlarız; bir erkek beyne bağlandığımda, erkek düşüncelerine sahip olmaya başlarım. Ancak bunun, şekillenmemiş karakterdeki “Ben”in neden bir kadın beyni yerine bir erkeğe uygun olduğu sorusuyla hiçbir ilgisi yoktur. Burada bilim öylece durmaktadır.

Teistik Açıklama

Ancak teizm bu tür şeylere bir açıklama getirebilir. Her şeye gücü yeten Tanrı, ruhları bedenlerle birleştirebilir. Belirli beyin olayları-zihinsel olay bağlantılarının var olmasına neden olabilir. Bunu, moleküllerin beyne dönüştüklerinde bağlı oldukları ruhlarda zihinsel olaylar üretme güçlerine ve bu tür bağlı ruhların amaçlarını (kimyanın analiz ettiği sıradan güçlerden kaynaklanmayan yeni güçler ve yükümlülükler) gerçekleştirme yükümlülüklerine sahip olmalarını sağlayarak yapabilir. İlk aşamada ruhları yaratabilir ve bir ceninin beyin olayları bir ruhun beyne bağlanmasını gerektirdiğinde

her bir ruhun hangi beyne (ve dolayısıyla bedene) bağlanacağını seçebilir.

Tanrının, keyifli duyumlara sahip olabilen, arzularını tatmin edebilen, dünyanın nasıl bir yer olduğuna dair inançlara sahip olabilen ve bu inançlar ışığında dünyada bir fark yaratarak kendi amaçlarını oluşturabilen mücessem hayvanların ve insanların varlığının iyiliği için ruhların varlığına neden olmak ve onları mücessem kılmak için iyi bir nedeni vardır. Bu, zihinsel olaylar ile beyin olayları arasında düzenli nedensel bağlantıların varlığını gerektirir. Bacağımızı her hareket ettirmeye çalıştığımızda beyinde ve dolayısıyla vücutta farklı bir etki meydana geliyorsa -bir seferinde kolumuz hareket ediyor, bir seferinde kendimizi hapsirirken buluyorsak vb.- dünyada bir fark yaratamayız. Aynı şekilde, eğer bir nesne ile diğerini ayırt edebiliyorsak, bunların farklı görünmesi (hissettirmesi vs.) ve dolayısıyla her türden nesnenin neden olduğu beyin olayları ile bunlara ilişkin zihinsel görsel izlenimler arasında düzenli bir nedensel bağlantı olması gerekir. Ve eğer üreme gibi müthiş bir güce sahip olacaksak, cinsel eylemlerimiz, bunların doğurduğu cenin ve bu ceninle bağlantılı bir ruh ya da başka bir şey arasında düzenli bağlantılar olmalıdır. Tanrı'nın tüm bu bağlantıları kurmak için bir nedeni vardır. Bu ruhu bu belirli bedenle birleştirmek için de bir nedeni olabilir, ancak bir ruhu farklı bir beden yerine bir bedenle birleştirmek için bir neden yoksa, bir ya da diğer bağlantıyı üretmek için "zihinsel bir yazı tura" yoluyla bir nedeni vardır; yani, hangi bağlantının geçerli olduğunu bir şans meselesi hâline getirir.

Mükemmel derecede iyi bir Tanrı yaratıkları sevecektir. Fareler ve köpekler gibi dar kapsamlı amaçları ve inançları olan yaratıklar da dâhil olmak üzere farklı doğalara sahip yaratıkları sevecektir. Ancak insanları yaratmak için özel bir nedeni vardır. İnsanlar sahip oldukları inançlar ve amaçlar bakımından üst hayvanlardan farklıdır. Örneğin, ahlaki inançlarımız,

varoluşumuzun kökenine dair inançlarımız ya da temel matematik teorilerimiz vardır. Bundan şuna geçebiliriz ve inançlarımız bilinçli olarak başka inançlara dayanır (Romalılar hakkında belirli bir inanca sahip oluruz çünkü Chichester'da bir şeyin bulunduğuna inanırız). Amaçlarımız sadece yiyecek ya da içecek elde etmeye yönelik anlık amaçlar değil, karmaşık makineler yaratmaya, güzel binalar inşa etmeye yönelik amaçlar ve kendimizi ve birbirimizi değiştirmeye yönelik amaçlardır: karakterlerimizi doğal olarak şu değil de bu tür eylemleri yapmaya meyilli olacak şekilde şekillendirmek gibi.

İnsanların da özgür iradeye sahip olduğuna inanıyorum ve bunu 1. Bölümde belirtmiştim; yani amaçlarımız tamamen beyin durumlarımız ya da başka herhangi bir şey tarafından belirlenmiyor. Seçmemiz gibi, nasıl seçeceğimiz bize kalmış gibidir. Bu aşamada okuyucunun aklına gelebilecek bir itiraz hakkında kısaca bir şeyler söylemeliyim. Beyin, normal bilimsel yasaların işlediği sıradan bir maddi nesne değil midir? O hâlde bir insan bilimsel yasaları ihlal etmeden kolunu hareket ettirip ettirmemeyi ya da herhangi bir kamusal davranışı gerçekleştirip gerçekleştirilmeyi nasıl özgürce seçebilir? Çünkü bir insanın kolunu hareket ettirmesinin ya da kamuya açık herhangi bir şey yapmasının yolu, beyinde (istmeden) bir olay meydana getirmesi ve böylece kamuya açık hareketi niyetli olarak gerçekleştirmesidir. O hâlde, eğer insanlar özgür iradeye sahipse, o zaman beyinde işleyen normal bilimsel yasaları engelleyemezler mi? Buna verilebilecek yanıtlardan biri, beynin sıradan bir maddi nesne olmadığıdır, zira sıradan maddi nesnelerin aksine beyin ruhları ve onların zihinsel yaşamlarını doğurur. Dolayısıyla beynin tamamen sıradan maddi nesnelerle ilgili normal fizik yasaları tarafından yönetilmesini beklememiz gerekmez. Ancak ikinci bir yanıt, beyin diğer maddi nesneleri yöneten yasalarla aynı yasalar tarafından yönetilse bile, bunun yine de insanların özgür iradeye

sahip olmasıyla uyumlu olabileceğidir. Çünkü modern fiziğin iki büyük teorisinden biri olan Kuantum Teorisi, küçük ölçekteki fiziksel dünyanın tamamen deterministik olmadığını göstermektedir. Atomların ve daha da küçük olan elektronların, protonların, fotonların ve atomları oluşturan diğer temel parçacıkların davranışlarını bir öngörülemezlik unsuru yönetir. Bu öngörülemezlik sadece insanın etkileri tahmin etme becerisinin bir sınırı değil, eğer Kuantum Teorisi doğruysa, maddi nesnelerin ne ölçüde kesin etkilere sahip olduğunun, fiziksel dünyanın ne ölçüde deterministik olduğunun da bir sınırıdır. Bir elektronun veya fotonun tam olarak nasıl hareket edeceği tahmin edilemez, ancak genellikle bir yol boyunca hareket etmesinin başka bir yol boyunca hareket etmesinden daha olası olduğunu söyleyebiliriz. Aynı şekilde bir tür atomlar sıklıkla “bozunarak” başka bir tür atoma dönüşür. Kuantum Teorisinin bize söyleyebileceği tek şey, örneğin bir radyum atomunun belirli bir süre içinde bozunmasının ne kadar olası olduğudur, tam olarak ne zaman bozunacağı değil. Ancak, atomik düzeyde bu tür bir öngörülemezlik normalde daha büyük ölçekte önemli bir öngörülemezliğe yol açmazken, bunu yapabilir. Bir atomun belirli bir süre içinde bozunması hâlinde bir nükleer bombanın patlamasını, aksi hâlde patlamamasını sağlayacak bir makine inşa edebiliriz. O zaman bombanın patlayıp patlamayacağını tahmin edemezdik. Şimdi beyin de küçük değişiklikleri büyüten karmaşık bir makinedir ve durum pekâlâ şöyle olabilir: Beyindeki öngörülemeyen küçük değişiklikler düşüncelerimize ve gözlemlenebilir davranışlarımıza neden olan değişikliklerdir. Bu durumda, insanlar amaçlarını şu ya da bu şekilde düşünmek ya da şu ya da bu şekilde davranmak olarak belirlediklerinde, bilim tarafından öngörülemeyen küçük değişikliklere neden olurlar ve bunlar da düşünce ve davranışa neden olur. Bu şekilde insanlar, beyni yöneten fiziksel yasaları ihlal

etmeden özgür iradelerini kullanabilirler. Bu iki yanıt, özgür insan seçimiyle ilgili olarak her şeyin görüldüğü gibi olmadığını varsaymak için fizikten kaynaklanan hiçbir neden olmadığını göstermektedir.

Dolayısıyla biz insanlar dünya hakkında doğru ve derin inançlar edinmek ve sadece geniş ölçekte çevremizi değil kendimizi de karmaşık şekillerde şekillendirmek için büyük olanaklara sahibiz. Pek çok farklı şekilde iyi ve kötü arasında seçim yapabiliriz ve seçimlerimiz büyük bir fark yaratır. Cömert bir Tanrı'nın böyle varlıklar yaratması için bir nedeni vardır.

Bu bölümde ortaya konan kanıtlar, ruhların varlığının ve bedenlerle olan bağlantılarının doğa yasalarında kodlanan fiziksel süreçlere bağlı olmadığını göstermektedir. Cenin beyinlerine ve onların bağlı olduğu ruhlara, bilimsel bir açıklaması olmayan bazı yeni güçler verilmiştir. Basit bir hipotez olan Tanrı'nın varlığı, son bölümde tartışılan fenomenleri beklememize yol açmaktadır. Dolayısıyla bunlar Tanrı'nın varlığına daha fazla kanıt teşkil etmektedir. Her ne kadar beynin güçleri ve gözden belirli sinir uyarıları aldığında bunları kullanma eğilimi, benim mavi bir görüntüye sahip olmamın tam bir açıklamasını sağlasa da, bu güçler Tanrı tarafından yaratılmış ve korunmuştur ve bu nedenle onun eylemi mavi görüntünün oluşumunun nihai açıklamasını sağlar. Tanrı'nın eylemi aynı zamanda bu bedene bağlı olan bir ruhun (ve bu ruhun sizinkinden ziyade benim ruhum olmasının) nihai açıklamasını da sağlar. Tanrı'nın dünyada başka pek çok şeyi "ikincil nedenler" (yani doğal süreçler) aracılığıyla gerçekleştirirken, insan ruhlarını yaratmak ve onları bedenlere bağlamak için doğrudan müdahale ettiği yaygın (evrensel olmasa da) bir Hristiyan doktrini olmuştur. Ben bunun ötesine geçerek aynı şeyin üst hayvanların ruhları için de geçerli olduğunu öne sürdüm.

TANRI KÖTÜLÜĞE NEDEN İZİN VERİR?

Bu dünya bu anlamda açıkça ilahi bir dünyadır: Biz insanlar kendi kaderimiz, dünyamızın ve diğer sakinlerinin kaderi üzerinde büyük bir etkiye sahip olabiliriz; ve bunun böyle olması bizim için çok iyidir. Yine de hayvanlar ve insanlar acı çekiyor (doğal hastalık ve kaza süreçleriyle) ve birbirlerinin acı çekmesine neden oluyorlar (birbirimizi yaralıyor, sakat bırakıyor ve açlıktan ölmemize neden oluyoruz). Yani dünya çok fazla kötülük içermektedir. Her şeye gücü yeten bir Tanrı bu kötülüğü önleyebilirdi ve kesinlikle mükemmel derecede iyi ve her şeye gücü yeten bir Tanrı bunu yapardı. Öyleyse bu kötülük neden var? Varlığı Tanrı'nın varlığına karşı güçlü bir kanıt değil midir? *Teodise* olarak bilinen bu sorun, Tanrı'nın neden böyle bir kötülüğün meydana gelmesine izin verdiği-ne dair bir açıklama yapamadığımız sürece bu böyle devam edecektir. Ben bunun yapılabileceğine inanıyorum ve bu bölümde bir teodisenin ana hatlarını çizeceğim. 1. Bölümde olduğu gibi bu bölümde de, Tanrı'nın şunu ya da bunu yapacağını yazarken, Tanrı'nın varlığına kesin gözüyle bakmadığımı, yalnızca, eğer bir Tanrı varsa, bazı kötülüklerin meydana gelmesine izin vermek de dâhil olmak üzere bazı şeyleri yapmasının beklenebileceğini iddia ettiğimi vurguluyorum; ve bu

nedenle, bunların meydana gelmesinin onun varlığına karşı bir kanıt olmadığını iddia ediyorum.

Benim ya da bir başkasının teodise inşa etmeye yönelik herhangi bir girişiminin duygusuz, hatta insanların çektiği acılara karşı tamamen duyarsız görünmesi kaçınılmazdır. Ateistlerin yanı sıra pek çok teist de teodise inşa etme girişiminin acıya karşı ahlaksız bir yaklaşım sergilediğini düşünmektedir. Okuyucudan sadece, insanların çektiği acılara karşı tamamen duyarsız olmadığımı ve zehirlenme, çocuk istismarı, yas, hücre hapsi ve evlilikte sadakatsizlik gibi acıları herkes kadar önemsemişime inanmasını isteyebilirim. Doğru, çoğu durumda bir papazın bu bölümü en kötü anlarında ani sıkıntı yaşayan mağdurlara teselli için okumasını tavsiye etmem. Ancak bunun nedeni argümanların sağlam olmaması değildir; sadece derin sıkıntı içindeki çoğu insanın tartışmaya değil teselliye ihtiyacı vardır. Yine de Tanrı'nın kötülüğe neden izin verdiğine dair bir sorun vardır ve eğer teist (soğukkanlı bir anda) buna tatmin edici bir cevap veremiyorsa, o zaman Tanrı'ya olan inancı rasyonel olmaktan uzaktır ve ateistin de bunu paylaşması için hiçbir neden yoktur. Bu bölümdeki argümanı anlayabilmek için, her birimizin kendi hayatının ve yakın akraba ve arkadaşlarının hayatının özel durumundan (ki bu hayat kolayca dünyadaki tek önemli şey gibi görünebilir) biraz geri çekilmesi ve çok genel olarak cömert ve sonsuz bir Tanrı'nın kısa bir dünya hayatı boyunca insanlara ne gibi iyi şeyler verebileceğini sorması gerekir. Elbette zevk heyecanları ve hoşnutluk dönemleri iyi şeylerdir ve -diğer şeyler eşit olduğunda- Tanrı kesinlikle bunlardan bolca sağlamaya çalışacaktır. Ancak cömert bir Tanrı bunlardan daha derin iyi şeyler vermeye çalışacaktır. Bize kendimiz, birbirimiz ve dünya için büyük sorumluluklar vermeye çalışacak ve böylece nasıl bir dünya olacağını belirleyen kendi yaratıcı faaliyetinde bir pay verecektir. Ve yaşamlarımızı değerli, kendimize

ve birbirimize faydalı kılmaya çalışacaktır. Sorun şu ki, Tanrı yolda pek çok kötülüğe izin vermeden bize bu iyilikleri tam anlamıyla veremez.

Kötülük sorunu çeşitli iyi durumların yokluğu sorunu değildir. 1. Bölüm'de Tanrı'nın ne kadar iyi yaratırsa yaratsın, daha fazlasını yaratabileceğini ve genel olarak yaratma zorunluluğu olmadığını belirtmiştik. Bu nedenle ölüm kendi başına bir kötülük değildir; ölüm sadece iyi bir durumun, yaşamın (ve her durumda Tanrı'nın bize daha fazlasını vermeyi seçebileceği, ölümden sonra bir yaşam vererek) sona ermesidir. Ölüm erken gelirse ya da başkalarına büyük acı verirse bir kötülük olabilir; ama kendi başına bir kötülük değildir. Ancak Tanrı'nın isterse ortadan kaldıracabileceği pek çok kötülük, olumlu kötü durum vardır. Ben bunları ahlaki kötülükler ve doğal kötülükler olarak ikiye ayırıyorum. "Doğal kötülük"ten, insanlar tarafından niyetli olarak üretilmeyen ve insanların ihmalleri sonucunda ortaya çıkmasına izin vermedikleri tüm kötülükleri anlıyorum. Doğal kötülük, insanların olduğu kadar hayvanların da hem fiziksel acılarını hem de zihinsel acılarını; hastalıkların, doğal afetlerin ve insanlar tarafından öngörülemeyen kazaların beraberinde getirdiği tüm acıları içerir. "Ahlaki kötülük" kavramından, insanların yapmamaları gereken şeyleri niyetli olarak yapmalarının neden olduğu (ya da yapmaları gereken şeyleri ihmal ederek yapmamalarının yol açtığı) tüm kötülükleri ve ayrıca bu tür niyetli eylemlerin ya da ihmalkârlıkların yol açtığı kötülükleri anlıyorum. Kötü ebeveynin çocuğuna vurduğu darbenin verdiği duysal acı, ebeveynin çocuğunu sevgiden mahrum bırakmasının verdiği zihinsel acı, bunu önleyebilecek yabancı devletlerin üyelerinin ihmali nedeniyle Afrika'da meydana gelmesine izin verilen açlık ve ayrıca niyetli olarak acıya neden olan veya açlığı önlemeye çalışmayan ebeveynin veya politikacının kötülüğü buna dâhildir.

Ahlaki Kötülük

Herhangi bir teodisenin ana çekirdeğinin, başlangıçta ahlaki kötülükle ilgilenen, ancak pek çok doğal kötülükle de ilgilenecek şekilde genişletilebilecek olan “özgür irade savunması” olması gerektiğine inanıyorum. Özgür irade savunması, insanların özgür ve sorumlu seçim olarak adlandıracağım belirli bir tür özgür iradeye sahip olmalarının büyük bir iyilik olduğunu, ancak eğer sahip olurlarsa, o zaman zorunlu olarak ahlaki kötülüğün doğal imkânı olacağını iddia eder. (“Doğal imkân” derken kötülüğün ortaya çıkıp çıkmayacağını önceden belirlenemeyeceğini kastediyorum.) İnsanlara böyle bir özgür irade veren bir Tanrı, zorunlu olarak bu olasılığı ortaya çıkarır ve kötülüğün meydana gelip gelmeyeceğini kendi kontrolü dışına çıkarır. Tanrı’nın bize böyle bir özgür irade verip de bunu her zaman doğru şekilde kullanmamızı sağlayabileceğini düşünmek mantıken mümkün değildir, yani kendi içinde çelişkili olacaktır.

Özgür ve sorumlu seçim, sadece alternatif eylemler arasında seçim yapabilme gibi dar anlamda bir özgür irade değildir, seçimimiz nedensel olarak daha önceki bir neden tarafından zorunlu kılınmamıştır. Son bölümde belirtilen nedenlerden ötürü, insanların bu tür bir özgür iradeye sahip olduğunu ileri sürdüm. Ancak insanlar, yalnızca eşit derecede iyi ve önemsiz iki alternatif arasında özgürce seçim yapabildikleri için bu tür bir özgür iradeye sahip olabilirler. Özgür ve sorumlu seçim daha ziyade (tartışılan türden) iyi ve kötü arasında, fail, diğerleri ve dünya için büyük bir fark yaratan önemli seçimler yapmak için özgür iradedir.

Özgür iradeye sahip olduğumuz göz önüne alındığında, kesinlikle özgür ve sorumlu bir seçime sahibiz. İnsanların kendileri, başkaları ve dünya için yaratabilecekleri farkı kendimize hatırlatalım. İnsanların kendilerine ve başkalarına haz

verici duygular yaşatma ve değerli faaliyetlerde bulunma -tennis ya da piyano oynama, tarih, bilim ve felsefe konularında bilgi edinme ve başkalarına bu konularda yardımcı olma ve böylece bu tür duygular ve faaliyetler üzerine kurulu derin kişisel ilişkiler kurma- fırsatları vardır. İnsanlar karakterlerini oluşturabilecek şekilde yaratılmışlardır. Aristoteles'in ünlü bir sözü vardır: "Adil eylemlerde bulunarak adil, ihtiyatlı eylemlerde bulunarak ihtiyatlı, cesur eylemlerde bulunarak cesur oluruz." Yani, zor olduğunda adil bir eylemde bulunarak -doğal eğilimlerimize ters düştüğünde (arzulardan anladığım budur)- bir dahaki sefere adil bir eylemde bulunmayı kolaylaştırırız. Arzularımızı kademeli olarak değiştirebiliriz, böylece örneğin adil eylemlerde bulunmak doğal hâle gelir. Böylelikle kendimizi tabi olduğumuz daha az iyi arzuların gücünden kurtarabiliriz. İnsanlar bilgi edinmeyi ve bu bilgiyi çeşitli türlerde makineler inşa etmek için kullanmayı seçerek dünyada yaratabilecekleri farklılıkların kapsamını genişletebilirler, yüz yıllarca sürecektir üniversiteler inşa edebilirler ya da bir sonraki nesil için enerji tasarrufu yapabilirler; ve on yıllar boyunca iş birliği yaparak yoksulluğu ortadan kaldırabilirler. Özgür ve sorumlu seçim olanakları muazzamdır.

İnsanların özgür seçimlerinin diğer insanlara karşı *hakiki* bir sorumluluk içermesi iyi bir şeydir ve bu da onlara fayda *ya da* zarar verme fırsatını içerir. Tanrı insanlara fayda sağlama *ya da* zarar verme gücüne sahiptir. Eğer Tanrı'nın yaratıcı işinde diğer faillere de pay verilecekse, onların da bu güce sahip olması iyi bir şeydir (belki daha az derecede olsa da). Faillerin birbirlerine fayda sağlayabildikleri ama zarar veremedikleri bir dünya, birbirlerine karşı sadece çok sınırlı sorumluluklarının olduğu bir dünyadır. Eğer size karşı sorumluluğum size bir video kamera verip vermemekle sınırlıysa, ama size acı çektiremiyor, büyümenizi engelleyemiyor ya da eğitiminizi kısıtlayamıyorsa, o zaman size karşı çok fazla

sorumluluğum yok demektir. Temsilcilere hemcinsleri için yalnızca bu kadar sınırlı sorumluluklar veren bir Tanrı, fazla bir şey vermiş olmazdı. Tanrı, nasıl bir dünya olacağına dair çok önemli seçimi kendisine ayırırken, insanlara sadece ayrıntıları doldurmak gibi küçük bir seçim hakkı tanırdı. Büyük oğlundan küçük oğluna göz kulak olmasını isteyen ve büyük oğlunun her hareketini izleyeceğini ve büyük oğlu yanlış bir şey yaptığı anda müdahale edeceğini söyleyen bir baba gibi olurdu. Büyük oğul haklı olarak, babasının işini paylaşmaktan mutluluk duysa da, bunu ancak babanın elindeki seçenekler arasında ne yapması gerektiğine dair kendi kararlarını vermek kendisine bırakılırsa yapabileceğini söyleyebilir. İyi bir Tanrı, tıpkı iyi bir baba gibi, sorumluluğu devredecektir. Yaratıkların yaratılıştaki pay sahibi olmalarına izin vermek için, onlara zarar verme ve sakat bırakma, ilahi planı bozma seçeneği tanıyacaktır. Dünyamız, yaratıkların birbirlerine karşı böylesine derin sorumluluklarının olduğu bir dünyadır. Çocuklarıma yalnızca fayda sağlamakla kalmayıp onlara zarar da verebilirim. Onlara zarar vermemin bir yolu onlara fiziksel acı çektirmemdir. Ancak onlara yapabileceğim çok daha fazla zarar verici şey vardır. Her şeyden önce onların önemli bilgi, güç ve özgürlüğe sahip yaratıklar olarak yetişmelerini engelleyebilirim; benim sahip olduğum türden özgür ve sorumlu seçimlere sahip olup olmayacaklarını belirleyebilirim. İnsanların önemli ölçüde kötülük yapma olasılığı, bu özgür ve sorumlu seçime sahip olmalarının mantıksal bir sonucudur. Tanrı bile kötülükle sonuçlanma olasılığı olmadan bize bu seçimi veremezdi.

Şimdi, 1. Bölümde gördüğümüz gibi, bir eylem bir nedenden ötürü yapılmadıkça, yani bir şekilde iyi bir şey olarak görülmedikçe (ya kendi içinde ya da sonuçları nedeniyle) niyetli olmayacaktır. Eğer eylemleri yalnızca sebepler etkiliyorsa, özne tarafından en önemli olarak görülen sebep ne yapılacağını

belirleyecektir; yalnızca aklın etkisi altındaki bir fail genel olarak en iyi olarak gördüğü eylemi kaçınılmaz şekilde yapacaktır. Eğer bir fail genel olarak en iyi olarak gördüğü eylemi yapmıyorsa, akıl dışındaki faktörlerin kendisini etkilemesine izin vermiş olmalıdır. Başka bir deyişle, genel olarak değil ama sadece belirli bir açıdan iyi olarak gördüğü şeylere yönelik arzularının davranışını etkilemesine izin vermiş olmalıdır. Dolayısıyla, iyi ve kötü arasında bir seçim yapabilmek için, faillerin, doğru bir şekilde kötü olduğuna inandıkları şeylere yönelik bir arzular sistemi anlamında, hâlihazırda belirli bir ahlaksızlığa sahip olmaları gerekir. İyi ve kötü arasında seçim yapabilmem için aşırı yemek yemeyi, paradan ya da güçten adil payımdan fazlasını almayı, eşimi ya da ortağımı aldatarak bile olsa cinsel iştahımı tatmin etmeyi, sizin incindiğinizi görmeyi istemem gerekir. Bu ahlaksızlığın kendisi, daha büyük bir iyiliğin gerekli koşulu olan bir kötülüktür. Ciddi ve bilinçli olarak yapılan bir seçimi mümkün kılar, çünkü gerçek bir alternatif karşısında yapılmıştır. Özgür irade savunmasına göre, büyük iyinin gerekli koşulu olanın, gerçek kötülüğün kendisi değil, ahlaki kötülüğün doğal imkânı olduğunu vurguluyorum. Bunun gerçekleşip gerçekleşmemesi (Tanrı'nın seçimiyle) Tanrı'nın kontrolü dışındadır ve bize bağlıdır.

Ayrıca ve en önemlisi, sizin özgürce seçtiğiniz kötü eyleminiz sonucunda acı çekiyorsam, bu benim için hiçbir şekilde saf bir kayıp değildir. Belli bir açıdan benim için iyi bir şeydir. Hayattaki tek iyi şey duyusal haz ve tek kötü şey duyusal acı olsaydı, çektiğim acı benim için saf bir kayıp olurdu; ve modern dünya bu terimlerle düşünme eğiliminde olduğu için kötülük sorunu bu kadar keskin görünüyor. Eğer tek iyi ve kötü şeyler bunlar olsaydı, acı çekmenin meydana gelmesi gerçekten de Tanrı'nın varlığına kesin bir itiraz olurdu. Ancak kendi geleceğimizi, hemcinslerimizin ve dünyanın geleceğini özgürce seçmenin ve etkilemenin ne kadar büyük bir iyilik

olduğunu daha önce belirtmiştik. Şimdi de bir başka büyük iyiliğe, yaşamımızın bir amaca hizmet etmesine, kendimize ve başkalarına faydalı olmasına dikkat çekelim. Mesih'in şu sözlerini hatırlayın: "Vermek almaktan daha kutludur" (Aziz Pavlus'un aktardığı gibi [Elçilerin İşleri 20:35]). Kapımızın önünde bir dilenci belirdiğinde ve kendimizi bir şeyler vermek zorunda hissedip de verdiğimizde, bunun onun için bir şans olduğunu ama evde olan bizim için şans olmadığını düşünme eğilimindeyiz. İsa'nın sözleri böyle söylemiyor. Şanslı olanın biz olduğumuzu söylüyor, sadece biraz verebileceğimiz çok şeyimiz olduğu için değil, dilencinin mutluluğuna katkıda bulunma ayrıcalığına sahip olduğumuz için ve bu ayrıcalık paradan çok daha değerli olduğu için. Tıpkı özgürce iyilik yapmayı seçmenin büyük bir iyilik olması gibi, bir başkası tarafından değerli bir amaç için kullanılmak da iyi bir şeydir (yani, bizi bu şekilde kullanma hakkına, yetkisine sahip olduğu sürece). Büyük bir iyiliği mümkün kılmak için acı çekmenize izin verilmesi, bu ayrıcalık size zorla dayatılsa bile bir ayrıcalıktır. Ülkeleri için ölmelerine ve böylece ülkelerini yabancılardan baskısından kurtarmalarına izin verilenler ayrıcalıklıdır. Salt fiziksel acının kötülüğüne bizimkinden daha az takıntılı olan kültürler bunu her zaman kabul etmiştir. Ölen kişi savaşmak için askere alınmış olsa bile bunun yine de bir lütuf olduğunu kabul etmişlerdir.

Yirmi birinci yüzyıl insanı bile -bazen- mahkumlara daha rahat odalar vererek değil, engellilere yardım etmelerine imkân tanıyarak yardım etmeye çalıştığında; ya da her şeye sahip olan ve başkaları için hiçbir şey yapmayan "zavallı küçük zengin kıza" imrenmek yerine acıdığına bunu görmeye başlayabilir. Yirmi birinci yüzyıl başı Britanyası'nda yaygın olan bir olgu bu konuya özellikle dikkatimizi çekmektedir: işsizlik kötülüğü. Sosyal Güvenlik sistemimiz sayesinde, işsizler genel olarak çok fazla rahatsızlık duymadan yaşayabilecek kadar

paraya sahiptir; kesinlikle Afrika, Asya ya da Viktorya dönemi Britanyası'nda çalışan pek çok kişiden çok daha iyi durumdadırlar. İşsizlikle ilgili kötü olan şey, ortaya çıkan yoksulluk değil, işsizlerin işe yaramazlığıdır. Sıklıkla kendilerini toplum tarafından değersiz, işe yaramaz, "hurda yığnında" hissettiklerini belirtmektedirler. Haklı olarak katkıda bulunmalarının iyi olacağını düşünüyorlar; ancak bunu yapamıyorlar. Birçoğu, toplumun kendilerine ihtiyaç duymadığı bir sistem yerine faydalı işler yapmak zorunda oldukları bir sistemi tercih edecektir.

Bu gerçek, faydalı olmanın faydalı olan için bir fayda olduğu ve başkalarının ellerinde acı çeken ve böylece özgür ve sorumlu bir seçime sahip olan diğerlerinin iyiliğini mümkün kılanların bu açıdan kendilerinin de fayda sağladığı sonucunu doğurur. Bana zarar vermeyi seçerseniz acı çekmemin doğal olasılığı, seçiminizi gerçekten önemli kılan bir araçsa şanslıyım. Benim savunmasızlığım, acı çekmeye açıklığı (ki bu yanlış bir seçim yaparsanız benim de acı çekmemi zorunlu kılar), sizin sadece simülatördeki bir pilot gibi olmadığınız, hata yapsanız bile bunun önemli olmadığı anlamına gelir. Seçimlerimizin son derece önemli olması, iyi ya da kötü yönde büyük farklılıklar yaratabilmemiz, bir yaratıcının bize verebileceği en büyük armağanlardan biridir. Eğer benim çektiğim acılar onun size bu seçimi yapabilmesini sağlıyorsa, ben de bu açıdan şanslıyım demektir. Elbette acı çekmek başlı başına kötü bir şey olsa da, benim şansım bu acının rastgele, anlamsız bir acı olmamasıdır. Beni böylesine faydalı kılan, kırılğanlığımın bir sonucu olan acıdır.

Birisi tek iyi şeyin işe yarar olmak (ülkesi için ölmek ya da kendi elleriyle acı çekmeye karşı savunmasız olmak) değil, işe yarar olduğuna inanmanın -ülkesi için öldüğüne ve bunun işe yarar olduğuna inanmak- "iyi hissetme" deneyimi olduğuna itiraz edebilir. Ancak bu doğru olamaz. Rahatlatıcı inançlara sahip olmak ancak bunlar doğru inançlarsa

iyi bir şeydir. İşler iyi gitmediği hâlde iyi gittiğine ya da hayatınızın işe yaramadığı hâlde işe yaradığına inanmak iyi bir şey değildir. Rahatlatıcı bir yanıştan zevk almak bir hiledir. Ama doğru bir inançtan zevk alıyorsam, bu, inandığım şeylerin durumunun iyi bir şey olduğunu düşündüğüm anlamına gelmelidir. Kızımın okulda başarılı olduğuna dair doğru bir inançtan zevk alıyorsam, kızımın okulda başarılı olmasını (başarılı olduğuna inansam da inanmasam da) iyi bir şey olarak görüyor olmalıyım. Eğer böyle düşünmeseydim, kızımın iyi olduğuna inanmaktan herhangi bir zevk almazdım. Aynı şekilde, sizin elinizde acı çekmeye karşı savunmasız olduğum ve bunun iyi bir şey olduğu inancı, ancak sizin elinizde acı çekmeye karşı savunmasız olmanın kendisi iyi bir şeyse (buna inanıp inanmadığımdan bağımsız olarak) iyi bir şey olabilir. Kuşkusuz, hayatım faydalı olduğunda ve bu benim için iyi bir şey olduğunda, buna inanırsam ve bundan rahatlık duyarsam daha da iyi olur; ama bu ancak inansam da inanmasam da benim için zaten iyi bir şeyse daha da iyi olabilir.

Ancak acı çekmek bu şekillerde iyi amaçlara hizmet etse de, Tanrı'nın benim iznimi almadan sizin yararınız için acı çekmeme izin verme hakkı var mıdır? İtirazcılardan biri, hiç kimsenin bir A kişinin, A'nın rızası olmadan başka bir B kişinin yararına acı çekmesine izin verme hakkına sahip olmadığını söyleyecektir.

Başkalarının yararına kullanılabilecek sonuçlar üreteceğini umdukları tıbbi deneylerde hastaları gönülsüz deney nesneleri olarak kullanan doktorların yanlış bir şey yaptıklarına karar veriyoruz. Sonuçta, acı çekmenin faydasına ilişkin argümanlarım doğruysa, hepimizin başkalarının doğru şekilde tepki verme fırsatına sahip olabilmeleri için başkalarına acı çektirmemiz gerekmez mi?

Bununla birlikte, Tanrı ile doktorlar arasında çok önemli farklar vardır. Bunlardan ilki, varlığımızın yaratıcısı olarak

Tanrı'nın bizim üzerimizde, bizim diğer insanlar üzerinde sahip olmadığımız belirli haklara, belirli bir yetkiye sahip olmasıdır. O, varlığımızın her anında varlığımızın nedenidir ve bize olduğumuz ve sahip olduğumuz her şeyi veren doğa yasalarını sürdürür. Birinin kendi iyiliği ya da başkalarının iyiliği için acı çekmesine izin vermek için, ona karşı bir tür ebeveynlik ilişkisi içinde olmak gerekir. Kolayca önleyebileceğim bir iyilik uğruna bir yabancının acı çekmesine izin verme hakkına sahip değilim, ancak kendi çocuklarımla ilgili olarak bu tür bir hakka sahibim. Kendisinin ya da kardeşinin iyiliği için küçük oğlumun acı çekmesine izin verebilirim. Bu hakka sahibim çünkü küçük oğlumun varlığından, başlangıcından ve devamından kısmen de olsa ben sorumluyum. Onu doğurmuş, beslemiş ve eğitmişsem, karşılığında onun üzerinde sınırlı bazı haklarım vardır; çok sınırlı bir ölçüde onu değerli bir amaç için kullanabilirim. Eğer bu doğruysa, o zaman varlığımızın yaratıcısı olan Tanrı'nın bu konuda ebeveynlerimizden çok daha fazla hakkı vardır. Ancak doktorlar hastaları üzerinde, ebeveynlerin çocukları üzerinde sahip oldukları sınırlı haklara bile sahip değildir.

Ancak ikinci ve en önemli olarak, doktorlar hastalardan izin isteyebilirdi; ve hastalar, belli bir güce ve bilgiye sahip özgür failer olarak, kendilerinin kullanılmasına izin verip verme konusunda bilinçli bir seçim yapabilirlerdi. Buna karşın, Tanrı'nın seçimi hâlihazırda var olan failerin nasıl kullanılacağı ile ilgili değil, ne tür failer yaratılacağı ve bunların nasıl bir dünyaya yerleştirileceği ile ilgilidir. Tanrı'nın durumunda sorulacak hiçbir fail yoktur. Bir A failinin başka bir B için derin sorumluluk taşımasının iyi olduğunu savunuyorum (o da başka bir C için derin sorumluluk taşıyabilir). Tanrı'nın B'ye böyle bir şey isteyip istemediğini sorması mantıksal olarak mümkün değildir, çünkü A, B'nin özgürlük, bilgi ve güç bakımından büyümesinden sorumlu olacaksa, Tanrı'nın A'ya

sorumluluk verip vermemeyi seçmesi gerekmeden önce herhangi bir seçim yapabilecek kadar özgür ve bilgili bir B olmayacaktır. Bir bebeğe nasıl bir dünyada doğmak istediği sorulamaz. Yaratıcı bu seçimi yarattıklarından bağımsız olarak yapmak zorundadır. Dengeli bir şekilde hepsine fayda sağlamaya çalışacaktır. Onlara yaşam armağan etmek - beraberinde ne tür acılar getirirse getirsin- önemli bir faydadır. Ancak biri diğerinin ellerinde acı çektiğinde, çoğu zaman belki de bu acıdan daha ağır basacak kadar yeterli bir fayda değildir. Burada hatırlanması gereken nokta, acı çekenin çektiği acının, kendisine zarar veren kişinin iyi ile kötü arasında önemli bir seçim yapma fırsatına sahip olmasını sağlayan bir araç olmasının, aksi takdirde sahip olamayacağı ek bir fayda olduğudur.

Her ne kadar bu nedenlerle, ısrarla vurguladığım gibi, Tanrı insanların birbirlerine acı çektirmesine izin verme hakkına sahip olsa da bir insanın büyük bir iyilik uğruna acı çekmesine izin verme hakkına sahip olduğu acı miktarının bir sınırı olmalıdır. Bir ebeveyn, büyük çocuğa verilen sorumluluk uğruna büyük çocuğun küçük çocuğa zarar verme yetkisine sahip olmasına izin verebilir; ancak bunun da bir sınırı vardır. Yaratıcımız ve devamlılığımızı sağlayan Tanrı'nın özgür ve duyarlı varlıkları daha büyük bir oyunda piyon olarak kullanma ahlaki hakkının bile sınırları vardır. Yine de eğer bu sınırlar çok dar olsaydı, Tanrı insanlara gerçek anlamda sorumluluk veremezdi; sadece bir oyuncak oyunu oynamalarına izin verebilirdi. Ancak Tanrı'nın insanların birbirlerini incitmelerine izin verme hakkının sınırları olmalıdır ve dünyada birbirlerini ne ölçüde incitebileceklerine dair sınırlar vardır, her şeyden önce insanların ve diğer canlıların sahip olduğu kısa sonlu yaşam tarafından sağlanır; bir insan diğerine en fazla seksen yıl kadar zarar verebilir. Ayrıca fizyolojimizde ve psikolojimizde yerleşik olarak bulunan ve çekebileceğimiz acı miktarını sınırlayan bir dizi başka güvenlik aygıtı da vardır.

Ancak birincil güvenlik sınırı, sonlu yaşamımızın kısılalığının sağladığı sınırdır. Sonu gelmeyen ve seçilmemiş acılar bana göre Tanrı'nın varlığına karşı çok güçlü bir argüman oluşturmaktadır. Ancak insanların durumu bu değildir.

O hâlde Tanrı, insanlara sormadan, onlar için yaşayabilecekleri dünya türleri arasında seçim yapmak zorundadır: temelde ya insanların birbirlerine fayda veya zarar vermeleri için çok az fırsatın olduğu bir dünya ya da önemli ölçüde fırsatın olduğu bir dünya. Nasıl seçim yapılmalıdır? Her iki seçim için de açıkça nedenler vardır. Ancak bana öyle geliyor ki (sadece, dengeli olarak), birbirimize fayda veya zarar vermek için önemli fırsatlara sahip olduğumuz bir dünya yaratmayı seçmesi, en azından bu şekilde ortaya çıkmasına izin verdiği kötülük kadar büyük bir iyilik getirecektir. Elbette izin verdiği acı kötü bir şeydir ve diğer şeyler eşit olduğunda kaçınılması gereken bir şeydir. Ancak acıya neden olmanın doğal bir imkân olması daha büyük bir iyiliği mümkün kılar. Tanrı, (mantıksal zorunluluk gereği) içine girecekleri dünyanın türünü kendileri seçemeyen insanları yaratırken, onlar için başkalarının iyiliği için acı çekmeleri gerekebilecek riskli bir dünyaya gelmeleri gibi kahramanca bir seçim yaparak iyiliğini makul bir şekilde ortaya koymaktadır.

Doğal Kötülük

Doğal kötülük, ahlaki kötülükle aynı çizgide açıklanmalıdır. Benim önerime göre, doğal kötülüğün temel rolü, insanların özgür irade savunusunun övdüğü türden seçimlere sahip olmalarını mümkün kılmak ve insanlara özel olarak değerli seçim türlerini sunmaktır.

Doğal kötülüğün insanlara bu seçenekleri sunmak için işlediği iki yol vardır. Birincisi, kötülük üreten doğa yasalarının işleyişi insanlara (eğer aramayı seçerlerse) bu tür kötülükleri kendilerinin nasıl meydana getirecekleri bilgisini verir.

Doğal süreçlerin işleyişiyle bir hastalığa yakalandığınızı gözlemlemek bana ya bu süreçleri kullanarak hastalığı başkalarına bulaştırma ya da ihmal yoluyla başkalarının bu hastalığa yakalanmasına izin verme ya da başkalarının bu hastalığa yakalanmasını önlemek için tedbir alma gücü verir. Doğanın çeşitli kötülükler (ve iyilikler) üreten mekanizmalarının incelenmesi, insanlara geniş bir seçim yelpazesi açar. Aslında (iyilik ve) kötülüğü nasıl meydana getireceğimizi bu şekilde öğreniriz. Ancak Tanrı, daha az maliyetli bir yolla özgür ve sorumlu bir seçim yapabilmemiz için ihtiyaç duyduğumuz gerekli bilgiyi (iyiyi ya da kötüyü nasıl ortaya çıkaracağımıza dair) bize veremez mi? Farklı eylemlerimizin farklı sonuçlarının neler olduğunu zaman zaman kulağımıza fısıldayamaz mı? Evet. Ancak Tanrı'nın kendisine böyle söylediğine inandığı için bir eyleminin bazı etkileri olacağına inanan biri, tüm eylemlerini Tanrı'nın her şeyi izleyen gözleri altında yaptığını düşünür. Bir Tanrı'nın varlığına sadece güçlü bir şekilde inanmakla kalmayacak, bunu gerçek bir kesinlikle bilecektir. Bu bilgi onun seçme özgürlüğünü büyük ölçüde engelleyecek, kötülük yapmayı seçmesini çok zorlaştıracaktı. Bunun nedeni, hepimizin herkes tarafından ve özellikle de her şeyiyle iyi olan bir Tanrı tarafından iyi düşünülmeyi arzulamaya yönelik doğal bir eğilime sahip olmamızdır; böyle bir eğilime sahip olmamız insanların çok iyi bir özelliğidir ve bu özellik olmadan şimdiki insandan daha az iyi olurduk. Ayrıca, eylemlerimizin sonuçları hakkında doğrudan bilgilendirilmiş olsaydık, deney ve sıkı iş birliği çalışması yoluyla sonuçların ne olduğunu keşfetmeye çalışıp çalışmama seçiminden mahrum kalırdık. Bilgi hazır olarak sunulacaktı. Doğal süreçler tek başına insanlara özgürlüklerini engellemeden eylemlerinin etkileri hakkında bilgi verir ve eğer kötülük onlar için bir olasılık olacaksa, bunun gerçekleşmesine nasıl izin vereceklerini bilmeleri gerekir.

Doğal kötülüğün insanlara özgürlüklerini vermek için işlediği bir diğer yol da faillerin aralarında seçim yapabileceği belirli eylem türlerini mümkün kılmasıdır. Önemli seçim aralığını artırır. Fiziksel acı gibi belirli bir doğal kötülük, acı çeken kişiye bir seçenek sunar: buna sabırla katlanmak ya da kaderinden yakınmak. Arkadaşı da acı çekene karşı şefkat göstermeyi ya da duygusuz davranmayı seçebilir. Acı, aksi takdirde var olmayacak olan bu seçimleri mümkün kılar. Acıya karşılık verdiğimiz eylemlerin iyi eylemler olacağının garantisi yoktur, ancak acı bize iyi eylemler gerçekleştirme fırsatı verir. Doğal kötülük karşısında gerçekleştirdiğimiz iyi ya da kötü eylemlerin kendileri, daha önceki eylemlere yönelik iyi ya da kötü tutumlar konusunda daha fazla seçim yapma fırsatı sağlar. Eğer çektiğim acıya sabredersem, sabrımı teşvik etmeyi ya da sabrımı gülmeyi seçebilirsiniz; eğer kaderimden yakınırsam, bana sabrın ne kadar iyi bir şey olduğunu söyle ve örnekle öğretebilirsiniz. Eğer sempati duyuyorsanız, bu sempati için minnettarlık gösterme ya da bunu görmezden gelecek kadar bencil olma fırsatına sahibim. Eğer duygusuzsanız, bunu görmezden gelmeyi ya da ömür boyu buna içermeyi seçebilirim vs. vs. Fiziksel acı gibi doğal kötülüklerin bu türden seçimleri mümkün kıldığından şüphe edilebileceğini sanmıyorum. Doğal kötülüğün mümkün kıldığı eylemler, elimizden gelenin en iyisini yapmamızı ve hemcinslerimizle en derin düzeyde etkileşim kurmamızı sağlayan eylemlerdir.

Bununla birlikte, bu büyük iyi eylemler için yeterli fırsatın, doğal süreçlerin neden olacağı acıya gerek kalmadan ahlaki kötülüğün ortaya çıkmasıyla sağlanacağı ileri sürülebilir. Silahlı bir kişi tarafından tehdit edildiğinizde de kanser tarafından tehdit edildiğinizde de cesaret gösterebilirsiniz; silahlı kişiler tarafından öldürülme ihtimali olanlara da kanserden ölme ihtimali olanlara da sempati gösterebilirsiniz. Ancak, insanlar tarafından önlenemeyen hastalık, depresyon

ve kazaların neden olduğu tüm zihinsel ve bedensel acıların toplumumuzdan bir çırpıda kaldırıldığını hayal edin. Hastalık yok, gençlerin zamansız ölümünden kaynaklanan yas yok. O zaman birçoğumuz öylesine kolay bir yaşama sahip olurduk ki, cesaret gösterme ya da büyük bir iyilik sergileme fırsatımız olmazdı. Paranın ve gücün uzun süre önleyemeyeceği o sinsî çürüme ve çözülme süreçlerine, aksi takdirde kaçınılması çok kolay olan kahraman olma fırsatlarının bize verilmesi için ihtiyacımız var.

Tanrı doğal kötülüklerin meydana gelmesine izin verme hakkına sahiptir (ahlaki kötülüklerin meydana gelmesine izin verme hakkına sahip olduğu gibi aynı nedenle), ama bir sınıra kadar. Elbette Tanrı'nın sonsuz kahramanlık fırsatı vermek için kötülükleri çoğaltması çılgınlık olurdu, ancak gerçek kahramanlık ve bunun sonucunda karakter oluşumu için önemli bir fırsata sahip olmak, bu fırsatın verildiği kişi için bir faydadır. Doğal kötülükler bize iyi ve kötü arasında bir dizi seçim yapma bilgisi ve özellikle değerli türde eylemler gerçekleştirme fırsatı verir.

Bununla birlikte, hayvanların özgür iradeye sahip olduğunu varsaymak için hiçbir neden yoktur. Peki ya çektikleri acılar? Hayvanlar, insanlar bu gezegende ortaya çıkmadan önce de uzun süredir acı çekiyordu: Ne kadar süredir acı çektikleri hangi hayvanların bilinçli varlıklar olduğuna bağlıdır. Burada dikkate alınması gereken ilk şey, gelişmiş hayvanların, en azından omurgalıların acı çekmesine rağmen, insanlar kadar acı çekmelerinin pek olası olmadığıdır. Acı çekmenin doğrudan beyindeki olaylara (dolayısıyla vücudun diğer bölgelerindeki olaylara) bağlı olduğu göz önüne alındığında, daha düşük hayvanlar hiç acı çekmediğine ve insanlar çok acı çektiğine göre, orta karmaşıklıkta hayvanların (varsaymak makuldür) yalnızca orta derecede acı çektiği söylenebilir. Dolayısıyla, Tanrı'nın hayvanların acı çekmesine neden

izin verdiğini açıklamak için bir teodiseye ihtiyaç duyulsa da insanlar için olduğu kadar güçlü bir teodiseye ihtiyaç yoktur. Tanrı'nın insanlarınkinden çok daha az miktarda acı çekmesine izin vermesini açıklamak için yalnızca yeterli nedenlere ihtiyaç vardır. Bununla birlikte, yukarıda insanlar için özetlediğim teodisenin bir kısmının hayvanlar için de mevcut olduğuna inanıyorum.

Hayvanların iyiliği, tıpkı insanlarınki gibi, yalnızca hazdan ibaret değildir. Hayvanlar için de daha değerli şeyler, özellikle de niyetli eylemler ve bunların arasında ciddi, önemli niyetli eylemler vardır. Hayvanların yaşamı pek çok ciddi ve önemli niyetli eylemi içerir. Hayvanlar yorgun olmalarına ve bir eş bulamamalarına rağmen bir eş ararlar. Yuva inşa etmek ve yavrularını beslemek, yırtıcıları tuzağa düşürmek ve keşif yapmak için büyük zahmetlere katlanırlar. Ancak tüm bunlar kaçınılmaz olarak acı (yorgunluğa rağmen devam etmek) ve tehlike içerir. Bir hayvan, orman yangınına yakalanma konusunda ciddi bir tehlike olmadığı sürece, orman yangınlarından niyetli olarak kaçınmaz veya yavrularını orman yangınlarından kurtarmak için zahmete giremez. Tehlikeye rağmen kurtarma eylemi, tehlike var olmadıkça yapılamaz ve yangına yakalanma konusunda önemli bir doğal olasılık olmadıkça tehlike de var olmayacaktır. Hayvanlar bu tür eylemleri özgürce seçmezler, ancak eylemleri yine de değerlidir. Hayvanların sadece kendilerini değil, yavrularını da beslemeleri; tehlikeli olduğunu bildikleri hâlde keşfe çıkmaları; birbirlerini yırtıcı hayvanlardan korumaları vb. harikadır. Bunlar hayvanların yaşamlarına değer katan şeylerdir. Ancak bunlar çoğu zaman bazı canlıların acı çekmesini de beraberinde getirir.

İnsanların temel durumuna dönecek olursak, okuyucu, sorumluluk, özgür seçim ve faydalı olmaya, hazzın heyecanından ya da acının yokluğundan çok daha fazla değer verdiği ölçüde benimle hemfikir olacaktır. Bu dünyanın kötülüklerini

doğru bir perspektife oturtmanın, kendi dünyamızdan çok farklı türde dünyalar varsaydığımız sayısız çok detaylı düşünce deneyleri (gerçek yaşam deneyimlerine ek olarak) üzerinde uzun uzun düşünmekten ve sonra kendimize Tanrı'nın mükemmel iyiliğinin bizimkinden ziyade bunlardan birini (ya da hiçbir dünyayı) yaratmasını gerektirip gerektirmeyeceğini sormaktan başka bir yolu yoktur. Ancak bu süreci başlatmaya yardımcı olabilecek çok küçük bir düşünce deneyiyle bitiriyorum. Bu dünyada doğmadan önce başka bir dünyada var olduğunuzu ve bu dünyada nasıl bir yaşam süreceğiniz konusunda size bir seçim hakkı verildiğini varsayalım. Size sadece kısa, belki de sadece birkaç dakikalık bir yaşamınız olacağı söylendi, ancak bu yaşam yetişkinlere özgü duyu ve inanç zenginliğine sahip olmanız anlamında bir yetişkin yaşamı olacak. Nasıl bir hayat yaşayacağınıza dair bir seçeneğiniz var. Ya eroin gibi bir uyuşturucunun ürettiği türden, kendi başınıza deneyimleyeceğiniz ve dünyada hiçbir etkisi olmayacak (örneğin, başka hiç kimse bunu bilmeyecek) birkaç dakikalık çok önemli bir zevk alabilirsiniz; ya da birkaç yıl boyunca başkaları üzerinde önemli iyi etkileri olacak (acı anında sizin bilmediğiniz) doğum acısı gibi birkaç dakikalık önemli bir acı çekebilirsiniz. İkinci seçimi yapmazsanız, başkalarının hiçbir zaman var olmayacağı ve bu nedenle ikinci seçimi yapmak için ahlaki bir yükümlülüğünüz olmadığı söylenir. Ama siz kendi hayatınızı en iyi hayat hâline getirecek seçimi yapmaya çalışıyorsunuz. Nasıl bir seçim yapacaksınız? Umarım seçiminiz bellidir. İkinci alternatifi seçmelisiniz.

Söz konusu iyilik ve kötülüklerin göreceli güçleri hakkındaki iddialarımdan ikna olmayan biri için -iyilikler ne kadar büyük olursa olsun, içerdikleri kötülükleri haklı çıkarmazlar- bir geri çekilme pozisyonu vardır. Benim argümanlarım sizi söz konusu iyiliklerin büyüklüğü konusunda yeterince ikna etmiş olabilir, öyle ki mükemmel derecede iyi bir Tanrı'nın

mümkün kıldığı iyilikler uğruna kötülükleri meydana getirmesinin haklı görülebileceğini kabul edebilirsiniz, ancak ve ancak Tanrı'nın acıları iyilikleri mümkün kılan kurbanlara ölümden sonra mutluluk şeklinde bir tazminat da sağlaması şartıyla. Teodisesi bu şekilde desteklenmeye ihtiyaç duyan birinin, teodisesini savunmakta haklı olabilmesi için Tanrı'nın ölümden sonra böyle bir yaşam sağladığına inanmak için bağımsız bir nedene ihtiyacı olacaktır ve bir sonraki bölümde bu nedenin ne tür bir neden olabileceğinden kısaca bahsedeceğim. Tanrı'nın birçok insan için ölümden sonra böyle bir yaşam sağladığına inanmakla birlikte, bu varsayıma dayanmadan bir teodise açıkladım. Ancak, özellikle de en berbat kötülükler söz konusu olduğunda, birilerinin bu varsayıma ihtiyaç olduğunu düşünmesini anlayabilirim. (Bu telafi edici ahiret hayatının ille de sonsuz cennet hayatı olması gerekmez.)

Bununla birlikte, kötülüğün kötü olduğu ve mümkün kıldığı dünyamızın iyilikler için ödenmesi gereken önemli bir bedel olduğu da bir gerçektir. Tanrı bunun yerine acı ve ıstırabın olmadığı ve dolayısıyla bu kötülüklerin mümkün kıldığı belirli iyiliklerin olmadığı bir dünya yaratmış olsaydı, mükemmel iyilikten daha az iyi olmazdı. Hristiyanlık, İslam ve Yahudilik gelenekleri Tanrı'nın iki tür dünya yarattığını iddia eder: bizim dünyamız ve kutsanmışların cenneti. İkincisi, çok çeşitli olası derin iyiliklere sahip muhteşem bir dünyadır, ancak iyiyi reddedebilme iyiliği de dâhil olmak üzere bizim dünyamızın içerdiği bazı iyiliklerden yoksundur. Cömert bir Tanrı, bazıılarımıza bizimki gibi bir dünyada iyiyi reddetme seçeneğini vermeyi seçebilir ve bunu benimseyenlere eski olasılığın artık var olmadığı harika bir dünya verebilir.

TANRI'NIN VARLIĞI MUCİZELERİ VE DİNÎ DENEYİMİ NASIL AÇIKLAR?

Mucizeler

Şimdiye kadar Tanrı'nın evrenimizi yarattığı ve sürdürdüğü iddiasının, onun genel yapısını -varoluşunu, doğal yasalara uygunluğunu, hayvanları ve insanları evrimleştirmek için ince ayarlanmış olmasını ve bu sonuncusunun, kendileri ve dünya üzerinde son derece önemli şekillerde büyük farklılıklar yaratabilen duyulara, düşüncelere, inançlara, arzulara ve amaçlara sahip bilinçli varlıklar olmasını- en iyi açıklayan hipotez olduğunu savundum. Yeryüzünde bulduğumuz türden kötülüğün varlığının bu iddiaya karşı sayılmayacağını da savundum. Dolayısıyla şu ana kadar ele alınan kanıtlar bu iddiaya, yani bir Tanrı olduğu iddiasına önemli ölçüde olasılık kazandırmaktadır. Bununla birlikte, eğer mükemmel bir şekilde iyi olan ve yarattıklarını seven bir Tanrı varsa, dualarımıza cevap vermek ve ihtiyaçlarımızı karşılamak için sürekli olarak sürdürdüğü dünyanın doğal düzeni aracılığıyla değil, zaman zaman bizimle kişisel olarak daha doğrudan etkileşime girmesi beklenir. Bununla birlikte, doğal düzene sık sık müdahale etmeyecektir, çünkü müdahale etseydi, eylemlerimizin sonuçlarını tahmin edemezdik ve böylece dünya ve kendimiz üzerindeki kontrolümüzü kaybederdik. Eğer Tanrı bir

yakınının kanserden kurtulması için edilen duaların çoğunu kabul etseydi, o zaman kanser insanlar için çözülmesi gereken bir sorun olmaktan çıkardı. İnsanlar artık kanseri bilimsel araştırmalarla çözülecek bir sorun olarak görmeyeceklerdir - dua etmek kanseri iyileştirmenin en bariz yöntemi olacaktır. O zaman Tanrı bizi, kansere çare bulmak için para ve enerji harcıyıp harcamama; kanserden kaçınmak için zahmete girip girmeme (örneğin sigara içmeyerek) ya da boş vermek gibi ciddi bir seçimden mahrum bırakmış olacaktır. Belirli olayların iyi etkilere, diğerlerinin ise kötü etkilere neden olacağını belirleyen doğa yasaları, hangisinin hangisini ürettiğini keşfetmemizi ve bunları kendimiz için kullanmamızı sağlar. Doğa kanunları ebeveynler, okullar ya da hükümetler tarafından konulan ve şu eylemlerin cezalandırılacağını, şu eylemlerin ise ödüllendirileceğini belirten kuralları gibidir. Kuralları keşfettiğimizde, eylemlerimizin sonuçları üzerinde kontrol sahibi oluruz, ödüllendirilmeyi ya da cezalandırılmayı göze almayı seçebiliriz. Ancak sevgi dolu ebeveynler haklı olarak zaman zaman özel ricalara yanıt olarak kendi kurallarını çiğneyeceklerdir; bu onların sadece kurallar sistemi değil, etkileşim içinde olan kişiler oldukları anlamına gelir. Benzer bir nedenle Tanrı'nın da zaman zaman kendi kurallarını çiğnemesi ve tarihe müdahale etmesi beklenebilir.

Tanrı'nın zaman zaman iyi bir amaç için yapılan dualara cevap vermesi beklenebilir; örneğin acıların dindirilmesi, zihnin ya da bedenin sağlığına kavuşması, kendisinin ve önemli ruhani gerçeklerin farkına varılması gibi. Ayrıca, özgürlüğümüzü kötüye kullandığımızda dünyayı çeşitli şekillerde daha iyi hâle getirmemize yardımcı olması için duamızı beklemeden zaman zaman müdahale etmesi de beklenebilir. İlahi bir müdahale ya Tanrı'nın doğa yasalarının ne olacağını belirlemediği alanlarda (belki de zihinsel yaşamımız doğa yasaları tarafından tam olarak belirlenmemiştir) harekete geçmesi

ya da Tanrı'nın doğa yasalarını geçici olarak askıya alması şeklinde olacaktır. İkinci tür müdahalelere mucize, birinci tür müdahalelere ise mucizevi olmayan müdahaleler diyelim. Mucize, doğa yasalarının Tanrı tarafından ihlal edilmesi ya da askıya alınmasıdır. İnsanlık tarihi, Tanrı'nın, eğer varsa, meydana getirmesi beklenen ve yine de doğa yasalarının işleyişinin bir sonucu olarak meydana gelmeyen türden olaylar içeriyor mu? Kesinlikle Tanrı'nın meydana getirmesi beklenen türden, ancak doğa yasalarının işleyişi sonucunda meydana gelip gelmedikleri hakkında hiçbir fikrimizin olmadığı çok sayıda olay içermektedir. Arkadaşımin kanserden iyileşmesi için dua ediyorum ve iyileşiyor. Normalde kanser olduğunda vücudunun tam olarak ne durumda olduğunu ya da kanserin gelişimini yöneten doğa yasalarını ayrıntılı olarak bilmediğimiz için, iyileşmenin doğa yasalarının bir sonucu olarak gerçekleşip gerçekleşmediğini söyleyemeyiz. Dindar bir mümin Tanrı'nın olaya müdahale ettiğine inanırken, katı ateist ise sadece doğa kanunlarının iş başında olduğuna inanır. İnsanlık tarihi aynı zamanda, eğer bildirildiği gibi meydana gelmişlerse, doğa yasalarının bir sonucu olarak meydana gelmeyeceği açık olan ve aynı zamanda Tanrı'nın meydana getirmesi beklenebilecek türden olaylar olan birçok olayın raporlarını da içerir. İkinci Krallar Kitabı, hasta ve kuşku içindeki Kral Hezekiya'nın, kendisinin iyileşeceğine ve Tanrı'nın Yerus alim'i Asurlular'dan kurtaracağına dair Tanrı'dan cesaretlendirici bir işaret istediğini kaydeder. Peygamber Yeşaya'nın Tanrı'nın Hezekiya'ya bir işaret vermesi için yaptığı duaya yanıt olarak, güneşin gölgesinin "on adım geriye gittiği" bildirilir (İkinci Krallar 20:11). Bu sonuncusu ancak mekanik yasaları (dünyanın kendi ekseni etrafında dönüşünü ve dolayısıyla güneşin Yerus alim'den yönünü yöneten) ya da ışık yasaları (güneşten gelen ışığın Hezekiya'nın sarayının bulunduğu bölgede nasıl gölgeler oluşturduğunu yöneten) askıya

alınmışsa gerçekleşmiş olabilir. (Anlatıldığı gibi gerçekleşmiş olsaydı mucize olacak bir olaya ilişkin bu örneği verirken, olayın gerçekleştiğini ya da gerçekleşmediğini varsaymıyorum).

Bir Tanrı olduğuna inanmak için başka nedenlerimiz olduğu sürece, Tanrı'nın bu tür bazı durumlarda tarihe müdahale ettiğine (hangileri olduğunu bilemeyebiliriz) ve böylece bazı olayların doğa yasaları tarafından zorunlu tutulmamasına rağmen anlatıldığı gibi gerçekleştiğine inanmak için nedenlerimiz olduğunu öne sürüyorum. Toplam refahımız için endişe duyan Tanrı'nın müdahalelerini doğa yasalarının ne olacağını belirsiz bıraktığı alanlarla (eğer varsa) sınırladığını varsaymak garip olurdu; örneğin, müdahalelerini insanların zihinsel yaşamlarını etkilemekle sınırladı. Bizimle etkileşime geçmek için bir nedeni varsa, hayatımızın kontrol edildiği doğa yasalarını askıya almak için ara sıra müdahale etmek için de bir nedeni vardır; ve özellikle de sağlığımızı belirleyen bedensel süreçler oldukça açık bir şekilde büyük ölçüde deterministik doğa yasalarına tabi olduğundan, bunlara ara sıra müdahale etmek için de bir nedeni vardır. Tersine, Tanrı'nın olmadığına inanmak için başka nedenlerimiz olduğu sürece, doğal süreçlerin olanların en üst düzey belirleyicileri olduğuna ve dolayısıyla hiçbir olayın doğa yasalarına aykırı gerçekleşmediğine inanmak için nedenlerimiz vardır. Başka bir deyişle, arka plan bilgisi (dünyanın nasıl işlediğine dair genel inanç nedenlerimiz -örneğin bir Tanrı'nın varlığına ya da yokluğuna inanma nedenlerimiz) belirli durumlarda ne olduğunu değerlendirmede haklı olarak çok önemli bir faktördür (büyük bilimsel veya dini teorilerin değerini değerlendirmede önemli bir faktör olmasa da - bkz. 2. Bölüm).

Ancak, arka plan bilgisi, belirli olaylarda ne olduğuna inananın makul olduğunu belirlemede güçlü bir faktör olsa da elbette tek faktör değildir. Elimizde gözlemcilerin ne olduğunu hatırladıkları, tanıkların gözlemlediklerini iddia ettikleri

ve geçmiş olayların fiziksel izlerini (belgeler, arkeolojik kalıntılar vb.) içeren ayrıntılı tarihsel kanıtlar bulunmaktadır.

Geçmişle ilgili belirli iddiaların değerlendirilmesinde arka plan bilgisinin ayrıntılı tarihsel kanıtlarla karşılaştırıldığında ağır basması gerektiği sayısız din dışı örnekten görülebilir. Eğer köklü bir bilimsel teori sizi yıldızların bazen patlayacağı beklentisine götürüyorsa, o zaman gökyüzünde patlayan bir yıldızın neden olabileceği, ancak (olasılık dışı olsa da) başka bir nedeni de olabilecek türden bir enkaz, patlayan bir yıldızın bıraktığı enkaz olarak makul bir şekilde yorumlanabilir. Ancak, köklü bir teori yıldızların patlayamayacağını söylüyorsa, enkazı patlayan bir yıldızın enkazı olarak yorumlamadan önce başka bir nedeni olamayacağına dair çok güçlü kanıtlara ihtiyacınız olacaktır. Ancak, sözde mucizevi müdahaleler söz konusu olduğunda, arka plan bilgisi iki tür olacaktır. İlgili doğa yasalarının neler olduğuna dair bilimsel bilgiyi içerecektir; örneğin, ışık yasaları ve dünyanın dönüşünü yöneten yasalar, ki bunlar (doğa yasaları neredeyse her zaman işlediğinden) bizi söz konusu olayda Hezekiya'nın gölgesinin geriye doğru hareket etmediğini beklemeye yönlendirir. Ama aynı zamanda, doğa yasalarının işleyişini askıya almak için müdahale edebilen ve bazen (ancak belirli bir durumda olması gerekmeyen) bir nedeni olan bir Tanrı'nın var olduğuna dair diğer kanıtları da içerecektir. Bu çelişkili arka plan bilgileri ışığında, herhangi bir özel durumda Tanrı'nın mucizevi bir şekilde müdahale ettiğini göstermek için epeyce özel tarihsel kanıta ihtiyacımız olacaktır. Tarihsel kanıtlar, söz konusu mucizenin Tanrı'nın meydana getirmek için güçlü bir nedene sahip olduğu iddiasıyla desteklenebilir.

Herhangi bir olayda ne olduğunu belirlemek için ayrıntılı tarihsel kanıtları her iki türden arka plan kanıtlarıyla dengelemek, nadiren net bir karara varabileceğimiz zor bir konudur. Ancak ne olduğuna dair ayrıntılı tarihsel kanıtlar prensipte

önemli olabilir. Basit, hayali ve özellikle dinî açıdan önemli olmayan bir örnek vermek gerekirse, kendimiz birinin havalandığını (yani havada yükseldiğini, iplerin, mıknatısların ya da kontrol ettiğimiz bilinen herhangi bir kuvvetin sonucu olmadığını) görmüş olabiliriz. Yalan söylemek için hiçbir nedenlerinin olmadığı başka durumlarda tamamen güvenilir oldukları kanıtlanan birçok tanık böyle bir şeyi gözlemlediklerini bildirebilir. Hatta böyle bir olayın neden olabileceği fiziksel etkiler şeklinde izler bile bulunabilir; örneğin, havada duran bir cismin tavana çarpması sonucu tavanda oluşabilecek izler gibi. Ancak tüm bunlara karşın, doğa yasalarının, bu durumda yer çekimi yasalarının ne olduğuna dair arka plan bilgisi hâlâ mevcut olacaktır; ve bunların doğa yasaları olduğuna dair tüm kanıtlar, söz konusu zamanda bunların işlediğine ve dolayısıyla havaya yükselmenin gerçekleşmediğine dair kanıtlar olacaktır.

Havaya yükselmenin gerçekleştiğine dair her türlü detaylı tarihsel kanıtın, yer çekimi yasalarının doğa yasaları olduğuna karşı bir kanıt olacağına dikkat ediniz; tıpkı bir metal parçasının ısıtıldığında genleşmediğine dair kanıtın, ısıtıldığında tüm metallerin genleşmesinin bir doğa yasası olmadığına dair kanıt olacağı gibi. Ancak, ne kadar uğraşırsak uğraşalım, sözde yaşamızın başka istisnalarını bulamazsak -örneğin, bir öncekinin gerçekleştiği iddia edilen koşulları yeniden yaratarak başka bir havalanma üretemezsek- bu, eğer bir önceki gerçekleşmişse, bunun şimdiye kadar keşfedilmemiş bir doğa yasasına uygun bir olay değil, daha ziyade bir yasanın ihlali veya askıya alınması olduğuna inanmak için bir gerekçe olacaktır.

Bu tür durumlarda, yalnızca bir Tanrı'nın var olduğunu değil, aynı zamanda bu özel durumda bu özel mucizeyi gerçekleştirmek için çok iyi bir nedeni olduğunu gösteren önemli dinî arka plan bilgisine de sahip olmadığımız sürece, bu tür olayların meydana gelemeyeceğine dair bilimsel arka plan bilgisine

ağır basacak kadar olayın meydana geldiğine dair yeterli ayrıntılı tarihsel kanıta sahip olmamızın pek olası olmadığını düşünüyorum. Havaya yükselme iddiası söz konusu olduğunda, böyle bir kanıta sahip olabileceğimizden şüpheliyim. Elbette bu, havaya yükselmelerin meydana gelmediği anlamına gelmez, yalnızca herhangi bir özel durumda bir tanesinin meydana geldiğine inanmak için yeterli nedene sahip olmamızın pek olası olmadığı anlamına gelir. Tüm bu durumlarda yaptığımız şeyin, 2. Bölümde açıklandığı şekilde, geçmişte ne olduğuna dair, verileri (burada ayrıntılı tarihsel kanıtlar olarak adlandırdığım şeyi) açıklamamızı sağlayan ve geçmiş bilgileri-mize en iyi uyan en basit teoriyi aramak olduğunu unutmayın.

Bununla birlikte, Tanrı'nın ortaya çıkarmak için bir nedene sahip olacağı türden doğa yasalarına aykırı olarak meydana gelen olaylara dair, muhtemelen bazılarının (hangileri olduğunu bilmiyoruz) gerçek mucizeler olduğunu göstermek için yeterli tarihsel kanıta sahip olduğumuzu düşünme eğilimindeyim. Eski ve modern, bazıları oldukça iyi belgelenmiş birçok sözde mucize raporu vardır. [Örneğin, D. Hickey ve G. Smith, *Miracle* (1978) adlı kitapta anlatılan Glasgow'lu adamın kanserden iyileşmesi ya da Rex Gardiner, *Healing Miracles* (1986) adlı kitapta tartışılan bazı vakalara bakınız. Bazı Lourdes kentindeki mucizelerin daha şüpheli bir anlatımı için bakınız, D. J. West, *Eleven Lourdes Miracles* (1957)]. Ya da daha ziyade, tarihe müdahale edebilen ve müdahale etmeye istekli bir Tanrı olduğu iddiasını desteklemek için belirli miktarda arka plan kanıtına sahip olduğumuz göz önüne alındığında, bu tür bazı durumlarda yeterince ayrıntılı tarihsel kanıta sahibiz. Ancak elbette okuyucu bu tür vakalardaki kanıtları kendisi değerlendirmelidir. Böylesine ayrıntılı tarihsel kanıtların ortaya çıkması, Tanrı'nın varlığının bir başka kanıtıdır (4. ve 5. Bölümlerde tartışılan kanıtlarla birlikte), çünkü eğer bir Tanrı varsa bunun olması beklenir, aksi hâlde beklenmez; eğer

doğa yasaları olanların en üst düzey belirleyicileri ise, bunların askıya alınmamasını beklemek için her türlü neden vardır.

Bu gibi durumlarda sık sık “yanılıyor olabileceğimiz” söylenir. Yeni bilimsel kanıtlar, rapor edilen olayın doğa yasalarına aykırı olmadığını gösterebilir - biz sadece doğa yasalarının ne olduğunu yanlış anlamışızdır. Belki de kanserin nasıl geliştiğini yanlış anlamışızdır; bir hasta bazen tamamen doğal süreçlerle “kendiliğinden” iyileşir. Ya da birçok insan birinin havaya yükseldiğini gözlemlediğini iddia ediyorsa, belki de hepsi halüsinasyona maruz kalmıştır. Belki de. Ancak her konuda olduğu gibi bu konularda da rasyonel bir araştırmacı elindeki kanıtlara dayanmalıdır. Eğer bu kanıtlar doğa yasalarının böyle olduğunu, olayın anlatıldığı gibi gerçekleşmesi hâlinde bu yasalara aykırı olduğunu, yeni kanıtların sözde yasaların gerçek yasalar olmadığını gösterme eğiliminde olmadığını (çünkü diğer tüm benzer durumlarda bu yasalara uyulduğunu), olayın gerçekleştiğine dair çok güçlü tarihsel kanıtlar (tanıklar vb.) olduğunu gösteriyorsa, o zaman bir mucizenin gerçekleştiğine inanmak mantıklıdır. Yanıldığımızı gösterecek kanıtların daha sonra ortaya çıkma olasılığına izin verirken inanmak mantıklıdır. “Yanılıyor olabiliriz” her iki tarafı da kesen bir bıçaktır: bir olayın gerçekten ilahi bir müdahale olduğuna inanırken yanılıyor olabileceğimiz gibi tam tersi de olabilir.

Tarihçiler, dinî gelenekler için önemli olan geçmiş olaylarla ilgili belirli iddiaları araştırırken -örneğin, İsa'nın ne yaptığı ve ona ne olduğu hakkında- bunu herhangi bir dinî veya din karşıtı varsayımda bulunmadan yaptıklarını sık sık teyit ederler. Pratikte çoğu bu tür beyanlara uymamaktadır. Ya İsa'nın körleri iyileştirdiği gibi İncil'de yer alan iddiaları, böyle şeylerin gerçekleşmediği gerekçesiyle büyük ölçüde göz ardı ederler; ya da (geçmiş yüzyıllarda daha yaygın olarak) İncil'deki tanıkların özellikle güvenilir olduğu gerekçesiyle

İsa'nın yaptıklarına tanıklık edenlerin ifadelerini otomatik olarak kabul ederler. Ancak takdir edilmesi gereken şey, diğer tüm araştırma alanlarında olduğu gibi, arka plandaki kanıtların araştırmacıyı etkilemesi gerektiğidir. Bunu yapmasına izin vermemek mantıksızdır.

Tanrı'nın, eğer bir Tanrı varsa, meydana getirmek için bir nedeni olabileceği türden doğa yasalarının ihlallerinin meydana geldiğine dair ayrıntılı tarihsel kanıtların varlığı, Tanrı'nın varlığı için başlı başına bir kanıttır. Tek başına yeterli olmasa da katkısı vardır; ve diğer kanıtlarla birlikte (örneğin 4. ve 5. Bölümlerde ele alınan türden), diğer kanıtlar tek başına yeterli değilse, Tanrı'nın varlığını kanıtlamak için yeterli olabilir. Benzetme yapmak gerekirse, bir suçu araştıran ve suçu Jones'un işlediği hipotezini değerlendiren bir dedektifi düşünün. Elindeki ipuçlarından bazıları bir olayın gerçekleştiğine dair kanıtlar olacaktır; bu olay gerçekleşmişse, Jones'un suçu işlediği hipotezine de kanıt sağlayacaktır. Örneğin, Jones'u suç mahallinin yakınında gördüğünü iddia eden tanıkların ifadeleri bu kanıtlardan ilki olabilir. Jones suç mahallinin yakınında olsa bile, bu kendi başına Jones'un suçu işlediğine dair oldukça zayıf bir kanıttır. Çok daha fazla kanıt ihtiyacı vardır. Ancak tanıkların ifadeleri Jones'un suç mahalline yakın olduğunun kanıt olduğundan ve Jones'un suç mahalline yakın olması suçu işlediğine dair bir kanıt olduğundan, tanıkların ifadeleri yine de Jones'un suçu işlediğine dair (dolaylı) bir kanıttır. Aynı şekilde, doğa yasalarının ihlal edildiğini gözlemlediğini iddia eden tanıkların ifadeleri de Tanrı'nın varlığı için dolaylı bir kanıttır, çünkü bu tür ihlallerin meydana gelmesi Tanrı'nın varlığı için daha doğrudan bir kanıt olacaktır. Toplam kanıt yeterince güçlü hâle gelirse, o zaman Tanrı'nın var olduğunu ve dolayısıyla söz konusu olayın sadece bir ihlal değil, Tanrı tarafından meydana getirildiğini ve bu nedenle bir mucize olduğunu iddia etmeyi haklı çıkaracaktır.

Vahiy

Tanrı'nın tarihe müdahale etmesinin bir nedeni de bizi bazı şeylerden haberdar etmek, bize gerçekleri açıklamak olabilir. Bu kitapta savunduğum gibi, yardımsız aklımız gerçekten de muhtemelen bir Tanrı'nın var olduğu sonucuna ulaşabilir ve aynı zamanda bazı çok genel ahlaki gerçekleri (örneğin, kim olursa olsun açları doyurmanın iyi olduğu gibi) tespit edebilir. Ancak insanlar sınırlı zekaya sahip yaratıklardır ve hoşlarına gitmeyen sonuçlar yüzlerine vurulduğunda bu sonuçları kendilerinden saklamaya meyillidirler. Dinî ve ahlaki konularla ilgili sonuçlar, açıkça ön yargılı olmaya yatkın olduğumuz sonuçlardır çünkü hangi sonuca varırsak varalım (ister dini ister ateist olsun), yaşamaya değer bir hayatla ilgili sonuçlar doğururlar; ve mevcut yaşam tarzımızla çatıştıkları için bunları kabul etmekte isteksiz olabiliriz. İnsanların yardıma, yükümlülüklerimizin ne olduğunu ve nihai iyiliğimizin nelerden oluştuğunu görmek için yardıma ve bu iyiliğin peşinden gitmek için yardım ve teşvike ihtiyacı vardır. Zaten bizimle etkileşim kurmak isteyen bir Tanrı, kendisini daha iyi tanıyabilmemiz için bize kendisiyle ilgili şeyler de göstermek isteyecektir. Büyük Batı dinlerinin hepsi Tanrı'nın insanlara hakikatleri açıklamak için tarihe müdahale ettiğini iddia eder; ve normalde bu hakikatlerin insanlar arasında korunmasını bir dereceye kadar ya da bir şekilde sağlayacak bir mekanizma kurduğunu da eklerler. Yahudiler, Tanrı'nın İbrahim ve Musa ile tarihe müdahale ettiğini ve daha sonra Yahudi halkı tarafından İbranice Kutsal Yazılarda (Eski Ahit) korunan gerçekleri açıkladığını iddia ederler. Hristiyanlar bunu kabul etmekle birlikte, asıl ilahi müdahalenin Hristiyan Kilisesi'nin Kutsal Kitabı'nda (Yeni Ahit ve Yeni Ahit'in ışığında anlaşılan Eski Ahit) korunan şeyleri bize açıklayan İsa Mesih'in müdahalesi olduğunu da eklerler. İslam da bir dereceye kadar Yahudi ve hatta Hristiyan iddialarını kabul eder,

ancak Muhammed'i vahyin doruk noktasına ulaştığı son peygamber olarak ilan eder; bu vahiy Kur'an'da kaydedilmiş ve İslam toplulukları tarafından korunmuştur.

Bu rakip iddialar arasında nasıl karar vereceğiz? İki şekilde. Birincisi, vahyedilmiş merkezî doktrinler olduğunu iddia ettikleri şeylerin diğer gerekçelerle inandırıcılığına göre. Eğlence için büyük çaplı yağma ve tecavüzü savunan bir din gerçek bir din olamaz. Ancak, başka gerekçelerle doğru olduğunu görebildiğimiz şeylerle örtüştüğü ya da çatıştığı gerekçesiyle bazı vahiy iddialarının lehinde ya da aleyhinde kesin bir yargıya varabilirken, bunu genel olarak yapamayız. Tanrı'nın neye benzediği ve neler yaptığına dair sözde vahiy iddiaları normalde doğru ya da yanlış olduklarına inanmak için çok güçlü, bağımsız nedenlere sahip olabileceğimiz türden olmayacaktır. Vahyin amacı, yardımsız aklımızın keşfedemeyeceği kadar derin şeyleri anlatmaktır. Ayrıca vahyedildiği iddia edilen şeyin gerçekten Tanrı'dan geldiğine dair farklı türde bir garantiye de ihtiyacımız vardır. Bir benzetme yapacak olursak, bilim adamı olmayanlar fizikçilerin atomun yapısı hakkında söylediklerini kendi kendilerine test edemezler. İsteyebilecekleri tek şey, kendilerine söylenenlerin bilebilecek konumda olan birinden geldiğine dair bir garantidir. Tanrı'dan geldiği iddia edilen bir vahiy söz konusu olduğunda, bu garanti, sözde vahyin ilanını doğruya çıkaran ve ilerleten doğa yasalarının ihlali biçimini almalıdır. Böyle bir ihlal ancak doğa yasalarını devam ettiren, yani nesnelerin hareket etme güçlerini ve yükümlülüklerini koruyan kişi, yani Tanrı tarafından gerçekleştirilebilir. O zaman ihlal bir mucize olacaktır. Sadece nesnelerin güçlerini koruyan onları askıya alabilir; ve eğer askıya alınmaları sözde bir vahyin ilanı ile sonuçlanır ve ilerlerse, bu Tanrı'nın vahiy üzerindeki imzasıdır.

Hristiyan Vahyi

Her ne kadar bu kitabın bu bölümden önceki ve sonraki argümanları okuyucuyu Yahudiler, Müslümanlar ve Hristiyanlar tarafından aynı şekilde kabul edilen Tanrı'nın varlığına ikna etmek ve bu dinlerin Tanrı hakkındaki iddiaları arasında herhangi bir yargıda bulunmak için tasarlanmamış olsa da, benim görüşüme göre dünyanın başlıca dinlerinden sadece bir tanesi detaylı tarihsel kanıtlar temelinde bir mucizeye dayandığını ciddi bir şekilde iddia edebilir ve bu da Hristiyan dinidir. Doğu dinleri (örneğin Hinduizm) bazen ilahi müdahaleler olduğunu iddia etseler de, çok sayıda tanık ya da tanıklarla konuşmuş yazarlar gösterebildikleri tarihsel dönemler söz konusu değildir. Aynı şekilde, Yahudilik özellikle Musa ve Mısır'dan Çıkış ile bağlantılı ilahi müdahaleler olduğunu iddia etse de bu olaylarla ilgili bilgilerimiz olaylardan çok sonra yazıya geçirilmiştir. (Ayrıca, bu olaylar anlatıldığı gibi gerçekleşmiş olsalar bile, mucize olup olmadıkları şüphelidir. Doğal nedenler, Çıkış 14:21'de bildirilen Kızıldeniz'in yarılmasına neden olan doğu rüzgârını kolayca açıklayabilir). Müslümanlar, Kur'an'ın yazılması dışında, İslam'ın herhangi bir mucize üzerine kurulduğunu iddia etmezler; ve ne kadar büyük bir kitap olursa olsun, büyük bir kitap yazmanın özel bir ilahi müdahaleye ihtiyacı olduğu hiçbir şekilde açık değildir.

Buna karşın Hristiyan dini, İsa'nın diriliş mucizesi üzerine kurulmuştur. Eğer bu olay Yeni Ahit kitaplarında kaydedildiği gibi otuz altı saat önce çarmıha gerilerek öldürülmüş bir adamın hayata dönmesi şeklinde gerçekleştiyse, açıkça doğa yasalarının askıya alınmasını içeriyordu ve bu yüzden, eğer bir Tanrı varsa, onun tarafından gerçekleştirilmişti ve bu yüzden bir mucizeydi. Yeni Ahit'teki kitapların çoğu İsa'nın yaşamı ve ölümüyle ilgili olan birçok kişinin yaşamı sırasında yazılmıştır. Bu kitaplar, Mecdelli Meryem'in, diğer kadınların

ve havarilerin boş mezarı gördüklerini; kendilerinin ve diğer pek çok kişinin dirilmiş olan İsa'yı gördüklerini, onunla konuştuklarını ve yemek yediklerini iddia eden çeşitli yazarlar tarafından yazılmıştır. İsa'nın bedeni hiçbir zaman ortaya çıkarılmamıştır. Burada büyük bir mucizeye dair ciddi bir tarihsel iddia söz konusudur ve bunun için önemli kanıtlar bulunmaktadır. Bu tarihsel kanıtın ne kadar güçlü olduğu, iki bin yıl boyunca sayısız kitabın yazıldığı bir konudur ve okuyucular bu konuları bu kitapların bazılarında kendileri için takip etmelidir. Ancak bunu yaparken, daha önceki sayfalarda belirttiğim üç noktayı akılda tutmak çok önemlidir.

İlk nokta, arka plan bilgisini -tarihe müdahale edebilecek ve müdahale etmeye istekli bir Tanrı'nın var olup olmadığına dair diğer kanıtları- hesaba katmanın bir rasyonellik işareti olduğudur.

İkincisi ise, Tanrı'nın kısmen kendisi hakkındaki gerçekleri ortaya çıkarmak için tarihe müdahale etmek için bir nedeni olduğu göz önüne alındığında, Diriliş'in doğruluğuna dair kanıtların, İsa ve sözde Diriliş temelinde kurulan Kilise tarafından merkezî doktrinler olarak açıkça öğretilen tüm öğelerin inandırıcılığını ya da aksini içermesi gerektiğidir. Elbette, daha önce de yazdığım gibi, bu tür merkezî doktrinlerin doğru ya da yanlış olduğuna inanmak için genel olarak kesin bağımsız nedenlerimiz olmayacaktır - vahyin amacı bize kendi başımıza bulamayacağımız şeyleri söylemektir. Ancak, eğer bir Tanrı varsa, onun neye benzediği, ne yaptığı ya da nasıl davranmamız gerektiğine dair belirli bir doktrin doğrudan olduğuna inanmak için kendi başına yeterli olmayan bazı zayıf nedenlerimiz olabilir. Eğer bu tür nedenlerimiz varsa, doktrinler de o ölçüde makuldür. İyiliğin ne olduğunu açıklayan Dağdaki Vaaz öğretisi, Üçlü Birlik öğretisi ve İsa hakkındaki öğretiler - onun beden almış Tanrı (aynı zamanda insan olmuş Tanrı) olduğu ve yaşamı ve ölümünün bir şekilde

günahlarımız için bir kefarete olduğu - gibi temel Hristiyan doktrinleri söz konusu olduğunda bu tür nedenlere sahip olduğumuza inanıyorum. Bu nedenleri düzgün bir şekilde tartışmak için başka bir kitap gerekir. Ancak aklımdaki neden, Beden Alma konusunda çok kısa bir şekilde gösterilebilir. 6. Bölümde Tanrı'nın daha büyük iyilikler uğruna çeşitli şekillerde çok fazla acıya katlanmamıza izin vermek için bir nedeni olduğunu gördük. Eğer bir ebeveyn başkalarına daha büyük bir fayda sağlamak için çocuğunu ciddi acılara maruz bırakırsa, o zaman ebeveynin acı çeken çocukla dayanışma göstermesinin sadece iyi değil aynı zamanda zorunlu olduğu bir durum ortaya çıkar. Diyelim ki ülkem haksız bir saldırıya uğradı ve hükûmet ülkeyi savunacak bir ordu kurmak için zorunlu askerlik uygulamasını başlattı. 18-30 yaş arasındaki tüm genç erkekler orduya hizmet etmek üzere 'çağrıldı'; 50 yaşın altındaki yaşlı erkekler ise gönüllü olabilir. Ancak hükûmet 18-21 yaş arasındaki gençlerin ebeveynlerinin askere çağrılmalarını reddetmelerine izin vermektedir. Diyelim ki benim 19 yaşında bir oğlum var ve çoğu ebeveyn genç oğullarının askere çağrılmasını reddederken ben ülkenin bağımsızlığına yönelik tehdidin ciddiyeti nedeniyle bunu yapmıyorum. Ayrıca 45 yaşında olduğumu ve dolayısıyla hizmet etmek için yasal bir yükümlülüğüm olmadığını varsayalım. Oğlumu askerlik hizmetinin zorluklarına ve tehlikelerine katlanmaya zorladığım için, ona karşı ahlaki bir yükümlülüğüm var. Dolayısıyla, büyük iyilikler uğruna bize büyük acılar çek-tiren bir Tanrı'nın, bize dayattığı zorlukları paylaşmak için bedene bürünmesi beklenir. Bu, ilahi bir müdahalenin sadece bir mucize değil, bizzat Tanrı'nın bir insan hayatı yaşaması şeklinde olması gerektiğinin bir nedenidir. Dolayısıyla, şayet sözde bir vahiy O'nun bunu yaptığını öğretiyorsa, bu vahyin doğru olduğuna inanmak için küçük bir nedendir. Hristiyan Kilisesi Tanrı'nın bir insan, yani İsa olarak yaşadığını ve acı

çektığını öğrettiğine göre (ve İsa'nın çok acı çektiğine dair pek çok bağımsız kanıt vardır) bu, doktrinlerinin Tanrı tarafından onaylandığına ve dolayısıyla İsa'nın ölümden dirildiğine inanmak için küçük bir nedendir.

Üçüncü olarak, Hristiyan vahyinin iddiaları diğer dinlerin iddialarıyla karşılaştırılmalıdır. Eğer Tanrı'nın başka bir din bağlamında aksi şeyler açıkladığını varsaymak için bir neden (içsel akla yatkınlık ya da bir kuruluş mucizesi için tarihsel kanıt) varsa, bu yine Hristiyan vahyinin doğru olmadığını ve dolayısıyla kuruluş olayının gerçekleşmediğini varsaymak için bir nedendir. Bilgi büyük bir ağırdır; bir araştırma alanındaki gözlemler, ilk bakışta çok farklı görünen alanlarda neye inanmanın makul olduğunu etkileyebilir. Benim kendi görüşüm -tekrarlamak gerekirse- Hristiyan dini dışında hiçbir büyük dinin, sözde vahiylerinin doğruluğu konusunda belirli tarihsel kanıtlara dayanarak ciddi bir iddiada bulunamayacağı yönündedir. Ancak, elbette, iddia edilen vahiy başka gerekçelerle mantıksız olsaydı, yine de onu reddetmemiz ve başka bir yere bakmamız gerekirdi.

Eğer okuyucu Hristiyanlığın kurucu mucizesi olan Diriliş için ciddi tarihsel kanıtlar olduğuna dair yargımı kabul eder ve (ne kadar zayıf olursa olsun) öğretisinde bir miktar akla yatkınlık olduğunu kabul ederse, o zaman -eğer bir Tanrı varsa doğa yasalarının bu şekilde ihlal edilmesi bekleneneğinden- bu mucize lehindeki kanıtın da onun varlığı için daha fazla kanıt teşkil ettiği sonucuna varıyorum. Bu sonuç, önemli bir arka plan bilgisi olmaksızın, ciddi tarihsel kanıtların mucizenin gerçekleştiğini kanıtlamak için yeterli olacağını düşünseniz de düşünmeseniz de geçerlidir. Bunları tartışmak bu kitabın kapsamı dışındadır. Bu iddiayı, bu kitabın tamamlayıcı cildi *Was Jesus God?*'da tartıştım. (2008'de yayımlandı).

Batı dinlerinde (Yahudiliğin tüm kolları tarafından öğretilmese de) ortak olan sözde vahiy öğelerinden biri ölümden

sonra yaşam doktrinidir. (Bu doktrin Doğu dinleri tarafından da öğretilmektedir, ancak birçoğu Tanrı'nın bu yaşamın önemli bir özelliği olacağını öğretmez). Biz insanlar tekrar yaşayacağız ve nasıl bir hayat yaşayacağımız bu dünyada nasıl yaşadığımıza bağlı olacaktır. Eğer iyi insanlar olmaya ve Tanrı'ya tanımaya çalışırsak, o zaman Tanrı'nın gelecek dünyadaki tasarısı için doğal olarak uygun insanlar olacağız; ve Tanrı bizim için bu tasarımı sağlayacaktır. Ancak iyiliğin ve Tanrı'nın peşinden gitmemeyi seçersek, o zaman Tanrı da bu seçimimize saygı gösterecek ve bize Tanrı'sız bir yaşam verecektir. Bu doktrin bana özünde akla yatkın görünmektedir; mükemmel derecede iyi olan Tanrı'nın eninde sonunda nasıl bir insan olmayı seçtiğimiz ve nasıl bir yaşam sürmeyi tercih ettiğimiz konusunda ki tercihimize saygı duyması beklenebilir. Dünyadaki yaşamda büyük bir iyilik olmasına rağmen, Tanrı'nın bunu isteyen insanlar için daha büyük ve daha uzun bir şey planlamaması garip olurdu. Dolayısıyla, bu doktrinin büyük Batı dinlerinin her biri tarafından öğretiliyor olması, her birinin ve dolayısıyla ortak içeriklerinin lehine bir kanıt gibi görünmektedir.

Dinî Deneyim

Her şeye gücü yeten ve mükemmel derecede iyi bir yaratıcı, yarattıklarıyla ve özellikle de kendisini tanıma yetisine sahip insanlarla etkileşime girmeye çalışacaktır. Gördüğümüz gibi, kamusal dünyayla etkileşime geçmek için bir nedeni vardır - zaman zaman belirli ihtiyaçlar için ettiğimiz dualara yanıt olarak bu dünyada bir fark yaratır. Şiddetle ihtiyaç duyduğumuz bir vahyi doğrulamak için müdahale etmek için de bir nedeni vardır. Bunu kamusal bir mesele hâline getirmesi, bir topluluğa vahiy vermesi, bu topluluğun vahyin sonuçlarını kamusal tartışma yoluyla çözmeyi (ve görünürdeki küçük tutarsızlıkları gidermeyi) seçmesi ve bunu ortak çabayla yayması için bir nedeni vardır. İyinin peşinde iş birliği yapmak

ek bir iyiliktir. Yine de Tanrı her birimizi ayrı ayrı yaratıklar olarak sevecektir ve bu nedenle (belki de mucizevi olmayan bir şekilde, hiçbir doğa yasasını ihlal etmeden) sadece belirli bireylere kendini göstermek ve onlara kendilerine özel şeyler söylemek (örneğin onlara bir meslek sağlamak) için müdahale etmek için bir nedeni vardır. Görünüşte Tanrı'ya ait deneyimler anlamında dinî deneyimlerin olması beklenir - özneye Tanrı'nın deneyimleri gibi görünen deneyimler. ("Dinî deneyim" ifadesi çok çeşitli deneyimleri tanımlamak için kullanılmıştır. Ben şimdilik bu anlamla sınırlandırıyorum).

Şeylere ilişkin deneyimlerimizi (algılarımızı) ya ne olduklarına göre ya da -yanılma ihtimaline karşı dikkatli olmak kaydıyla- ne göründüklerine ya da göründüklerine (genel kelimeler), görünüşlerine, seslerine, hislerine, tatlarına, kokularına (ilgili duyuyu belirten kelimeler) göre tanımlayabiliriz. Bir masa algıladığımı ya da sadece bir masa algıladığımı ya da bana burada bir masa varmış gibi göründüğünü (ya da ilgili duyu görme olduğu için göründüğünü) söyleyebilirim. "Görünüyor", "beliriyor" ve "bakıyor" gibi fiillerin iki farklı kullanımına dikkat edin. Yuvarlak bir madeni paraya belli bir açıdan baktığımda "yuvarlak görünüyor" ya da "eliptik görünüyor" diyebilirim, ancak her iki durumda da "görünüyor" derken çok farklı şeyler kastederim. Bu bağlamda "yuvarlak görünüyor" derken, görünüşüne dayanarak yuvarlak olduğuna inanmaya meyilli olduğumu kastediyorum. Bu bağlamda "eliptik görünüyor" derken, eliptik şeylerin normalde (yani yukarıdan bakıldığında) görüldüğü şekilde görüldüğünü kastediyorum. Felsefi terminolojide ilk anlam epistemik anlamdır; ikinci anlam ise karşılaştırmalı anlamdır. Bu tür fiillerin epistemik anlamı, şeylerin nasıl olduğuna inanmaya meyilli olduğumuzu açıklar; karşılaştırmalı anlam ise şeylerin normalde nasıl görüldüğü ile karşılaştırılarak nasıl görüldüğünü açıklar. Epistemik anlamda "bana mavi görünüyor", görünüşüne

bakarak mavi olduğuna inanmaya meyilli olduğum anlamına gelir; karşılaştırmalı anlamda “bana mavi görünüyor” ise bana mavi şeylerin normalde (yani normal ışıktaki) görüldüğü gibi görüldüğü anlamına gelir.

Görünür bir deneyim (epistemik anlamda görünür), deneyim olduğunu iddia ettiği şeyden kaynaklanıyorsa gerçek bir deneyimdir (görünür bir algı gerçektir). Masaya ilişkin görünür algım, eğer masa ışık ışınlarının gözlerime düşmesine (onları yansıtarak) neden oluyorsa ve böylece görünür algıya sahip olmama neden oluyorsa gerçek bir algıdır.

Şimdi, doğru ya da yanlış, milyonlarca ve milyonlarca insana (epistemik anlamda) hayatlarında bir ya da iki kez Tanrı'nın ve onun rehberliğinin farkında oldukları görünmüştür. Araştırmalar, geçmiş çağlar bir yana, bugün bile milyonlarca ve milyonlarca insan için bunun böyle olduğunu göstermektedir. (Dini deneyimin yaygınlığı için David Hay, *Religious Experience Today* (1990), Bölüm 5, 6 ve Ek'e bakınız). Yanılıyor olabilirler, ama onlara öyle görünmüştür. Şimdi, benim saflık ilkesi olarak adlandırdığım temel bir rasyonellik ilkesi, yanıldığımıza dair kanıtımız olmadıkça ve olana kadar şeylerin (epistemik anlamda) görüldüğü gibi olduğuna inanmamız gerektiğidir. (Bu ilkeyi 2. Bölümde tartışmadım, çünkü orada yalnızca kamusal olarak gözlemlenen olaylardan gözlemin ötesindeki diğer şeylere geçişi ele almıştım. Burada ise özel deneyimlerimizi nasıl değerlendirmemiz gerektiğiyle ilgileniyorum). Bana bir masa görüyormuşum ya da arkadaşımın sesini duyuyormuşum gibi geliyorsa, kandırıldığımıza dair kanıtlar ortaya çıkana kadar buna inanmalıyım. Aksini söylerseniz -güvenilir oldukları kanıtlanana kadar görünüşlere asla güvenmeyin- hiçbir zaman hiçbir inanca sahip olamazsınız. Çünkü görünüşlerin güvenilir olduğunu daha fazla görünüşten başka ne gösterebilir ki? Ve eğer görünüşlere bu şekilde güvenemiyorsanız, bu yeni görünüşlere de güvenemezsiniz.

Beş sıradan duyunuza güvenmeniz gerektiği gibi, dinî duyunuza güvenmeniz de aynı derecede mantıklıdır.

Rakibiniz sıradan duyularınıza (örneğin görme duyunuza) güvendiğinizi çünkü bunların diğer insanların duyularıyla uyuştuğunu söyleyebilir; sizin gördüğünüzü iddia ettiğiniz şeyleri onlar da gördüğünü iddia eder; ancak dinî duyunuz diğer insanların duyularıyla uyuşmaz (onlar her zaman dinî deneyimlere sahip değildir ya da sizinle aynı türden deneyimlere sahip değildir). Bununla birlikte, rasyonel bir kişinin diğer insanların ne deneyimlediğini bilmeden önce saflık ilkesini uyguladığını anlamak önemlidir. Onları kontrol edecek bir gözlemci olmasa bile duyularınıza güvenmekte haklısınız. Eğer sizin gördüğünüzü gördüğünü rapor eden başka bir gözlemci varsa, bundan sonra onun böyle bir rapor verdiğini hatırlamanız gerekir ve bu da mevcut bir doğrulama olmadan kendi hafızanıza (yani onun söylediğini duyduğunuzu hatırladığınız şeye) güvenmek anlamına gelir. Her neyse, dinî deneyimler, yaşamlarımızı yönlendiren bizim ötemizdeki bir güce dair genel farkındalıkları bakımından (Tanrı'nın tam doğasına ve özel amaçlarına dair daha ayrıntılı bir farkındalık olmasa da) çoğu zaman diğer pek çok kişinin deneyimleriyle örtüşmektedir. Eğer bazı insanlar bu deneyimleri yaşamıyorsa, bu onların dinî gerçeklere karşı kör olduklarını gösterir; tıpkı birinin renkleri görememesinin, onları gördüğünü iddia eden çoğumuzun yanıldığını göstermediği, sadece onun renk körü olduğunu gösterdiği gibi. Yine, bir grup gezginin bazılarının ulaşamadıkları bir nesneyi görememesi, grubun çoğunun onu görebildiğini iddia etmesi hâlinde yanıldıkları anlamına gelmez. Farklı gezginlerin görme güçleri hakkında daha fazla kanıt olmadığında, daha mantıklı olan inanç, birincilerin yeterince iyi görüşe sahip olmadığıdır. Eğer bir mahkemede üç tanık (bağımsız olarak) şüpheliyi belirli bir zamanda bir sokakta gördüklerini iddia ederlerse ve o sırada

sokakta olan üç tanık da onu görmediklerini iddia ederlerse, o zaman -diğer şeyler eşit olduğunda- mahkeme normal olarak şüphelinin orada olduğu ve son üç tanığın onu fark etmediği görüşünü benimseyecektir. Aksini gösteren olumlu kanıtların yokluğunda, olayların göründükleri gibi olduğuna inanmamız, insanın dünya hakkındaki bilgisinin temelidir. Tanrı'yı tecrübe etmiş gibi görünen biri, yanıldığına dair bir kanıt gösterilemediği sürece buna inanmalıdır. Tanıklık ilkesi olarak adlandırdığım bir başka temel rasyonellik ilkesi de, belirli bir türde bir deneyime sahip olmayanların, sahip olduklarını söylediklerinde başkalarına -yine, aldatma veya yanılsama kanıtı olmadıkça- inanmaları gerektiğidir. Eğer diğer insanların deneyimleri hakkında söylediklerine, onları bir şekilde kontrol etmeden genel olarak güvenemeseydik, tarih, coğrafya ya da bilim bilgimiz neredeyse yok olurdu. Tanıklık ilkesi sayesinde, dinî deneyimleri olmayan bizler için, dinî deneyimleri olan başkalarının raporları mevcut hâle gelir ve bu raporlara inanma ilkesini uygulayabiliriz. Karşı kanıtın yokluğunda, olayların diğer insanlara görüldüğü gibi olduğuna inanmamız gerekir; ve elbette normalde böyle varsayız. Yalan söylediklerini, kendilerini kandırdıklarını ya da sadece yanlış gözlemlediklerini düşünmek için bir nedenimiz olmadıkça, başkalarının gördüklerine ilişkin raporlarına güveniriz. Aynı şeyi onların dinî deneyim raporları için de yapmalıyız.

Saflık ilkesi, yanıldığımıza dair bir kanıt bulana kadar her şeyin görüldüğü gibi olduğuna inanmamız gerektiğini ifade eder. Bu tür kanıtlar üç çeşittir. İlk olarak, görünen algının, algıların güvenilirmez olduğuna dair olumlu kanıtlara sahip olduğumuz koşullar altında yapıldığına dair kanıtımız olabilir. Bir kitabın bir sayfasını yüz metre mesafeden okuduğumu iddia edersem, haklı olarak bana inanmazsınız, çünkü deneyimlerimizden biliyoruz ki, bu mesafeden okuyabildiğini iddia eden insanlar aslında yazılanları doğru bir şekilde rapor

edemezler (birçoğumuzun gözlemsel raporlarının birbiriyle uyduğu bir ayak mesafesinden sayfayı okuyarak ne yazıldığını kontrol edebileceğimiz gibi). Aynı şekilde, LSD gibi uyuşturucuların etkisi altındaki deneklerin görünür algıları da haklı olarak göz ardı edilir, çünkü bunların güvenilirmez olduğunu tespit ettik (böyle bir etki altında olmayan pek çok kişi tarafından yapılan gözlemler sayesinde). Dinî deneyimlerin çoğu bu teste tabi tutulmaz. Bu deneyimler uyuşturucu etkisi altında ya da bu tür deneyimlerin güvenilirmez olduğuna dair olumlu kanıtlara sahip olduğumuz koşullarda gerçekleşmez.

İkinci olarak, belirli bir durumda olayların görüldüğü gibi olmadığına dair kanıtımız olabilir. Başını kolunun altında taşıyan bir adam gördüğümü düşünebilirim. İnsan kapasiteleri hakkındaki tüm bilgilerim insanların bunu yapamayacağını gösterdiğinden, haklı olarak halüsinasyona maruz kaldığımı düşünürüm. Bu, bu bölümün başlarında, belirli kamusal olaylarla ilgili iddiaların değerlendirilmesinde iş başında gördüğümüz, dünyanın nasıl işlediğine dair arka plan kanıtıdır. Benzer şekilde, Tanrı'nın olmadığına dair güçlü pozitif kanıtlarımız varsa, görünüşte Tanrı'ya dair deneyimler göz ardı edilmelidir. "Güçlü" kelimesinin altını çiziyorum. Eğer duyularımız bize küçük bir olasılık dengesiyle öyle olmadığına inanmak için nedenimiz olan şeyleri gösteriyor gibi görüldüğünde onlara güvenemezsek, her zaman başlangıçta inandığımız şeylerin tutsağı olarak kalırız. Eğer elimdeki kanıtlar bugün Londra'da olduğunuzu gösteriyorsa (örneğin dün bana muhtemelen bugün Londra'ya gideceğinizi söylediniz) ve daha sonra sizi Oxford'da gördüğüm açıksa, duyularımıza inanmalı, bugün Oxford'da olduğunuza inanmalıyım (ve böylece Londra'ya gitme konusundaki fikrinizi değiştirdiğinize inanmalıyım). Ancak sizi trene binerken ve tren hareket ederken gördüysem ve daha sonra arka planda Big Ben çalarken Westminster'dan bana telefon ettiğinizi duyduysam, sizi

Oxford'da görür gibi olduğumda duyularımdan şüphe etmem gerekir. Aynı şey dinî deneyimler için de geçerlidir: Tanrı'nın olmadığına inanmak için güçlü nedenlerimiz varsa, dinî deneyimlerimizi halüsinasyon olarak görmemeliyiz. Ancak, diğer kanıtlar muğlaksa ya da Tanrı'nın varlığına güçlü bir şekilde karşı olmasa da karşı çıkıyorsa, deneyimlerimiz (kendimizi ya da diğerlerinin) dengeyi Tanrı lehine çevirmelidir.

Üçüncü olarak, görünürdeki deneyimin -doğrudan ya da dolaylı olarak- deneyimlendiği iddia edilen nesneden kaynaklanmadığına dair kanıtlar olabilir. Belirli bir zamanda John'u atari salonunda tek başına gördüğümü düşünürsem ve daha sonra ikiz kardeşinin de o sırada atari salonunda olduğu gösterilirse, bu, ikiz kardeşten yayılan ışık ışınlarının bu deneyimi yaşamama neden olduğunu ve John'un bu deneyimi yaşamama neden olmadığını oldukça muhtemel hâle getirir. Dolayısıyla, eğer bir dinî deneyimin nedenleri arasında Tanrı'nın olmadığını gösterebilerseniz, bu onun gerçek bir Tanrı deneyimi olmadığını gösterir. Ancak bunu göstermenin tek yolu Tanrı'nın olmadığını göstermektir; çünkü eğer bir Tanrı varsa, tüm deneyimlerimizi üreten tüm nedensel mekanizmaları sürdürür. Belki insanlar bir süre oruç tuttuklarında bazı dinî deneyimler ortaya çıkabilir. Ancak bu, Tanrı'nın oruç tutanların dinî bir deneyim yaşamasına neden olmadığını göstermez; çünkü eğer bir Tanrı varsa, oruç disiplininin bu deneyimi ortaya çıkarmasına neden olan da odur. Bir sürecin benim bir deneyim yaşamamda nedensel bir rol oynaması, bu deneyimin hayali ya da gerçek olduğunu gösterme eğiliminde değildir. Gözüme verilen bir ilaç orada olmayı görmeme ya da orada olana gözlerimi açmama neden olabilir. Ve eğer bir Tanrı varsa, dinî deneyimlere yol açan oruç ya da benzeri disiplinler de bu ikinci şekilde işler.

Özetle, dinî deneyimler söz konusu olduğunda, diğer tüm deneyimler söz konusu olduğunda olduğu gibi, şüphecije düşen

görev, olduğu gibi görünen şeye inanmamak için bir neden göstermektir. Dinî deneyim iddialarını boşa çıkarmanın tek yolu, güçlü kanıt dengesinin Tanrı'nın olmadığı yönünde olduğunu göstermek olacaktır. Bu güçlü dengeyin yokluğunda, dinî tecrübe Tanrı'nın varlığına dair önemli ilave kanıtlar sağlar.

Sadece dindarların dinî deneyimler yaşadığı söylenebilir. Bu her zaman böyle değildir; ancak dinî deneyim yaşayanların neredeyse her zaman dinî bir gelenekle daha önceden tanışmış olanlar olduğu doğrudur; bazıları için bu deneyim, geleneğin onlar için yeniden canlanmasını sağlayan bir araçtır. Ancak bu pek de bir itiraz değildir: Herhangi bir şey için, falancanın ne olduğunu bilmediğimiz sürece, bize falancanın deneyimi gibi görünen bir deneyim yaşamamız pek olası değildir. Yalnızca telefonun ne olduğunu bilen biri telefon görüyor gibi görünebilir. Bir telefonun ne olduğunu ya birisi size bir tane gösterirse öğrenebilirsiniz ve daha sonra gördüğünüz bir sonraki telefonu tanıyabilirsiniz; ya da birisi size bir tane tarif ederse öğrenebilirsiniz ve daha sonra bir tane gördüğünüzde tanıyabilecek bir konumda olursunuz. Dinî bir deneyim söz konusu olduğunda (özneye Tanrı deneyimi gibi görünen bir deneyim anlamında), Tanrı deneyiminin nasıl bir şey olacağını öğrenmemizin yolu, dinî geleneğin bize Tanrı'nın nasıl bir şey olduğuna dair bir anlayış sunmasıdır. Benim 1. Bölümüm Tanrı'nın neye benzediğine dair resmî bir tanım sunar, ancak gelenek Tanrı'yla karşılaştığı iddia edilen kişilerin hikâyeleriyle bu resmî tanımı daha ayrıntılı bir şekilde doldurur. Böylelikle, eğer bir Tanrı deneyimi yaşarsak bunun nasıl bir şey olacağını anlamaya başlarız; ve ihtiyacımız olan tek şey, bir deneyim yaşadığımızda bunu fark edebilecek kadar bir anlayışa sahip olmaktır - böyle bir deneyimin tam bir tanımını önceden ya da deneyimden sonra yapmamız mümkün değildir. (Kendisine Tanrı hakkında bir şey söylenene kadar Tanrı deneyiminin ne olduğunu anlayamayan

birinin ünlü öyküsü için, Tapınaktaki çocuk Samuel'in öyküsüne bakın: 1. Sam. 3.)

Bazı modern dinî deneyimlerin tanımları için, şimdiki adı Alistair Hardy Araştırma Merkezi olan Dinî Deneyim Araştırma Birimi tarafından üretilen bazı çalışmalara bakınız (örneğin Timothy Beardsmore (haz.), *A Sense of Presence* (1977); (Bu kitapta anlatılan deneyimlerin hepsinin değil ama çoğunun benim anladığım anlamda dinî deneyimler olduğunu unutmayın). Bazı dinî deneyimler, başka bir duyusal deneyim yaşayarak edindiğimiz deneyimlerdir. Tıpkı bir ses duyarak birinin varlığından haberdar olduğum ya da cereyanı hissederek kapının açıldığından haberdar olduğum gibi, bazı insanlar da bir ses duyarak ya da garip bir his hissederek ya da sadece gece gökyüzünü görerek görünüşte Tanrı'dan haberdar olurlar. Ancak bazen algılar hiçbir duyusal unsur içermez (görsel alandaki herhangi bir desen, sesler, kokular vb.); kişi sadece bir şeyin öyle olduğunun farkına varır. Körler mobilyanın varlığının farkına varabilir, ancak bunun farkına varmalarını sağlayan bir hisleri yoktur; ya da arkamızdaki elimizin yukarıya mı yoksa aşağıya mı dönük olduğunun farkına varırız, ancak bize hangisinin olduğunu söyleyen bir "his" yoktur - sadece biliriz. Benzer şekilde, bazı dinî deneyimler, deneyimin aracılık ettiği bir duyum olmamasına rağmen, özneye Tanrı'nın mevcut olduğu izlenimini verecek şekildedir.

Sıradan algıda, normalde olduğu gibi duyumlar (görsel, işitsel vb.) söz konusu olduğunda, farkındalığa eşlik eden duyumlardan görüyor gibi göründüğümüz nesneye dair bir çıkarımda bulunmayız. Kızımı bu şekilde tanırım, görsel alanımda bir renk deseni gözlemleyip bunun kızımdan kaynaklanması gerektiğini düşünerek değil. Gerçekten de, onu gördüğümde görsel alanımdaki karakteristik renk desenini tanımlamakta oldukça yetersiz kalabilirim. Aynı şekilde Tanrı deneyimi de

böyledir. Kişi bunun ne olduğunu, ona eşlik eden duyumların ne olduğundan çok daha net bir şekilde bilir.

Milyonlarca insanın zaman zaman Tanrı deneyimlerine tanıklık etmesinin, analiz edilen türden karşı kanıtların yokluğunda, kanıt dengesini kararlı bir şekilde Tanrı'nın varlığı lehine çevirmesi gerektiğini öne sürüyorum. Bununla birlikte, bu tür deneyimler yaşayanlar sadece farkında oldukları şeyler konusunda hemfikirdir. Bazıları yaşadıkları deneyimin kendilerine Tanrı'nın doğası hakkında daha fazla bilgi verdiğini ya da Tanrı'nın kendilerine belirli şeyleri yapmalarını söylediğini iddia etmektedir. Dinî deneyimin gerçek olarak kabul edilebilmesi için Tanrı'nın var olduğu iddiasının bile (daha önceki bölümlerde analiz edilen kanıtlar temelinde) belli bir başlangıç olasılığına sahip olması gerektiği gibi, Tanrı'nın neye benzediği ya da ne yaptığıyla ilgili iddialar da aynı şekilde geçerlidir. Tanrı'nın kendilerine tecavüz etmelerini söylediğini iddia eden biri yanılıyor olmalıdır, çünkü başka gerekçelerle tecavüzün yanlış olduğunu biliyoruz ve bu nedenle Tanrı bunu emretmezdi.

Bu kitabın vardığı sonuç şudur: Dünyanın varlığı, düzenliliği ve ince ayarı; içinde kendilerini, birbirlerini ve dünyayı şekillendirmek için ilahi fırsatlara sahip bilinçli insanların varlığı; özellikle Hristiyanlığın kuruluşuyla bağlantılı olarak insan ihtiyaçları ve dualarıyla bağlantılı mucizelerin bazı tarihsel kanıtları ve son olarak milyonlarca kişinin onun varlığını açıkça deneyimlemesi, tüm bunlar bir Tanrı'nın var olma olasılığını yok olma olasılığından çok daha fazla kılmaktadır.

SONSÖZ: ŞİMDİ NE OLACAK?

Bu kitabın sonuna biraz memnuniyetsizlikle geliyorum. Tartıştıklarım dışında, yazdığım hemen her cümleye yapılabilecek itirazların farkındayım. Bu itirazların bazıları çok uzun yüzyıllardır var; ancak bu kısa kitabın temel aldığı daha büyük kitabıma kısmen karşı yöneltilen modern bir kitap için J. L. Mackie'nin *The Miracle of Theism* (1982) adlı kitabına bakınız. Ayrıca, görüşlerime yönelik her itiraza karşı sırayla ileri sürülebilecek karşı itirazların ve bu kitaptaki iddiaların çoğunun nitelendirilmesi ve genişletilmesi gerektiğinin de farkındayım.

Tartışma ve karşı argümanlar, nitelendirme ve genişletme sonsuza kadar sürebilir. Ancak din bu açıdan istisnai değildir. Herhangi bir konuyla ilgili olarak, tartışma sonsuza kadar devam edebilir. Kuantum Teorisini test etmek için her zaman yeni deneyler yapılabilir, eski deneyler için sonsuza kadar yeni yorumlar önerilebilir. Aynı şey tarih yorumları ya da siyaset teorileri için de geçerlidir. Ancak hayat kısa ve araştırmak için zaman bulabildiğimiz kanıtların muhtemelen doğru olduğunu gösterdiği şeylere dayanarak hareket etmek zorundayız. Seçimlerde, başlıca adayların bile programlarının bir ya da iki maddesine ilişkin siyasi programlarının değerini değerlendirecek zamanımız olmadan oy kullanmak zorundayız. Yaptığımız inşaatın güvenli olup olmadığına dair lehte

ve aleyhteki tüm argümanlara bakmadan önce köprüler inşa etmek ve uzaya roketler göndermek zorundayız. Din konusunda da harekete geçmeliyiz (hayatımızın ilerleyen dönemlerinde argümanlara tekrar bakabileceğimize izin vererek).

Bu kitabın vardığı sonuç, önemli olasılık dengelerine göre, bir Tanrı'nın var olduğudur. Bunu kabul ederseniz, belirli görevleriniz olduğu sonucu çıkar. Tanrı bize yaşamı ve içerdği tüm iyi şeyleri, özellikle de karakterlerimizi şekillendirme ve başkalarına yardım etme fırsatlarını vermiştir. Tanrı'ya büyük bir minnettarlık duymak son derece yerindedir. Bunu tapınarak ve amaçlarını gerçekleştirmeye yardımcı olarak ifade etmeliyiz, ki bu da bir ön adım olarak amaçların ne olduğunu öğrenmek için biraz çaba sarf etmeyi gerektirir. Ancak görevler sınırlıdır (1. Bölümde gördüğümüz gibi); ölçülü bir tapınma ve itaat onları tatmin edebilir. Bu konuyu burada bırakabiliriz. Yine de, eğer biraz mantığımız ve idealizmimiz varsa, bunu bu şekilde bırakamayız. Tanrı kusursuz iyiliğiyle bizden en iyi şekilde yararlanmak isteyecektir: bizi aziz kılmak ve bizi başkalarını aziz kılmak için kullanmak (elbette kendi iyiliği için değil, bizim ve onların iyiliği için), bize kendisi hakkında derin bir anlayış vermek (tüm varlığın her şeyiyle iyi kaynağı) ve onunla etkileşim kurmamıza yardımcı olmak. Tüm bunlar sınırsız bir bağlılık gerektirir. Ancak Tanrı bize saygı duyar; bunları bize zorla yaptırmaz; bunları arayıp aramamayı seçebiliriz. Eğer bunları ararsak, bu dünyada bunlara ulaşmamızın önünde bariz engeller vardır (bunlardan bazılarını 6. Bölümde ele almıştım). Bu engeller kısmen bağlılığımızın gerçek olmasını sağlamak için gereklidir. Ancak Tanrı'nın zamanı geldiğinde bu engelleri ortadan kaldırmak -olmak istediğimiz iyi insanlar olmamıza izin vermek, bize sonsuza dek kendisinin vizyonunu vermek- için her türlü nedeni vardır.

OKUMA ÖNERİLERİ

Din felsefesi, (Hristiyanlık da dahil olmak üzere diğer dinleri kapsayacak şekilde) merkezî dinî iddiaların anlam ve gerekçelerinin incelenmesidir. *Tanrı Var mıdır?* din felsefesinin merkezî sorusuna doğru cevap olduğuna inandığım şeyi sağlamaya çalıştı. İşte bu soruyu daha kapsamlı bir şekilde araştırmak isteyenler için daha fazla okuma önerisi ve bununla yakından bağlantılı diğer konular.

Tanrı'nın varlığına karşı çıkan iki modern kitap:

Nicholas Everitt, *The Non-Existence of God*, Routledge, 2004.

J. L. Mackie, *The Miracle of Theism*, Oxford University Press, 1982.

Din felsefesinin başlıca soruları üzerine modern felsefî yazılara iki giriş kitabı:

Michael J. Murray and Michael Rae, *An Introduction to the Philosophy of Religion*, Cambridge University Press, 2008.

Charles Taliaferro, *Contemporary Philosophy of Religion*, Blackwell Publishers, 1998.

Din felsefesinin, ana konularda farklı görüşlere sahip hem klasik hem de modern birçok farklı yazarın yazılarından alınlar içeren birçok iyi antolojisi vardır. Uygun olan üç tanesi:

Louis P. Pojman and Michael C. Rae, *Philosophy of Religion: An Anthology*, 5th edn., Wadsworth Publishing, 2008.

William Lane Craig, *Philosophy of Religion: A Reader and Guide*, Edinburgh University Press, 2002.

Chad Meister, *The Philosophy of Religion Reader*, Routledge, 2008.

Modern fiziğin en güncel keşiflerinin ve spekülasyonlarının açıklaması ve Bölüm 4'ün argümanlarıyla ilgili olarak bakınız:

Paul Davies, *The Goldilocks Enigma*, Penguin, 2008.

Tanrı Var mıdır?'da tartışılan konuların hepsi, başka bir yerde çok daha uzun yazdığım şeyler hakkındadır. Tüm konu hakkında bakınız: *The Existence of God* (Oxford University Press, 2nd edn., 2004.) Tanrı'nın doğası (Bölüm 1 ve 3'teki konu) üzerine bakınız: *The Coherence of Theism* (Oxford University Press, rev. edn., 1993) ve *The Christian God* (Oxford University Press, 1994). Neyin neye kanıt olduğu genel meselesi (Bölüm 2'nin konusu) hakkında bakınız: *Epistemic Justification* (Oxford University Press, 2001). İnsan doğası (ki beden ve ruhtan oluşurlar) hakkında bakınız: *The Evolution of the Soul* (Oxford University Press, rev. edn., 1997). Kötülük Sorunu üzerine (Bölüm 6'nın konusu) bakınız *Providence and the Problem of Evil* (Oxford University Press, 1998). Tanrı'nın varlığına ilişkin argümanların dini inanç ve uygulama ile ilgisi hakkında bakınız: *Faith and Reason* (Oxford University Press, 2nd edn., 2005).

DİZİN

A

- acı çekmek 89, 117, 118
ahlaki gerçek 138
ahlaksızlık 115
Alister Hardy Araştırma Merkezi 152
antropik ilke 77
Aquinas, Aziz Thomas 19, 20, 21, 27, 68
Aristoteles 113
arka plan bilgisi 41, 42, 43, 49, 50, 132, 133, 134, 143
arzular 18, 19, 101, 115

B

- basitlik, ayrıca bkz. Tanrı, basitliği 40, 43, 44, 49
Beardsmore, Timothy 152
beyin nakli 89
bilgi edinme 113
bilimlerin entegrasyonu 100, 101
bir bilimin diğerine indirgenmesi 100
Büyük Birleşik Teori 63
Büyük Patlama 9, 22, 75, 76

C - Ç

- cennet 127
Çıkış 140
çoklu dünyalar teorisi 78

D

- Dağdaki Vaaz 141
Darwin, Charles 71, 76, 77
Darwinizm 71, 73, 101
Dawkins, Richard 13, 71, 76
deneyim sözcüklerinin epistemik anlamı 146
dini deneyim 145, 148, 151
Diriliş 141, 143
doğa kanunları 35, 38, 39, 42, 61, 62, 74, 77, 85, 130, 132, 133, 134, 136
ihlali 137, 139, 143, 145

- doğal seçim yoluyla evrim 73, 101
doğruluk 36, 57
Duns Scotus 27
düalizm, töz 33, 57, 85, 86, 89, 92
düzenlilik
doğal dünya 69, 83

E

- ebeveynler 130
Einstein, Albert, bkz. Görelilik Teorisi
Eski Ahit 138
evrenin ince ayarı 12, 74, 78, 153
eylemler
niyetli 58, 76, 111, 114, 125
temel 16, 64, 69
temel olmayan 16

G

- Galileo'nun düşme yasası 42, 46
Gardiner, Rex 135
Görelilik Teorisi 45, 57

H

- havalanma 134, 135
Hawking, Stephen 13
Hay, David 146
hayvan ve insan bedenleri 73, 85
Hezekiya 131, 133
Hinduizm 140
Hristiyanlık 15, 127, 157
Hümanizm 54, 55

İ

- İbrahim (peygamber) 138
İkinci Krallar Kitabı 131
ikincil nitelikler 100
inanç 17
İncil 20, 136
İsa Mesih 116, 136, 137, 138, 140, 141, 142, 143

İslam 11, 15, 127, 138, 139, 140

işsizlik 116

K

karakter oluşumu 124

Kepler'in gezegensel hareket teorisi 42

kişi 15, 17

kilise 138, 141, 142

kötülük 109, 111, 112, 114, 115, 121, 122, 123, 158

ahlaki 111, 112

doğal 111, 121, 123

Kuantum Teorisi 62, 107, 155

Kur'an 139, 140

L

Leslie, John 74

Leverrier, U. J. J. 48

Lourdes 135

M

Mackie, J. L. 155, 157

madde 16, 22, 33, 37, 38, 47, 53, 54, 56, 57, 61, 63, 64, 65, 71, 73, 74, 75, 77, 79, 81, 99

Mars 40, 41, 42, 43

materyalizm 12, 55, 60

Mecdeli Meryem 140

monizm 89

mucizeler 10, 14, 129, 135

Muhammed 139

Musa 138, 140

müdahale (ilahî) 9, 24, 108, 129, 130, 131, 132, 133, 135, 136, 138, 140, 141, 142, 144, 145

N

nedensellik 34, 51, 52, 88

Neptün 48

nesnelerin güçleri 48, 51, 56, 103, 139

Newton yasaları 37, 42, 48, 56, 62

O - Ö

Ockham'ın usturası 45

olay 53, 56, 88, 93, 104, 106, 131, 134, 137, 140

ölümden sonra yaşam 47, 111, 127

özgür irade (insan) 18, 20, 23, 106, 112, 121

özgür irade savunması 112, 115, 121

özgür ve sorumlu seçim 112, 113, 114

P

Paley, W. 70, 71

Paul, St. 74, 79, 158

R

ruhlar

hayvan ruhları 94, 108

insan ruhları 86, 94, 108

S

safılık ilkesi 146, 147, 148

Samuel 152

Smith, G. 135

T

tanıklık, tanıklık ilkesi 137, 148, 153

Tanrı

ahlaki yükümlülüğün kaynağı 27, 30

basitliği 51

bedensiz 21, 30

doğası 30, 147, 153, 158

ebedi 21, 59

evrenin yaratıcısı ve sürdürücüsü 30

her şeye gücü yeten 10, 19, 21, 22, 30, 60, 65, 68, 104, 109, 144

her şeyi bilen 10, 19, 20, 21, 24, 25, 26, 30, 31, 59, 68

her yerde 22, 30

insanlar üzerinde haklar 119

mükemmel derecede iyi 105, 109, 126, 144

tamamen özgür 10, 59, 68

temel özellikleri 30, 60

teizm 15, 21, 23, 26, 30, 31, 47, 54, 55, 56, 57, 60, 65, 68, 69, 83, 85, 104

basitliği 57, 65

teodise 109, 110, 112, 125, 127

teoriler 42, 45, 46

termodinamik 99, 100

U

Uranüs 48

V

vahiy 138, 139, 142, 143, 144

W

West, D. J. 135

Y

Yeni Ahit 138, 140

Yeremya 67

Z

zihinsel özellikler 89, 92, 95, 101, 103

TANRI VAR MIDİR?

Richard Swinburne

Günümüzde, varlık ve evrene dair tüm soruların, Büyük Patlama, DNA'nın keşfi, Evrim Teorisi gibi bilimsel gelişmelerle açıklanmaya çalışılmasının sonucu olarak Tanrı (varlığı) göz ardı edilmektedir. Din felsefesinin önemli isimlerinden Richard Swinburne, *Tanrı Var mıdır?*'de, Richard Dawkins gibi isimlerin iddialarının aksine bilimin Tanrı'nın varlığı ile çelişmediğini ve hatta buna zemin hazırladığını savunuyor. Modern zaman insanının Tanrı'nın varlığına dair şüphelerine bilimsel ve güçlü yanıtlar sunuyor. Evrenin ve yaşamın neden var olduğuna dair en doğru cevapların Tanrı'nın varlığı ile verilebileceğini iddia eden Swinburne, bunu yaparken bilimsel akıl yürütme yöntemlerini kullanıyor. *Tanrı Var mıdır?*, Tanrı'nın varlığı konusunda soru işaretleri olan ve modern cevaplar arayanların mutlaka okuması gereken bir kitap...

İZ YAYINCILIK • 1372
İNCELEME ARAŞTIRMA

www.iz.com.tr

f X @ /izyayincilik

ISBN: 978-605-326-801-7

